

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Retoriikka ja nationalismi Georgian konfliktissa

Jussi Heinonen

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HEINONEN, JUSSI: Retoriikka ja nationalismi Georgian konfliktissa.

Pro Gradu -tutkielma, 91 sivua.

Sosiologia

Toukokuu 2012

Tämä tutkielma käsittelee Georgian konfliktin yhteydessä käytettyä retoriikkaa ja siinä ilmenevää nationalismia. Georgiassa käytiin elokuussa 2008 viiden päivän sota, jonka osapuolina olivat Georgia, Venäjä ja Etelä-Ossetian ja Abhasian separatistiset alueet. Konfliktista voidaan erottaa kolme tasoa, jotka ovat Georgian ja sen separatistialueiden ja etnisten vähemmistöjen väliset selvittämättömät ongelmat, Georgian ja Venäjän välinen ongelmallinen suhde, sekä suurvaltojen intressit Kaukasian alueella. Konflikti nähtiin länsimaisessa mediassa paljolti Venäjän ja lännen välisenä, ja sen aikana ja sen jälkeen puhuttiin paljon jopa uuden kylmän sodan uhasta.

Keskityn tarkastelemaan turkielmassani Georgian ja Venäjän presidenttien antamia lausuntoja sodan aikana ja sitä seuranneina noin kahtena kuukautena. Tutkimuskysymykseni on: miten presidentit määrittelevät konfliktin ja sen osapuolet, millaisin retorisin keinoin he sen tekevät, ja miten nationalismi presidenttien lausunnoissa ilmenee? Aineistoni on kerätty valtioiden presidenttien virallisilta internet-sivustoilta, jossa heidän lausuntonsa julkaistiin englanninkielisenä.

Käytän analyysini metodina erityisesti Chaïm Perelmanin argumentaatioteoriaa, jota täydennän Stephen Toulminin taustatuen käsitteellä. Lisäksi käytän analyysissäni ulkopoliittisen tarinankerronnan käsitettä. Käsitteen ajatuksena on se, että valtioiden johtajien lausunnot kytkeytyvät laajempaan ulkopoliittiseen tarinaan, joka muodostuu faktojen pohjalta, mutta aktiivisten valintojen perusteella.

Lausunnoista onkin havaittavissa selkeät ulkopoliittiset tarinat ja konfliktin sekä sen osapuolten määrittelyt. Molemmat pitävät vastapuolta sodan syyllisenä ja aloittajana, ja kuvaavat vastapuolta barbaariseksi ja sivistymättömäksi. Georgian presidentti Saakašvilin tarinana on Georgian pitkä historia aggressiivisen Venäjän naapurina, jonka vallan alta Georgia on nyt irroittautumassa ja integroitumassa läntiseen ja eurooppalaiseen kulttuuripiiriin. Aikaisemmin Georgia on ollut yksin Venäjää vastaan, kuten vuonna 1921 Neuvostoliiton liitettyä Georgian itseensä. Nyt Venäjän hyökkäys Georgiaan on saanut paljon huomiota ympäri maailman, ja Yhdysvallat ja Eurooppa puolustavat Georgiaa ja tuomitsevat Venäjän hyökkäyksen. Saakašvili näkee presidenttikautensa tehtävänä olleen maansa integroimisen Eurooppaan, jossa hän onkin onnistunut.

Venäjän presidentti Medvedev taas näkee Venäjän ja sen edeltäjän Neuvostoliiton toimineen historiansa aikana rauhan ja turvallisuuden takaajana, kuten se tekee nytkin. Kaukasian alueella Venäjä on suorittanut rauhanturvatehtävää 17 vuotta yrittäen pitää kasassa hajoavaa valtiota. Sodan syyksi henkilöityy pitkälti Saakašvili, joka on epärationaalinen, kärsimätön ja vastuuton henkilö. Saakašvili on kyllästynyt separatistialueiden ongelmiin, ja yrittää hoitaa ne nyt sotilaallisilla keinoin. Hyökkäykseen on osasyllisenä Yhdysvallat, joka on aseistanut Georgiaa ja antanut sille vapaat kädet sotilaallisen voiman käyttöön. Konflikti on Medvedevin mukaan myös osoitus siitä, että kansainvälinen turvallisuusjärjestelmä on epäonnistunut, eikä Yhdysvaltain yksinapaisesti johtama maailma ole turvallinen.

Asiasanat: Georgia, Venäjä, retoriikka, sotaretoriikka, nationalismi, sota.

1. JOHDANTO	1
2. NATIONALISMIN JA SEN AKATEEMISEN TUTKIMUKSEN HISTORIAA	3
2.1 Mitä nationalismi on?	3
2.2 Nationalismin filosofinen perusta	4
2.3 Nationalistisen ajattelun kehitys vuosina 1789-1914	6
2.4 Nationalismin tutkimus vuosina 1918-1945	9
2.5 Nationalismin tutkimus vuodesta 1946 eteenpäin.....	11
3. NYKYAIKAISEN NATIONALISMINTUTKIMUKSEN TEORIOITA.....	13
3.1 Primordialismi.....	13
3.2 Modernismi	15
3.2.1 Taloudellinen modernisaatio	16
3.2.2 Poliittinen modernisaatio	18
3.2.3 Kulttuurinen modernisaatio.....	20
3.3 Ethnosymbolismi.....	26
4. RETORIIKAN KEHITYSVAIHEITA	32
4.1 Antiikin retoriikka	32
4.2 Uusi retoriikka.....	34
4.3 Aiempaa sotaretoriikan tutkimusta.....	36
5. GEORGIAN KONFLIKTI	41
5.1 Georgian varhaishistoria ja ensimmäinen itsenäistyminen.....	41
5.2 Georgia osana Neuvostoliittoa	46
5.3 Itsenäistyminen ja 1990-luvun sodat	52
5.4 Elokuun 2008 sota	59
5.5 Sodan jälkeiset tapahtumat	62
6. TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSAINEISTO	66
7. PRESIDENTTIEN RETORIikka JA NATIONALISMI GEORGIAN KONFLIKTISSA.....	68
7.1 Tarinankertominen ulkopoliittisena toimintana ja konfliktin määrittelyt.....	68
7.2 Argumentaation lähtökohdat.....	71
7.3 Argumentaatiotekniikat.....	73
7.3.1 Kvasiloogiset argumentit	74
7.3.2 Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit.....	76
7.3.3 Todellisuuden rakennetta määrittelevät argumentit.....	77
7.3.4 Dissosiativiset argumentit.....	78
7.4 Taustatuen käyttö.....	80
7.5 Konfliktin retoriikka nationalismin kannalta	81
8. YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT	84
LÄHTEET	88

1. JOHDANTO

Vladimir Putin palasi Venäjän presidentiksi kolmannelle kaudelleen 7.5.2012. Väistynyt presidentti Dmitri Medvedev sen sijaan otti Putinin paikan pääministerinä. Putinin presidenttikausien välissä virkaa hallinnut Medvedev johti maansa sotaan oltuaan virassa vain 95 päivää. Pekingin olympialaisten avajaispäivänä 7.8.2008 alkanut viiden päivän sota Georgiaa vastaan kirvoitti poliitikkojen ja median toimesta useita uuden kylmän sodan uhkaan viittaavia kommentteja (HS 27.8.2008). Lyhyestä kestäneestä huolimatta sota nähtiin yleisesti hyvin merkittävänä. Venäjän nähtiin konfliktissa näyttäneen neo-imperialistisen puolen ulkopoliittisessa, jonka länsi oli toivonut sen unohtaneen (Asmus 2010, 4-5). Venäjä kritisoi sodan jälkeen voimakkaasti Yhdysvaltojen johtamaa yksinapaista maailmanjärjestelmää. Nyt kolmannelle presidenttikaudellaan Putin on ilmoittanut haluavansa luoda tasavertaiset suhteet Yhdysvaltojen kanssa (HS 10.5.2012).

Georgia ja Venäjä pääsivät marraskuussa 2011 vihdoin sopuun Venäjän jäsenyydestä maailman kauppajärjestö WTO:ssa. Sopimus oli askel kohti maiden välisten suhteiden normalisoitumista elokuun 2008 sodan jälkeen. Silti monet konfliktiin johtaneet ongelmat ovat nyt toukokuussa 2012 yhä ratkaisematta, ja tilanne alueella on yhä epävakaa. EU:n asettama sotaa ja sen syitä tutkinut selvityskomitea eritteli konfliktissa olevan kolme erillistä tasoa. Ensimmäinen taso on Georgian selvittämättömät ongelmat sen sisäisten etnisten vähemmistöjen ja separatistialueiden kanssa, toinen taso Georgian ongelmallinen suhde Venäjän kanssa, ja kolmas taso suurvaltojen strategiset intressit Kaukasian alueella (Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia 2009, 33).

Kaikki nämä tasot liittyvät jollain lailla nationalismiin. Etelä-Ossetia ja Abhasia havittelevat valtiollista itsenäisyyttä, Georgia pyrkii vapautumaan Venäjän hallinnasta, ja Venäjä pyrkii vahvistamaan asemaansa maailmanpolitiikan tasolla, sekä huolehtimaan strategisista eduistaan regionaalitasolla. Kaikki tämä tapahtuu kansainvälisen valtiojärjestelmän kontekstissa, joka on muotoutunut pitkälti nationalististen periaatteiden mukaisesti. Niiden mukaan maapallo jakautuu kansakuntiin, joiden tulisi muodostaa oma valtio. Nationalismintutkija Ernest Gellner on huomauttanut nationalismiin määritelleen legitimiin modernin poliittisen yksikön normin, joka on kansallisvaltio. Tähän perustuu nationalismiin vahva asema moderneissa yhteiskunnissa. Toisaalta nationalismi on omien määritelmiensä mukaan heikko, koska sen mukaan jokaisen kansakunnan tulisi muodostaa oma valtionsa. Potentiaalisia kansakuntia on kuitenkin paljon enemmän kuin

maapallolla on tilaa valtioille. (Gellner 1983, 51-52.) Tästä johtuvat ongelmat ovat osasyys myös Georgian konfliktiin, kuten moniin muihinkin valtioiden välisiin konflikteihin.

Myös retoriikka on sotatilanteessa aina vahvasti läsnä. Koska sota on äärimmäinen tilanne, myös sotaretoriikka on usein äärimmäistä. Kansallisvaltioiden johtajat esittävät tapahtumista kuvan, joka saa omat sotilaat taistelemaan ja kansalaiset tukemaan sotatoimia. Kansallisvaltioiden välisessä sodassa on tehtävä ero vihollisen ja oman maan edustajien kesken, ja määriteltävä konflikti siten, että se vetoaa oman maan kansalaisiin sekä ulkopuolisiin tarkkailijoihin. Georgian konflikti oli hyvin seurattu tiedotusvälineissä ympäri maailman, ja presidenttien antamat lausunnot muokkasivat paljon sitä kuvaa, jonka ulkomaailma tapahtumista sai.

Vaikka sota käyvät valtiot, valtiot muodostuvat yksittäisistä ihmisistä, ja käytännön tasolla sotiminen hoidetaan edelleen ihmisten toimesta. Henkilökohtaisesti olen kiinnostunut niistä syistä, jotka saavat yksittäiset ihmiset tappamaan ja kuolemaan niin sanotun isänmaansa puolesta. Nationalismi on suuresti muokannut sitä viitekehystä, jossa sodat tapahtuvat, ja kuuluu retoriikan ohella niihin keinoihin, joilla sodankäynti perustellaan. Tarkastelen tutkielmassani sitä, miten Georgian ja Venäjän presidentit määrittelivät konfliktin ja sen osapuolet, ja millaisin retorisin keinoin he sen tekivät. Lisäksi tutkin, miten nationalismi presidenttien lausunnoissa ilmenee. Analyysimenetelmänä käytän retorista analyysia, erityisesti Chaïm Perelmanin argumentaatioanalyysia, jota täydennän Stephen Toulminin teoriasta omaksutulla taustatuen käsitteellä. Lisäksi hyödynnän ulkopoliittisen tarinankerronnan käsitettä analyysissani.

Tutkielmani etenee seuraavasti: johdannon jälkeen toisessa luvussa esittelen nationalismin ja sen akateemisen tutkimuksen historiaa. Kolmannessa luvussa esittelen nykyaikaisen nationalismintutkimuksen tärkeimmät koulukunnat. Neljännessä luvussa luon katsauksen retoriikan historiaan sekä aikaisempaan sotaretoriikan tutkimukseen. Viides luku käsittelee Georgian konfliktia ja sen historiallisia lähtökohtia. Esittelen myös elokuun 2008 sodan sekä sen jälkeiset tärkeimmät tapahtumat ja sodasta jälkeenpäin esiteltyt tulkinnat. Kuudennessa luvussa kuvaan tarkemmin tutkimusongelman ja tutkimusaineiston. Seitsemännessä luvussa analysoin aineistoa retorisen analyysin mukaan, ja kahdeksannessa luvussa teen yhteenvedon tutkielmani tärkeimmistä tuloksista ja niiden merkityksestä.

2. NATIONALISMIN JA SEN AKATEEMISEN TUTKIMUKSEN HISTORIAA

2.1 Mitä nationalismi on?

Nationalismi on yleinen ja arkipäiväinen käsite, jonka merkityksen selittäminen täysin tyhjentävästi on kuitenkin melko haasteellista. Nationalismin määrittelemisen edellyttää yleensä myös kansan ja kansakunnan jonkinlaista määrittelyä, joka sekään ei ole yksinkertaista. Nationalismin tutkijat ovat määritelleet ilmiötä eri tavoin riippuen omasta lähestymistavastaan ilmiöön. Esimerkiksi Elie Kedourie määrittelee nationalismin ytimekkäästi poliittiseksi doktriiniksi joka keksittiin Euroopassa 1800-luvun alussa (Kedourie 2008, 1). Tässä luvussa esittelen erilaisia näkökulmia tähän monipuoliseen ilmiöön, joten kattavampi määritelmä on tarpeen. Pakkasvirta ja Saukkonen päätyvät saman ongelman edessä seuraavanlaiseen määritelmään (2004, 14-15): ”Nationalismi on ajattelu- ja puhetapa sekä ideologia ja poliittisen yhteisön ohjeistus, joka jakaa ihmiskunnan kansoihin ja maapallon alueet kansallisvaltioihin sekä tekee ihmisen kansallisuudesta heidän identiteettinsä ja käyttäytymisensä kannalta tärkeän ellei ratkaisevan seikan.” Umut Özkirimlin laajan määritelmän mukaan nationalismi on diskurssi, joka jatkuvasti muokkaa sitä miten käsityksemme maailman merkityksestä rakentuu, sekä ymmärtämisen ja tulkinnan muoto, joka määrittelee jokapäiväistä puhettamme, käytöstämme ja asenteitamme (Özkirimli 2000, 4). Nämä melko laajat määrittelyt ovat mielestäni hyvä lähtökohta tälle luvulle. Jäljempänä nationalismin tutkimuksen koulukuntia esitellessäni esiin tulee myös erilaisia, usein rajatumpia määritelmiä ilmiöstä.

Edeltävät Pakkasvirran ja Saukkosen sekä Özkirimlin esittämät määritelmät kertovat osaltaan myös nationalismin merkityksestä. Özkirimli pitää nationalismia tärkeimpänä yksittäisenä modernia maailmaa muotoilleena poliittisena doktriinina. Miljoonat ihmiset ovat antaneet henkensä ”isänmaan” puolesta, ja tämä melkein ritualistinen itsensä uhraaminen jatkuu edelleen keskeyttämättä. Kuitenkin nationalismi oli pitkään ja osittain on yhä aihe, johon suhtauduttiin yhteiskuntatieteissä välinpitämättömästi. Kansakuntien ja nationalismin olemassaoloa pidettiin itsestään selvänä asiana, joka ei vaatinut tutkimusta tai kuulunut erityisesti minkään yhteiskuntatieteen tutkimuskohteisiin. Osittain tämän takia nationalismia alettiin tutkia akateemisesti verrattain myöhään. Özkirimli huomauttaa, että kansakunnat ja nationalismi ovat tosiasiaa aiheita jotka ovat mitä suurimmassa määrin vaikuttaneet ja edelleen vaikuttavat esimerkiksi valtio-opin, kansainvälisten suhteiden ja sosiologian tutkimisiin aiheisiin ja ilmiöihin ja koko niiden tutkimuskenttään (Özkirimli 2000, 1-3).

Toinen syy akateemisen nationalismintutkimuksen melko myöhäiselle kehitymiselle on Özkirimlin mukaan se, että monesti nationalismilla ymmärretään tarkoitettavan vain sen äärimmäisiä muotoja, kuten aseellisia separatistiliikkeitä. Samaan ajattelutapaan kuuluu Özkirimlin mukaan se, että nationalismiin nähdään aaltomaisena ilmiönä joka ”nostaa päätään” kriisitilanteissa kuten sodissa, ja katoaa jälleen normaaliolojen koitettua. (2000, 3.) Billigin mukaan perinteinen sosiologia näkee yhteiskunnan ja yhteisön (society) universaalina ilmiönä, ja sosiologian yhteiskunta on nimenomaan kansallisvaltio. Jos kansakunta on vain universaalien ilmiön yksi muoto, sen erityispiirteitä voidaan kuvata yleisin termein, kuten ”arvo”, ”normi” ja ”sosialisaatio”. Termiä ”nationalismi” ei tässä yhteydessä tarvitse käyttää, mutta erityistä huomiota nationalismiin voidaan kiinnittää esimerkiksi oman valtion saavuttamisen puolesta taistelevia ryhmiä tai äärimmäistä, fasistista politiikkaa edustavia ryhmiä käsitellessä. Nationalismiin on ymmärretty kuuluvan periferiaan, ei ”meidän” asiaksemme. ”Meidän” nationalismiamme ei ole nähty nationalismina, joka on jotain irrationaalista ja vaarallista, vaan patriotismina, joka on hyvää ja hyödyllistä, toteaa Billig viitaten erityisesti amerikkalaiseen puhetapaan. (1995, 54-55).

Myös kansaa ja kansakuntaa on yritetty määritellä monin eri tavoin. Monet määritelmät pyrkivät löytämään objektiivisia kriteereitä kansakuntaan kuulumisen ja muista kansoista erottautumisen merkeiksi, viitaten esimerkiksi valtion, kieleen, yhteiseen asuma-alueeseen tai etniseen alkuperään (Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 41). Ranskalainen historioitsija Ernst Renan piti vuonna 1882 myöhempiin kansakuntien määritelmiin suuresti vaikuttaneen luennon *Qu'est-ce qu'une nation?* (Mikä on kansakunta?), jossa hän hylkäsi yritykset määritellä kansakuntaa objektiivisesti, ja korosti ensimmäisenä kansakuntaan kuulumisen subjektiivista puolta (Özkirimli 2000, 35). Hänelle kansakunta merkitsee laaja-alaista solidaarisuutta, joka tiivistyy selkeästi ilmaistussa halussa jatkaa yhteistä elämää muiden kansakuntaan kuuluvien kanssa (Renan 1990, 19). Renanin jälkeen subjektiivinen ulottuvuus on yleensä liitetty tavalla tai toisella tieteellisiin ja juridisiin kansakunnan määritelmiin (Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 41). Kansojen, kansakuntien ja kansallisvaltioiden määrittelyn vaikeus tulee usein esille myös käytännössä nykypäivän kansainvälisessä politiikassa. Nationalismin suurin ongelma on ainakin osasyynä myös tutkielmani aiheena olevaan Georgian ja Venäjän väliseen sotaan: maailmassa on paljon enemmän potentiaalisia kansakuntia kuin valtioita.

2.2 Nationalismin filosofinen perusta

Kysymys siitä, onko nationalismilla jonkinlaisia perustajia tai suuria teoreettisia ajattelijoita on

aiheuttanut tutkijoiden keskuudessa paljon keskustelua. Özkirimlin mukaan ongelma on enemmänkin siinä, voidaanko joitakin ajattelijoita pitää nationalistisina, eikä niinkään siinä etteivätkö heidän ideansa olisi olleet merkittäviä. Esimerkiksi Kant ei ollut nationalisti, vaan häntä pidetään päinvastoin usein kosmopoliittisuuden malliesimerkkinä, mutta hänen ajatuksensa ovat suuresti vaikuttaneet nationalismin kehitykseen. (Özkirimli 2000, 15-16.) Yleisesti nationalistisen ajattelun juuret johdetaan erityisesti saksalaiseen romantiikkaan ja lisäksi valistuksen ajan filosofeihin.

Özkirimli nostaa esille erityisesti kolme saksalaisen romantiikan filosofista ajatusta, jotka vaikuttivat nationalismin kehitykseen ja suosioon (Emt., 16-19). Immanuel Kant teki kahtiajaon ihmisen sisäiseen ja ulkoiseen maailmaan sekä kehitti ajatuksen, jonka mukaan ihmisen vapaus syntyy sisäisen maailman moraalisten sääntöjen noudattamisesta. Jotta moraali olisi mahdollista, sen täytyy olla riippumaton ulkoisen maailman laeista. Tämä riippumattomuus on Kantin mukaan vapautta sen puhtaimmassa muodossa. Moraali on riippumaton seurauksista ja palkinnoista. Kun ihminen tottelee sisäisiä lakeja, hän on vapaa. Jos hyve (virtue) on olemassa, se ei tarkoita jonkin ulkoisen auktoriteetin tottelemista, vaan se on vapaan tahdon ominaisuus silloin kun se tottelee ihmisen sisäistä lakia. Tämä ajatus vaikutti vahvasti sekä yksilöllisen että kollektiivisen itsemääräämisoikeusajattelun kehittymiseen. (Kedourie 2008, 14-15.) Kedourien itsensä mukaan nationalismi on suurimmilta osin määriteltävissä kansalliseksi itsemääräämisoikeudeksi (Emt., 23).

Johann Gottlieb Fichte jatkoi Kantin teoriaa. Hänen mukaansa ulkoisen maailman osat ovat mielekkäitä ainoastaan suhteessa kokonaisuuteen. Tällä ajatuksella oli se erityinen seuraus, että kokonaisuus oli ensisijainen ja tärkeämpi kuin sen osat. Fichten mukaan universumi on orgaaninen kokonaisuus, jonka osat eivät voi olla olemassa ilman kaikkia muita osia. Vain todellisuuden voi ymmärtää, ja ainoa todellisuus on kokonaisuus. Tieto kokonaisuuden osista on illusorista, osia ei voi ymmärtää sinällään, koska ne eivät voi olla olemassa yksinään. Tämä tarkoittaa myös sitä, että yksilöt ovat merkityksettömiä ja epätodellisia ilman kokonaisuutta. Ne saavuttavat todellisuuden vain osana kokonaisuutta. Tällöin vapaus on identifikaatiota kokonaisuuden kanssa. Täydellinen vapaus merkitsee täydellistä absorboitumista kokonaisuuteen. Nämä ajatukset johtivat niin sanottuun holistiseen valtioajatteluun, jossa valtio ei ole ryhmä ihmisiä jotka ovat kerääntyneet yhteen omien etujensa tähden, vaan valtio on arvokkaampi ja ensisijaisempi kuin ihmiset. (Emt., 26-30.)

Kolmas nationalismin syntyyn vaikuttanut saksalaisen romantiikan hahmo oli Johann Gottfried von Herder. Herderin yksinkertainen lähtökohta on se, että ainoastaan kieli tekee ihmisestä ihmisen.

Herderille kieli on enemmän kuin kommunikaation väline, se on ajattelun synonyymi, ja kaikki kielet eroavat kaikista muista kielistä. Tämän johdosta jokaisella kielen perusteella määritellyllä kansalla on oma ajattelutapansa. Jos jokainen kieli on ainutlaatuinen tapa ilmaista universaaleja arvoja, se on myös ainutlaatuisten ideoiden ja arvojen ilmentymä. Sama pätee tapoihin, traditioihin ja seremonioihin, joita voidaan myös pitää eräänlaisena kielen muotona. Yhteisö on näiden kaikkien ilmaisutapojen summa, mutta jälleen, enemmän kuin osiensa summa. Herderin mukaan kansakunnat olivat luonnon luomia, omine arvoine ja traditioineen kuin eläviä organismeja. Tätä luonnon luomaa järjestystä ei tule sotkea esimerkiksi valloittamalla toisia yhteiskuntia tai antamalla toisen kielen vaikutteiden muuttaa omaa kieltä. Paras poliittinen järjestelmä syntyy, kun jokainen kansakunta perustaa oman valtionsa. Valtiot, jotka muodostuvat useammasta kuin yhdestä kansakunnasta, ovat luonnottomia, alistavia, ja lopulta tuomittuja rappeutumaan. Herderin argumentin mukaan ongelmana ei ole ensisijaisesti se, että tällaisissa valtioissa jokin kansakunta hallitsisi muita, vaan se, että ne rikkovat monimuotoisuuden periaatetta. Tällaisissa valtioissa riskinä on se, että kansakunnat menettävät identiteettinsä eivätkä pysty säilyttämään ainutlaatuisuuttaan. (Özirimli 2000, 18-19; Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 16; Kedourie 2008, 52.)

Herderin ajatukset ainutlaatuisista kansakunnista poikkeavat valistusfilosofian universalismista. Toisaalta erityisesti valistusfilosofi Jean-Jacques Rousseau'n ajatukset vaikuttivat myös voimakkaasti nationalistisen ajattelun kehittymiseen. Rousseau oli voimakas kansallisen itsemääräämisoikeuden puolestapuhuja. Hänen mukaansa ilman tiettyä poliittisen vapauden määrää ihmisillä ja kansoilla ei ole keinoa ilmaista omaa tahtoaan. Rousseau'n mukaan suurin uhka yhteiskunnassa elävälle ihmiselle oli joutua toisten ihmisten tahdon hallitsemaksi, ja tältä suojautuakseen ihmisten tuli pyrkiä yhteisen edun tavoitteluun ja hylätä oman edun tavoittelu. Tämän saavuttaakseen ihmisistä piti tulla kansalaisia, jotka eivät olleet enää riippuvaisia luonnosta vaan yhteisöstä, jonka osa he itse olivat. Rousseau erottaa patriotismin, joka on spontaani tunne, ja kansalaisuuden, joka on rationaalinen valinta. Ihmiset eivät liity yhteen vain koska he muistuttavat toisiaan, vaan koska he olettavat hyötyvänsä saman kulttuurin jakamisesta. (Özirimli 2000, 19-21.)

2.3 Nationalistisen ajattelun kehitys vuosina 1789-1914

Rousseau'n ajatukset olivat osaltaan inspiraationa vallankumouksellisille sekä Ranskassa että sen ulkopuolella. Nationalismin aikakauden jonkinlaisina alkupisteinä pidetään yleensä Ranskan suurta vallankumousta 1789 ja Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistusta 1776, vaikkakaan Yhdysvaltojen

itsenäistymistä ei voida pitää kansallisvaltioajattelun puhtaana ilmentymänä. Yhdysvaltalaisuuden perustana ei ollut kulttuurinen tai etninen identiteetti, vaan halu olla amerikkalainen. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 15-17). Amerikkalaisia olivat ne, jotka halusivat olla amerikkalaisia (Hobsbawm 1990, 88). Ranskan vallankumouksen yhteydessä kansan käsite puettiin ensi kertaa lakiteknisiksi ja poliittisiksi termeiksi (Özkirimli 2000, 21). Vallankumouksellisille kansa oli ainoa poliittisen vallan legitiimi lähde, ja lisäksi kaikki kansakunnan jäsenet katsottiin lain edessä yhdenvertaisiksi kansalaisiksi. (Pakkasvirta & Saukkonen emt., 17).

Näiden ajatusten muuttuminen yhtenäiseksi ideologiaksi vei aikaa, mutta nationalismiksi tunnistettava poliittinen doktriini oli jo muodostunut 1800-luvun alkupuolella. Akateeminen kiinnostus sitä kohtaan oli silti vähäistä ja keskittyi tarkastelemaan sitä lähinnä eettiseltä kannalta. 1800-luvun ajattelijat ja tutkijat jakautuivat nationalismin suhteen kahteen leiriin: niihin jotka suhtautuivat siihen sympaattisesti, ja niihin jotka olivat kriittisiä sitä kohtaan ja ajattelivat sen olevan ohimenevä ilmiö. Yhteistä näille leireille oli kuitenkin se, että ne molemmat pitivät kansakuntaa ja nationalismia itsestään selvinä asioina, eikä kukaan heistä kiistänyt niiden ”luonnollisuutta”. (Özkirimli 2000, 22.)

Nationalismiin myönteisesti suhtautuvien leiri koostui pitkälti historioitsijoista. He käyttivät usein töitään oikeuttaakseen ja edistääkseen tiettyjä nationalismeja. Kansallismieliset historioitsijat, kuten Heinrich von Treitchke Saksassa, Jules Michelet Ranskassa tai Yrjö Koskinen Suomessa, levittivät 1800-luvulla tehokkaasti nationalistista maailmankuvaa. Historioitsijoiden lisäksi nationalismin puolestapuhujiin kuuluu muun muassa politiikan teoreetikko John Stuart Mill, jonka mukaan poliittisten yksiköiden rajat tuli vetää kansakuntien mukaan instituutioiden vapauden turvaamiseksi. Lisäksi kansallisromanttiset aiheet olivat suosittuja niin runoudessa, maalaustaiteessa kuin musiikissakin, ja kansallista historiallista perintöä pyrittiin kaivamaan esiin ja tallentamaan esimerkiksi museoihin. (Özkirimli 2000, 24-25; Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 17.)

Nationalismin vastustajiin kuului esimerkiksi historioitsija ja filosofi Lord Acton. Actonin mukaan yksilönvapaus toteutui parhaiten monikansallisissa valtioissa, kuten Iso-Britanniassa ja Itävalta-Unkarissa. Actonin mukaan kansallisen yhtenäisyyden korostaminen johtaisi vallankumouksiin ja despotismiin. Hänen mukaansa valtio, joka ei pystynyt tyydyttämään eri rotujen tarpeita ja yritti neutralisoida, sulauttaa yhteen tai karkottaa eri rotuja, tuhosi oman elinvoimansa. (Acton 1955, 168). Zachari Topelius Suomessa ja Henri Pirenne Belgiassa olivat myös sitä mieltä, että kansakunta voi koostua useammasta kieliyhteisöstä ja olla silti orgaaninen kokonaisuus. 1900-luvun alkupuolella tällainen kanta nousi koko ihmiskuntaa koskeväksi kansainväliseksi yhteisöllisyydeksi

ja kosmopoliittisuudeksi esimerkiksi kreivi Herrmann Keyssingerin toimesta. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 18.)

Suurimpia nationalismin kriitikoita olivat kuitenkin sosialistit. Marxilaisten suhtautuminen nationalismiin oli kuitenkin ambivalenttia sekä teoriassa että käytännössä. Marxin ajattelussa sosiaaliset järjestelmät perustuivat ensisijaisesti luokkataisteluun, ja sen rinnalla työläisten kiinnittyminen omaan kansakuntaansa tai valtioonsa oli väärää tietoisuutta. Toisaalta kommunistisessa manifestissa Marx ja Engels totesivat muun muassa, että proletariaatin taistelu porvaristoa vastaan on ensialkuun kansallinen taistelu (1969, 60.) Kommunistiset puolueet tukivat joitakin nationalismeja, kuten antikolonialistisia kansallisia liikkeitä, mutta vastustivat toisia. Kedourien mukaan sosialistien suhtautumisen kuhunkin nationalismiin ratkaisi se, missä taloudellisen kehityksen vaiheessa ne tapahtuivat. Siirtomaissa se oli edistyksellinen liike, koska se edisti kansallisen porvariston taistelua imperialismia, kapitalismin korkeinta muotoa, vastaan. Mutta asettuessaan sosialismin etenemisen tielle nationalistiset liikkeet olivat taantumuksellisia. Tsaarinajan Venäjällä Leninin ja Stalinin suhtautumisen nationalistisiin liikkeisiin ratkaisi se, katsottiinko niiden edistävän vai hidastavan vallankumouksen tapahtumista. (Kedourie 2008, 85-86.)

Yleisesti marxilaiset pitivät nationalismia ja porvarillista valtiota vain historian välivaiheena, joka muuttuisi lopulta väistämättä ”internationalismiksi”, jonka seurauksena kansallisvaltiot häviäisivät. Leninin harjoitti kansallisuuspolitiikkaa nimeltä ”eroaminen yhdistymistä varten”, jossa kansakunnat erosivat Venäjästä liittyäkseen myöhemmin sosialistiseen internationaaliin. Tämä politiikka vaikutti esimerkiksi Suomen itsenäisyyden tunnustamiseen. Stalin oli ensimmäinen joka sivuutti Marxin ohjeet ja alkoi toteuttaa nationalismia sosialistisessa valtiossa. Stalinin tavoitteena oli vakiinnuttaa sosialistinen järjestelmä ensin yhdessä liittovaltiossa ja myöhemmin sen satelliittivaltioissa. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 18). Myöhemmin uusmarxilaiset tutkijat, kuten Tom Nairn, Michael Hechter ja Miroslav Hroch, ovat yrittäneet korjata ”marxismin suurta historiallista epäonnistumista” ja muodostaa oman teoriansa nationalismista (Özirimli 2000, 27).

Sosiologian klassikot Emile Durkheim ja Max Weber suhtautuivat ajalleen tyypillisesti omien maidensa nationalismeihin myötämielisesti eivätkä muodostaneet kriittistä teoriaa nationalismista (Emt, 33-34). Heidän teoksensa kuitenkin käsitelivät useita teemoja, jotka nousivat myöhempien sukupolvien nationalismintutkimuksessa olennaisiksi (Smith 1991, 13). Smith nostaa Durkheimin ajatuksista nationalismin kannalta olennaiseksi Durkheimin käsityksen uskonnosta moraalisen yhteisön ytimenä sekä käsityksen siitä, että uskonnossa on jotain ikuista. Uskontojen ikuisuus liittyy

kaikkien yhteisöjen tarpeeseen uusintaa itsensä kollektiivisten riittien ja seremonioiden avulla. Toinen tärkeä aspekti oli Durkheimin analyysi siirtymästä mekaanisesta solidaarisuudesta orgaaniseen solidaarisuuteen. Durkheimin mukaan kollektiivinen omatunto ja perinteet, sekä impulsiivisemmat voimat kuten verisukulaisuuden tuntemukset, tiettyyn maa-alueeseen kiintyminen, esi-isien palvominen ja tapayhteisö hiipuvat, kun niiden paikan ottavat työnjako ja sen toisiaan täydentävät roolit. (Smith 1991, 15.) Özkirimlin mukaan tällä ajattelulla oli paljon vaikutusta erityisesti Ernest Gellnerin ajatteluun (2000, 34).

Weberin työstä Smith taas nostaa esiin poliittisten muistojen tärkeyden, intellektuellien roolin kansakunnan ”korvaamattomien kulttuuriarvojen” suojelussa, sekä kansallisvaltioiden roolin modernin länsimaisuuden kehityksessä. Näistä viimeisin aspekti oli tärkein. Weberille kansakunta oli ensisijaisesti poliittinen käsite. Kansakunnat erotti muista yhteisöistä pyrkimys omaan valtioon. Smithin mukaan tämä käsitys valtiosta on inspiroinut monia myöhempien aikojen teoreetikkoja korostamaan nationalismiin poliittisia ulottuvuuksia ja erityisesti modernin länsimaisen valtion roolia. (Smith 1991, 13-14.)

2.4 Nationalismin tutkimus vuosina 1918-1945

Euroopan kartta muuttui perin pohjin ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Monet omaa valtiota tavoitelleet nationalismit saivat toiveensa toteen, ja uusia valtioita syntyi kosolti. Sota myös osoitti militaristisen kiihkoisanmaallisuuden voiman. Maailmansodan jälkeen myös nationalismin tutkimukseen alettiin kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Osa tästä tutkimuksesta suhtautui nationalismiin myönteisesti ja pyrki kuvaamaan oman maansa kansallisen heräämisen historiaa ja sen kansallisuusliikkeen vaiheita tai analysoimaan maansa suurmiesten vaikutusta. Toisaalta mukaan tuli myös tutkijoita, jotka ensimmäistä kertaa kiistivät nationalistien keskeisen teesin valtion ja kansakunnan ikiaikaisuudesta, ja pyrkivät pitämään nationalismia historiallisena tutkimuskohteena. Lisäksi nämä tutkijat eivät pyrkineet esittämään nationalismista ja kansakunnista kaikkiin oloihin sopivia määritelmiä, vaan pyrkivät löytämään toimivia luokitteluja. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 19). Özkirimlin mukaan näille tutkijoille, kuten Charleton Hayes, Hans Kohn, Alfred Cobban, E. H. Carr ja Louis Snyder, oli kuitenkin yhteistä toistensa ja vanhempien ajattelijoiden kanssa se, että he edelleen ottivat kansakunnan annettuna, ja pitivät sitä ilmiselvänä asiana (Özkirimli 2000, 36).

Erään vaikutusvaltaisimmista luokitteluista teki Hans Kohn, joka teki jaottelun ”läntiseen” ja

”itäiseen” nationalismiin niiden alkuperän ja perusominaisuuksien perusteella. Läntisessä maailmassa, kuten Englannissa, Ranskassa, Sveitsissä, Alankomaissa ja Yhdysvalloissa nationalismi oli poliittisten ja sosiaalisten tekijöiden tulos. Sitä edelsi tai se oli samanaikaista kansallisvaltion kehittymisen kanssa. Keski- ja Itä-Euroopassa ja Aasiassa sen sijaan nationalismi syntyi myöhemmin ja alkeellisimpiin poliittisen ja sosiaalisen kehityksen oloihin. Se ilmaisi itsensä yleensä aluksi kulttuurin keinoin, ja pyrki oikeuttamaan olemassaolonsa vetoamalla luonnolliseen yhteisöön jota pitivät yllä sukulaissiteet ja statukset. Siihen liittyi romanttisen ajattelun innoittama pyrkimys kulttuuriltaan yhtenäisen oman valtion perustamiseen. Olemassaolevat poliittiset rajalinjat olivat harvoin yhtenäisiä nousevan kansallisuuden kanssa. (Kohn 2008, 329-331).

Kohnin jaottelun mukaan läntinen nationalismi syntyi valistuksen hengessä. Se oli läheisessä yhteydessä alkuperäänsä liittyvien yksilönvapauden ja rationaalisen kosmopoliittisuuden kanssa. Se oli optimistista, pluralistista ja rationaalista, ja se oli ensisijaisesti nousevan keskiluokan poliittisten pyrkimysten tuote. Kansakuntaa pidettiin elinvoimaisena, olemassa olevana, todellisena asiana, ja poliittinen integraatio pyrki rationaaliseen tavoitteeseen. (Özkirimli 2000, 42).

Ei-länsimainen nationalismi sen sijaan oli valistusajan ihanteiden vastaista: sen sijaan se pyrki valtion ja uskonnon autoritaariseen yhtenäisyyteen. Nationalismi tarkoitti kollektiivista voimaa ja kansallista yhtenäisyyttä, vapautumista vieraan vallan alta, tai hallitsevan valtion ollessa kyseessä, välttämätöntä tarvetta laajenemiseen. Se heijasti alemman luokan aristokraattien ja massojen poliittisia pyrkimyksiä. Koska se ei perustunut poliittiseen todellisuuteen, siltä puuttui itsevarmuutta, ja tätä alemmuuskompleksia se usein pyrki paikkaamaan liioitellulla itseluottamuksella. Riippuvuus lännestä yhdistettynä sosiaalisten olojen takapajuisuuteen johti paljon tunnepitoisempaan ja autoritaarisempaan nationalismiin. Ei-länsimainen nationalismi oli myös irrallinen poliittisesta todellisuudesta, ja se keskittyi enemmän myytteihin ja unelmiin tulevaisuudesta kuin nykyhetkeen. (Emt., 42.)

Näillä nationalismeilla oli erilaiset käsitykset kansakunnista. Läntinen nationalismin idea piti kansakuntia kansalaisten vapaaehtoisina yhteenliittyminä. Kansalaiset saattoivat ilmaista tahtonsa kansanäänestysten, sopimusten ja sitoumusten kautta, integraatio saavutettiin poliittisen idean avulla, ja kansakuntien universaaleihin samankaltaisuuksiin kiinnitettiin erityistä huomiota. Ei-länsimaisessa maailmassa taas kansakuntaa pidettiin poliittisena konseptina, joka keskittyi irrationaalisen ja sivilisaatiota edeltävän kansankäsityksen ympärille. Ei-läntisessä maailmassa korostettiin kansakuntien erilaisuutta ja omavaraisuutta. (Emt., 42).

Kohnin ajatukset olivat ilmeisen vinoutuneita, ja häntä onkin myöhemmin syytetty ”oman” alueensa nationalismin suosimisesta ja ”toisen” alueen nationalismin liiallisesta arvostelusta sekä sen alueen historian puutteellisesta tuntemuksesta, sekä ylipäänsä liian yksioikoisesta nationalismien jaottelusta. Toisaalta Pakkasvirta & Saukkonen pitävät näitä vinoutumia jossain määrin nationalismin tutkimuksen rakenteellisena piirteenä, sillä jokainen tutkija on yleensä ensisijaisesti oman alueensa ja sen historian asiantuntija muutenkin kuin tutkimuksensa perusteella. Näin tutkijoilla onkin väistämättä erilainen suhtautuminen omaan maahansa ja alueeseensa kuin muihin. (Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 20-21.)

2.5 Nationalismin tutkimus vuodesta 1946 eteenpäin

Toisen maailmansodan jälkeen nationalismiin suhtauduttiin jälleen kielteisemmin muun muassa saksalaisen kansallissosialismin ja italialaisen fasismin seurauksena. Lisäksi olennaista oli siirtomaaimperiumien hajoaminen ja uusien valtioiden syntyminen ja itsenäistyminen Aasiassa ja Afrikassa. Yhdessä yhteiskuntatieteiden yleisen kehityksen kanssa nämä johtivat nationalismintutkimuksen intensiivisimpään aikakauteen. Nationalismia tarkasteltiin esimerkiksi funktionalistisesta ja kommunikaatioteoreettisesta näkökulmasta, ja yleensäkin modernistiset teoriat nationalismin synnystä hallitsivat alaa. Ne tarkastelivat nationalismin syntyä ensisijaisesti sosiaalisten rakennemuutosten seurauksena, pikemminkin kuin aatteellisena tai filosofisena virtauksena. Olennaista niille oli klassinen sosiologinen jako traditionaalisten ja modernien yhteiskuntien välille. Modernistisen nationalismintutkimuksen merkkipaaluina voidaan pitää 1960-luvun alussa ilmestyneitä Elie Kedourien teosta *Nationalism* sekä Ernest Gellnerin teosta *Thought and change*. (Özirimli 2000, 48-52; Pakkasvirta & Saukkonen 2004, 21.)

Kedourie jäljittää teoksessaan nationalismin alkuperän saksalaiseen romantiikkaan, ja näkee erityisesti Kantin ajatuksilla olleen suuren roolin nationalismin kehityksessä. Kedourie myös rinnastaa nationalismin nousun yleiseen sosiaalisen elämän muutokseen. Hänen mukaansa kyseessä oli ennen kaikkea sukupolvien välisen yhteyden katkeaminen, jossa poliittiset tavat ja uskonnolliset arvot eivät siirtyneet sukupolvelta toiselle. Kedourien mukaan pojat hyljeksivät isiään ja heidän tapojaan, ja samalla myös koko vanhempien sukupolvien rakentaman yhteiskunnan tapoja ja käytäntöjä. Tämä kapina vanhempaa sukupolvea kohtaan selitti osaltaan myös nationalististen liikkeiden väkivaltaisuuden, kun sukupolvien yhteentörmäys sai ilmiänsä hyökkäyksenä ulkomaalaisia kohtaan. Kedourien mukaan nuoren sukupolven johtamat nationalistiset liikkeet täyttivät nuorten ihmisten tarpeet kuulumisesta vakaaseen yhteisöön, kun perinteiset instituutiot,

kuten perhe ja uskonnollinen yhteisö, olivat rajun muutoksen kourissa. (Kedourie 2008, 94-100).

1970-luvulla nationalismintutkimuksen alalla ilmestyi merkittävää uusmarxilaista tutkimusta, kuten Michael Hechterin *Internal colonialism. The Celtic fringe in British national development* ja Tom Nairnin *The Break-up of Britain*. 1980-luvulla taas modernistinen näkökulma alkoi saada enenevässä määrin myös kritiikkiä erityisesti etnosymbolistisen koulukunnan taholta, erityisesti John Armstrongin ja Anthony D. Smithin toimesta. Toisaalta myös modernistisen nationalismintutkimuksen klassikot kuten Ernest Gellnerin *Nations and nationalism*, Benedict Andersonin *Imagined communities* ja Eric Hobsbawmin ja Terence Rangerin toimittama *The invention of tradition* ilmestyivät 1980-luvun alussa. (Özirimli 2000, 55.)

Özirimlin mukaan 1980-luvun lopun jälkeen nationalismia käsittelevä teoreettinen keskustelu on tullut uuteen vaiheeseen. Uudet näkökulmat nationalismiin pyrkivät kyseenalaistamaan klassisen nationalismikeskustelun keskeiset opinkappaleet ja tuomaan uusia ulottuvuuksia aiheen ympärillä käytävän keskusteluun. Nationalismikeskustelun uusien haastajien mukaan klassinen keskustelu on polarisoitunut liiaksi esimerkiksi kansakuntien modernistisuuden suhteen, eikä ole riittävän voimakkaasti yrittänyt ymmärtää esimerkiksi sitä, miksi kansakunnat ja kansallisuus edelleen ovat niin tärkeässä roolissa modernissa politiikassa ja kulttuurissa. Klassinen keskustelu on tarjonnut selityksiä kansakuntien alkuperälle, mutta pitänyt ”meidän” kansallisuuksiamme itsestään selvinä. Michael Billig on teoksessaan *Banal Nationalism* kiinnittänyt huomiota niihin arkipäivän käytäntöihin, joilla kansallisuuden kategoriaa ja siihen kuulumista uudelleentuotetaan. Nationalismia on myös tarkasteltu uusin tavoin esimerkiksi feministisestä, postmodernista ja vähemmistöjen näkökulmasta. Lisäksi moderniakin nationalismintutkimusta on moitittu eurosentrisyydestä ja pyritty löytämään uusia välineitä postkolonialististen nationalistien tutkimiseen. Myös kylmän sodan päättyminen ja Neuvostoliiton hajoaminen, äärioikeistolaisten liikkeiden nousu länsimaissa ja toisaalta esimerkiksi Euroopan Unionin kehittyminen ovat pakottaneet tarkastelemaan nationalismia uudelleen. (Özirimli 2000, 55-56).

3. NYKYAIKAISEN NATIONALISMINTUTKIMUKSEN TEORIOITA

Teoriat nationalismista ja sen synnyn syistä voidaan jakaa karkeasti ottaen kolmeen koulukuntaan: primordialismiin, modernismiin ja etnosymbolismiin. Kaikki koulukunnat tai lähestymistavat sisältävät erilaisia teorioita, mutta jaottelu niiden yleispiirteiden mukaan on hyödyllinen, jotta teorioita voidaan vertailla hedelmällisemmin. Primordialistisille teorioille on yhteistä se, että ne pitävät kansakuntia ikivanhoina ja luonnollisina, modernistiset selitykset taas pitävät kansakuntia ja nationalismia modernina ilmiönä, ja etnosymbolistiset teoriat painottavat kansakuntien etnisten menneisyyksien ja vanhojen kulttuurien merkitystä kansakuntien ja nationalismin synnyssä. (Özkirimli 2000, 64.)

3.1 *Primordialismi*

Tutkijat joilla on primordialistinen lähestymistapa nationalismiin pitävät kansallisuutta ihmisen ”luonnollisena” osana, yhtä luonnollisena kuin ihmisen aistit, ja ovat sitä mieltä että kansakunnat ovat olleet olemassa muistintakaisista ajoista lähtien. Primordialistisia näkemyksiä nationalismista ei voi erottaa keskustelusta etnisyydestä. Primordialistiset argumentit pyrkivät ensiksi selittämään etnisten identiteettien alkuperän ja voimakkuuden. Özkirimli jakaa primordialistiset teoriat kolmeen ryhmään, joita hän kutsuu naturalistiseksi, sosiobiologiseksi ja kulttuuriseksi lähestymistavaksi. (Eml., 66.)

Näistä naturalistinen lähestymistapa on äärimmäisin versio primordialismista. Sen mukaan kansallinen identiteetti on luonnollinen osa ihmistä, ihmisellä täytyy olla kansallisuus niin kuin hänellä täytyy olla nenä ja kaksi korvaa (Gellner 1983, 6). Kansakunta, johon ihminen kuuluu, on ennaltamäärätty, ihminen syntyy kansakuntaan samalla tavoin kuin hän syntyy perheeseen. Tämän näkökulman edustajat ovat sitä mieltä että kansakunnilla on tietty luonnollinen paikka maailmassa, ja että kansakunnilla on omat luonteenpiirteensä, tehtävänsä ja kohtalonsa. Tämän näkemyksen edustajat eivät myöskään erottele kansakuntia ja etnisiä ryhmiä. Nationalismi on heidän mukaansa ihmisyyden ikaikainen ominaisuus. (Smith 1995, 31-32.) Özkirimlin mukaan suurin osa nationalisteista, elleivät he kaikki, edustavat naturalistista näkemystä. Tämä näkemys on 1800-luvulta lähtien muokannut nationalististen historioitsijoiden töitä sekä poliittisten eliittien retoriikkaa. (Özkirimli 2000, 67.) Anthony D. Smith on kutsunut joitakin maltillisia naturalisteja myös perennialisteiksi. Perennialistisen näkemyksen mukaan modernit kansakunnat ovat keskiaikaisten tai jopa antiikkisten kansakuntien jälkeläisiä (Smith 1995, 53). Kansakunta voi

välillä rappioitua tai lakata olemasta, mutta herätä taas uudestaan henkiin kuin Prinsessa Ruusunen unesta, nationalistien ollessa prinssi joka antaa herättävän suudelman Smithin mukaan perennalistien ei tarvitse olla välttämättä primordialisteja, koska usko kansakunnan pitkäikäisyyteen ei välttämättä tarkoita uskoa niiden luonnollisuuteen inhimillisen yhteiselämän muotona. (Smith 1995, 168.)

Sosiobiologinen lähestymistapa pyrkii selittämään nationalismia eläinten käyttäytymisestä saadun tutkimustiedon avulla. Sen tunnetuimpiin edustajiin kuuluu Pierre Van der Berghe. Tämän lähestymistavan mukaan kansakunnat, etniset ryhmät ja kulttuuriset rodut voidaan selittää ihmisyksilöiden suvunjakamisvieteillä. Van der Berghe lainaa Richard Dawkinsin tunnettua ajatusta yksittäisestä geenistä pienimpänä biologisen valinnan yksikkönä, ja tarkastelee organismien suvunjakamista yksittäisen geenin pyrkimyksenä monistaa itsensä. Van der Berghen mukaan organismien yhteistyön aste voidaan olettaa sen mukaan, kuinka paljon yhteisiä genejä he jakavat. Jos yhteistyö parantaa organismin yksilöllistä elinkykyä, organismit pyrkivät olemaan nepotistisia, eli suosimaan sukulaisia enemmän kuin ei-sukulaisia, ja lähimpiä sukulaisia enemmän kuin kaukaisempia. Koska yksilö jakaa enemmän genejä lähisukulaisensa kanssa, yhteistyö heidän kanssaan parantaa näiden geenien selviytymis- ja lisääntymismahdollisuuksia. (Van der Berghe 1981, 7-8.) Van der Berghe esittääkin, että etniset ja rodulliset tuntemukset ovat sukulaisuustuntemusten laajennettu muoto. Hän toteaa, että ajatus etnisyydestä jonkinlaisena sukulaisuuden muotona ei ole uusi, ja jatkaa, että länsimaisessa nationalistisessa ideologiassa käytetään paljon sukulaisuuteen viittaavaa retoriikkaa. Samaan etniseen ryhmään kuuluvat viittaavat toisiinsa veljinä ja sisarina, sotilaat kuolevat isänmaansa puolesta, usein viitataan tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvien olevan jollain lailla samaa verta. Tämä retoriikka ei myöskään rajoitu länsimaiseen kulttuuriin, vaan myytti yhteisistä esivanhemmista on yleinen kansojen keskuudessa kautta maailman. (Emt., 15-19.)

Kulttuurinen primordialismi yhdistetään usein kulttuuriantropologien kuten Clifford Geertzin ja Edward Shilsin tuotantoon. Tämän näkökulman mukaan ihmisille on tärkeää kokea kuuluvansa johonkin yhteisöön, jonka sisältämä kulttuuriin pohjautuva merkitysjärjestelmä antaa asioille ja esineille mielen. Sen mukaan etniset ryhmät ja kansakunnat ovat muodostuneet niiden tuntemusten pohjalta, joita ihmiset kokevat heidän yhteisönsä kulttuurisia itsestäänselvyksiä kohtaan. Nämä voimakkaat tuntemukset aiheuttaa usko näiden kulttuuristen itsestäänselvyksien pyhyteen. Sekä Smith että Özkirimli kuitenkin esittävät, että sekä Geertziä että Shilshiä on tulkittu hieman väärin. Nämä kulttuuriantropologit eivät esitä, että yksilöiden voimakkaat tuntemukset oman yhteisönsä kulttuuria kohtaan olisivat sinänsä primordialistisia tai luonnollisia, vaan että ne vaikuttavat

yksilöistä siltä. Kulttuurinen primordialismi kiinnittää huomiota ja etsii vastausta siihen, miksi monet ihmiset kokevat nämä tuntemukset niin voimakkaina ja uskovat ja tuntevat oman kulttuurinsa, etnisen ryhmänsä ja kansakuntansa olevan primordiaalisia, luonnollisia ja pitkäikäisiä. Tämä tulkinta on lähempänä sosiaalista konstruktionismia kuin essentialismia, jonka mukaan yksilön ja kulttuurin välinen suhde on hyvin deterministinen ja kulttuurit ja kansakunnat ikiaikaisia ja muuttumattomia. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta olennaista on se, että ihmisillä on tällaisia käsityksiä ja voimakkaita tuntemuksia kansakuntia kohtaan. (Özkirimli 2000, 72-74; Smith 2001, 52-54; Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 24-25.)

3.2 Modernismi

Modernistinen nationalismintutkimus syntyi reaktion ja kritiikkinä primordialistisia käsityksiä kohtaan. Modernistinen lähestymistapa korostaa kansallisvaltioiden, nationalististen ideologioiden ja kansallisten identiteettien lyhyttä historiaa ja uutuutta ihmiskunnan historiassa. Mikä merkittävämpää, tämän lähestymistavan mukaan kansakunnat ja nationalismit ovat modernisaation ja modernin ajan tuotteita (Smith 2001, 44). Modernistisen käsityksen mukaan nationalismi tulee ennen kansakuntaa, ja kansakunnat eivät tee valtioita ja nationalismia, vaan päinvastoin (Hobsbawm 1990, 10). Syy nationalismin syntyyn on yhteiskuntien yleinen modernisaatio ja uudenaikaistuminen, jonka osatekijöitä ovat muun muassa nykyisen valtiojärjestelmän synty, kaupungistuminen ja maallistuminen, teollistuminen ja kansainvälinen kapitalismi, joukkotiedotusvälineiden, lähinnä sanomalehtien, synty, tehokkaiden joukkoliikennevälineiden, etupäässä rautateiden, synty, ja suurimmalle osalle väestöstä monivuotista opetusta antavan koululaitoksen kehittyminen. Özkirimli jakaa modernistiset nationalismintutkijat kolmeen kategoriaan sen perusteella, mitä modernisaation osa-alueita nämä painottavat syynä nationalismin syntyyn ja suosioon. Nämä kategoriat ovat taloudellinen modernisaatio, poliittinen modernisaatio ja sosiaalinen tai kulttuurinen modernisaatio. (Özkirimli 2000, 86.) Modernistiset nationalismintutkijat eroavat myös siinä, että joidenkin mielestä kansakuntien ja nationalismin synty on ollut elimellinen ja jopa välttämätön osa modernisaatioprosessia, kun taas jotkut tutkijat pitävät nationalismia poliittisen tai muun eliitin keksintönä oman valta-asemansa turvaamiseksi (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 26). Modernistiset näkemykset nationalismista ovat toisen maailmansodan jälkeen hallinneet nationalismin tutkimuksen kenttää.

3.2.1 Taloudellinen modernisaatio

Taloudellisen modernisaation merkitystä nationalismin kehityksessä on korostettu varsinkin marxilaisten ja uusmarxilaisten tutkijoiden keskuudessa. 1960- ja 1970-luvuilla marxilaiset tutkijat suhtautuivat sympaattisesti Afrikan ja Aasian maiden itsenäisyyspyrkimyksiin, ja olivat sitä mieltä että taistelu kolonialismia ja kapitalismia oli ensin oltava kansallinen taistelu. Lisäksi samoihin aikoihin Euroopassa nousi uusia nationalistisia liikkeitä jotka uhkasivat vakiintuneiden kansallisvaltioiden asemaa. Perinteinen marxismi oli huonosti varustautunut tällaista varten, ja uusmarxilaisilla tutkijoilla oli paljon ambivalentimpi suhtautuminen nationalismiin. He painottivat entistä enemmän mm. kulttuuria, ideologiaa ja kieltä.

Michael Hechterin teos *Internal Colonialism. The Celtic fringe in British national development, 1536-1966* käytti hyväkseen kvantitatiivista dataa ja tilastollista analyysia, sekä esitteli Leninin ”sisäisen kolonialismin” termin nationalismintutkimukselle. Hechterin analyysin lähtökohtana ovat 1960-luvun Yhdysvaltoja vaivanneet etnisen konfliktin ja assimilaation ongelmat. Yleisesti oli kaksi erilaista tapaa ratkaista nämä ongelmat: ”assimilationismi” ja ”nationalismi”. Suurin osa tuon ajan tutkijoista oli sitä mieltä, että etniset vähemmistöt olivat köyhiä ja turhautuneita koska he olivat eristäytyneitä kansallisesta kulttuurista, ja ghettoyhteisöjen arvot ja normit eivät pätenneet yhteiskunnassa yleisesti. Ratkaisuna pidettiin yleisesti panostamista näiden alueiden lasten kouluttamiseen ja sosialisointiin. Hechterin mukaan tämä sopii tiettyyn kansallisen kehityksen malliin, jota hän kutsuu ”leviävän kehityksen” malliksi. Malli voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen, joista ensimmäinen on esiteollinen vaihe. Tässä vaiheessa keskus ja periferia ovat täysin eristyksissä toisistaan, ja lisäksi niiden taloudellisissa, kulttuurisissa ja poliittisissa instituutioissa on suuria eroja. Kun yhteydet pikkujalaa lisääntyvät, siirrytään toiseen vaiheeseen, joka yleisesti yhdistetään teollistumiseen. Tässä mallissa oletetaan, että interaktio johtaa yhteisyyteen, ja että keskustan instituutiot jonkin ajan kuluttua ”leviävät” periferiaan. Periferian kulttuuriset muodot ”päivittävät” itsensä lisääntyneessä kontaktissa modernisoituvan ytimen kanssa. Tässä vaiheessa periferiassa saattaa esiintyä myös kulttuurisen eristäytyneisyyden tuntua, mutta malli esittää, että pitkällä aikavälillä ytimestä ja periferiasta tulee kulttuurisesti homogeeniset. Kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa vauraus jakautuu tasaisesti, kulttuurierot eivät enää ole sosiaalisesti merkittäviä, ja politiikka hoidetaan kansallisten poliittisten puolueiden viitekehyksessä. (Hechter 1978, 7-8.)

Hechterin mukaan tämä malli on kuitenkin ylioptimistinen. Hänen mukaansa realistisempi on ”sisäisen kolonialismin” malli. Sen mukaan ytimen ja periferian välisen kontaktin lisääntymisestä seuraa aivan toisenlainen malli, jossa ydin hallitsee periferiaa poliittisesti ja hyväksikäyttää sitä taloudellisesti. Tämän mallin perusoletuksiin kuuluu, että epätasaisesti jakautuva modernisaation aalto luo valtioiden sisällä ”edistyneitä” ja ”vähemmän edistyneitä” ryhmiä. Edistyneen ryhmän saama etumatka johtaa siihen että resurssit ja valta jakautuvat epätasaisesti näiden ryhmien välillä. Keskus pyrkii institutionalisoimaan tämän yhteiskunnallisen kerrostuneisuuden ja stabilisoimaan omat etunsa. Keskuksen talous perustuu monipuoliseen teollisuuteen, kun taas periferian talous on riippuvainen keskustasta ja keskustaa täydentävä. Jos periferiassa on teollisuutta, se on pitkälle erikoistunutta ja suuntautuu vientiin. Siksi se on herkkä kansainvälisten markkinoiden hinnanmuutoksille, joita koskevat päätökset yleensä tehdään keskuksessa. Tämän seurauksena keskus pysyy yleensä periferiaa vauraampana. (Hechter 1978, 8-10.)

Toisaalta keskus myös hallitsee yhteiskunnallisten roolien jakautumista niin, että merkittävimmät roolit ovat varattuja keskuksen jäsenille. Hechter kutsuu tätä ”kulttuuriseksi työnjaksi”. Tämä systeemi saattaa olla joko valtion aktiivisesti ajamaa tai hienovaraisemmin syrjivien käytäntöjen avulla toteutuvaa. Nämä käytännöt saattavat asettaa ryhmien jäsenet eriarvoisiin aseisiin esimerkiksi koulutuksellisiin, uskonnollisiin tai aseellisiin instituutioihin pääsemisen suhteen. (Emt., 39-40.) Työnjako edesauttaa sitä, että yksilöt identifioivat itsensä ja muut niiden roolien perusteella, joita heidän odotetaan toteuttavan. Tämä taas edesauttaa erottelevaa etnistä identifikaatiota. (Emt., 9.) Hechterin mukaan kolme seikkaa ovat olennaisia ryhmien sisäisen solidaarisuuden kannalta: ryhmien välinen epätasa-arvo, ryhmän sisäisen kommunikaation vilkkaus, ja ryhmien välisten kulttuurierojen suuruus. Jos nämä kaikki ovat suuria, on todennäköistä että periferisessä ryhmässä syntyy sisäistä solidaarisuutta ja poliittisen integraation vastustusta. (Emt., 43.) Jos kaikki ehdot toteutuvat, periferisen ryhmän jäsenet saattavat alkaa esittää väitteitä, joiden mukaan heidän oma kulttuurinsa on tasa-arvoinen tai ylempiarvoinen kuin keskuksen kulttuuri (Emt., 10).

Hechterin mukaan sisäisen kolonialismin mallissa on paljon samaa kuin perinteisessä kolonialismissa. Periferia tai siirtomaa pakotetaan ainoastaan keskuksen taloutta täydentävään rooliin, ja näin ollen siitä tulee riippuvainen kansainvälisistä markkinoista. Työvoiman liikkuvuus periferiassa tai siirtomaassa riippuu keskuksen päätöksistä. Taloudellista riippuvuutta vahvistetaan poliittisten ja sotilaallisten keinojen avulla. Elintaso on alhaisempi periferiassa tai siirtomassa. Sorto kielen, uskonnon tai muiden kulttuuristen ominaisuuksien perusteella on päivittäistä. Hechterin mukaan sisäisen kolonisaation malli on paljon sopivampi teoria kansalliselle kehitykselle kuin

kehityksen leviämisen malli. Yhdistämällä taloudelliset ja ammatilliset erot ryhmien välillä se tarjoaa selityksen periferisten kulttuurien sitkeälle säilymiselle. (Hechter 1978, 31-34.)

3.2.2 Poliittinen modernisaatio

Toista modernistisen nationalismintutkimuksen kategorialla edustavat tutkijat, jotka nostavat nationalismiin synnylle ensisijaisen tärkeiksi poliittiset muutokset, kuten nykyaikaisen byrokraattisen valtion synnyn ja äänioikeuden laajenemisen. Max Weber on tunnetusti määritellyt valtion olevan alueellisesti rajattu yksikkö, joka vaatii onnistuneesti yksinoikeutta legitiimiyksien fyysisen pakkovallan käyttöön omalla alueellaan (1991, 78). Anthony Giddensin mukaan kansakunta ei voi ainakaan nyky muodossaan olla olemassa ilman tällaista valtiojärjestelmään kuuluvaa ”rajattua valtasäiliötä” (1985, 116-120).

Eric Hobsbawm pitää nationalismia teollisen vallankumouksen ja 1800- ja 1900-lukujen poliittisten mullistusten seurauksena. Hänen mukaansa nationalismi on ”yhteiskunnallisen insinööritaidon” tulos, ja erityistä huomiota hän kiinnittää ilmiöön, jota hän nimittää traditioiden keksimiseksi. Keksityillä traditioilla hän viittaa rituaalisiin ja symbolisiin tapoihin, joita ohjaavat joko avoimet tai ääneen lausumattomat säännöt, ja joiden tarkoitus on vahvistaa tiettyjä arvoja ja käyttäytymisnormeja toiston avulla ja aiheuttaa vaikutelma jatkuvuudesta menneisyyden kanssa. Hobsbawmin mukaan tämä jatkuvuus on suurimmaksi osaksi keksittyä. (Hobsbawm 1983a, 1-2.) Hobsbawmin mukaan kansakunta ja siihen liittyvät ilmiöt ovat laajimmalle levinneitä tällaisia traditioita. Historiallisesta uutuudestaan huolimatta ne pyrkivät vakiinnuttamaan jatkuvuutta sopivan historian kanssa, ja käyttivät historiaa tekojensa legitimoimiseen ja ryhmäkoheesio vahvistamiseen. (Emt., 12.)

Hobsbawm erottaa kaksi traditioiden keksimisen prosessia, joissa ensimmäisessä vanhoja traditioita ja instituutioita muokataan uusiin tarkoituksiin, ja toisessa kehitetään tarkoituksellisesti ”uusia” traditioita uusiin tarkoituksiin. Hobsbawmin mukaan vuodet 1870-1914 olivat erityistä traditioiden keksimisen aikakautta. Tänä aikana myös moderni poliittinen järjestelmä ja edustuksellinen demokratia tekivät läpimurtonsa. Yleisen äänioikeuden yleistymisen tarkoitti sitä että hallitsijoiden oli otettava alamaistensa poliittinen toiminta huomioon, ainakin vaalien yhteydessä. Traditioiden keksiminen oli hallitsijoiden useimmiten käyttämä strategia edustuksellisen demokratian muodostamaa uhkaa vastaan. (Hobsbawm 1983b, 264-265.) Hobsbawmin mukaan tänä aikakautena kehitettiin kolme merkittävää innovaatiota: koulujärjestelmä, julkiset seremoniat ja julkisten

monumenttien tuottaminen. Näiden prosessien johdosta nationalismista tuli kuin uusi maallistunut uskonto, joka loi koheesiota kansallisen kirkon, kuningasperheen tai muiden vastaavankaltaisten instituutioiden kautta. (Emt., 270-271.)

Hobsbawm allekirjoittaa ja käyttää Gellnerin määrittelyä nationalismista poliittisena periaatteena, jonka mukaan poliittinen ja kansallisen yksikön tulee olla yhdenmukaisia. Hobsbawmin mukaan tämä periaate sisältää myös ajatuksen siitä, että kansakunnan jäsenten poliittiset velvollisuudet ylittävät kaikki muut yhteiskunnalliset velvollisuudet, ja ääritapauksessa kuten sodassa kaikki muut velvollisuudet. Tässä suhteessa moderni nationalismi eroaa muista vähemmän vaativista kansallisen tai ryhmäsamaistumisen muodoista. Hobsbawmin mukaan nationalismi luodaan ensisijaisesti yhteiskunnassa ylemmissä asemissa olevien toimesta, mutta sitä tulisi analysoida myös alhaaltapäin, tavallisen kansalaisen oletusten, toivojen, tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden kautta. Hän kritisoi Gellneriä siitä, ettei tämä ota riittävästi huomioon tavallisen kansalaisen näkökulmaa. (Hobsbawm 1990, 9-11.)

Hobsbawm jakaa nationalismin kehityksen kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen ulottuu Ranskan vallankumouksesta ensimmäisen maailmansodan loppuun. Tältä ajanjaksolta hän erottelee kahdenlaista nationalismia, joista ensimmäinen oli Euroopan suurten valtioiden demokraattista nationalismia, jota toteutettiin Ranskan vallankumouksen ideaalien mukaan ja joka muokkasi Euroopan karttaa vuosien 1830 ja 1870 välillä. Vuoden 1870 jälkeen esiintyi enemmän pienten valtioiden nationalismia lähinnä reaktioina Ottomaanien, Habsburgin ja Tsaarin imperiumien politiikkoja vastaan. (Emt., 14-46.) Toinen vaihe on vuosien 1918 ja 1950 välillä, jota Hobsbawm pitää nationalismin kulta-aikana, sillä tuona aikana nationalistiset tuntemukset saivat suuren sijan myös vasemmiston keskuudessa. Myös entisten siirtomaiden taistelu imperialismia vastaan edesauttoi nationalismin leviämistä. (Emt., 144-148.) 1900-luvun loppupuoli on nationalismin kolmas vaihe. Hobsbawmin mukaan tämän vaiheen nationalismi eroaa aikaisemmasta siten, että aikaisempien vaiheiden nationalismi oli usein yhdistävää ja emansipatorista, kun taas kolmannen vaiheen nationalismi on enemmänkin negatiivista ja erimielisyyttä aiheuttavaa, ja vaikuttaa usein epätoivoiselta yritykseltä vastustaa modernin maailman voimia. Hobsbawm ei myöskään näe nationalismia enää historian kehitykseen voimakkaasti vaikuttavana ilmiönä. (Emt., 163-164.) Kaiken kaikkiaan Hobsbawm suhtautuu hyvin kriittisesti nationalismiin, ja pitää positiivisena seikkana sitä, että nationalismi ilmiönä on hänen mukaansa ohittanut huippunsa.

3.2.3 Kulttuurinen modernisaatio

Kulttuurisen modernisaation roolia nationalismin synnyssä painottavat esimerkiksi Benedict Anderson ja Ernest Gellner. Andersonin lähtökohtana on se, että kansallisuus ja nationalismi ovat kulttuurisia artefakteja, ja niiden ymmärtämiseksi on selvitettävä niiden syntyhistoria, se miten niiden merkitykset ovat muuttuneet ajan kuluessa, ja ennen kaikkea miksi ne aiheuttavat niin syviä kiintymyksen tuntemuksia. Anderson sijoittaa useiden muiden nationalismin tutkijoiden tapaan ilmiön synnyn 1700-luvun loppuun, ja näkee sen syntymän olevan erilaisten historiallisten voimien yhdistelmän tulosta. Syntymänsä jälkeen nationalismia on käytetty monissa erilaisissa ympäristöissä ja moniin erilaisiin ideologioihin liitettynä. Andersonille olennaisin kysymys ei ole nationalismin syntyyn vaikuttaneiden seikkojen tarkempi analyysi, vaan kysymys siitä, miksi nationalismi lyhyestä historiastaan huolimatta aiheuttaa ihmisissä voimakkaita tunteita ja saa heidät tekemään valtavia uhrauksia. (Anderson 2007, 41.)

Andersonin usein lainatun määritelmän mukaan kansakunnat ovat kuviteltuja, sisäisesti rajallisia ja täysivaltaisia poliittisia yhteisöjä. Ne ovat kuviteltuja, koska pienimpienkään kansakuntien jäsenet eivät ikinä tapaa useimpia kanssakansalaisiaan, vaikka heidän mielessään silti elää kuva heidän jakamastaan yhteydestä. Anderson kuitenkin korostaa, että kuviteltu ei sinänsä tarkoita valheellista tai sepitettyä, kuten hänen määritelmänsä on joskus väärin tulkittu. Hänen mukaansa yhteisöjen erottelun ei tulisi perustua aitouteen tai valheellisuuteen, vaan tapaan jolla yhteisö on kuviteltu. Kaikki varhaisia kyliä suuremmat yhteisöt ovat Andersonin mukaan olleet kuviteltuja. Hän ottaa esimerkiksi jaavalaisen kyläyhteisön, jonka jäsenet ovat aina tienneet olleensa yhteydessä ihmisiin, joita eivät ole koskaan nähneet. Mutta nämä yhteydet kuviteltiin partikulaarisesti, loputtomina sukulais- ja suojattisuhteiden verkostoina, siinä missä kansakunnan jäsenet kuvittelevat toisensa kanssakansalaisina. Anderson nimittää kansakuntia yhteisöiksi, koska huolimatta niissä ajoittain vallitsevasta riistosta ja epätasa-arvosta kansakunnan jäsenet kuitenkin kokevat syvää historiallista toveruutta, jonka vuoksi miljoonat ovat olleet valmiita antamaan henkensä kansakunnan puolesta. (Anderson 2007, 39-41.)

Andersonin mukaan nationalismin ymmärtämiseksi on olennaista huomioida ne kulttuuriset olosuhteet, jotka sitä edelsivät. Anderson pitää nationalismin synnyn kannalta olennaisena erityisesti uskonnollisen yhteisöllisyyden merkityksen vähenemistä sekä yhteiskuntien maallistumista 1600-luvulta lähtien. Anderson näkee uskontojen voiman siinä, että ne pyrkivät antamaan selityksiä ihmisten väistämättä kohtaamiin kärsimyksiin, ja antavat vihjeitä kuolemattomuudesta ja elämän ikuisesta jatkumisesta. Uskonnollisuuden merkityksen vähentyessä nationalismi alkoi ottaa näitä

tehtäviä itselleen. Ajatus kansakunnasta, joka on ollut olemassa ikaikaisista ajoista lähtien, antoi maallisen vastineen uskontojen tarjoamille jatkuvuuden ja elämän merkityksellisyyden kokemuksille. Toinen instituutio jonka merkityksen vähenemistä nationalistiset tuntemukset osittain paikkasivat, oli dynastinen valtakunta. 1600-luvulta lähtien jumalalta valtaoikeutensa saanut monarkia alkoi pikkuhiljaa maallistua ja menettää itsestään selvää oikeutustaan. (Anderson 2007, 44-58.)

Nämä olosuhteet eivät tietenkään pelkästään selitä nationalismin nousua. Andersonin mukaan kyseessä oli enemmänkin perustavanlaatuinen maailmankuvan muutos, jonka yksi osatekijä oli yleisen aikakäsityksen muutos. Hän lainaa Walter Benjaminin termejä ”messiaanista ajasta”, jollainen aikakäsitys oli yleinen keskiaikaisessa kristillisessä ajattelussa, ja ”homogeenisesta ja tyhjistä ajasta”, joka taas liittyy moderniin maailmankuvaan. Keskiaikaisessa kristillisessä ajassa historiaa ei nähty päättymättömänä syiden ja seurausten ketjuna, eikä nykyhetkeä ja menneisyyttä nähty radikaalisti toisistaan erillisenä. Menneisyys, tulevaisuus ja nykyhetki olivat jumalan silmissä kaikki samanaikaisia. Tuossa aikakäsityksessä ilmaisulla ”sillä välin” ei ollut mitään todellista merkitystä. Modernin ihmisen aikakäsityksen mukaan samanaikaisuus on poikittaista, poikkiaikaista, eikä sitä kuvaa ennustus tai täyttymys vaan ajallinen yhteensattuma. (Emt., 59-61)

Andersonin mukaan tämä muutos on hyvin tärkeä mahdollistaessaan kansakunnan synnyn kuviteltuna yhteisönä. Tätä havainnollistaakseen hän esittää sanomalehden ja romaanin teknisinä välineinä, jotka mahdollistivat tyypiltään kansakunnan kaltaisen kuvitellun yhteisön. Ne molemmat kukoistivat ensi kertaa Euroopassa 1700-luvulla. Perinteisessä romaanin rakenteessa tarkastellaan eri henkilöiden tekemisiä samalla kellon ja kalenterin hetkellä, monesti ilman että nämä henkilöt ovat tietoisia toistensa tekemisistä. Vanhoissa legendoissa ja kronikoissa tällaista ei tapahdu, vaan tapahtumat etenevät lineaarisesti yhtä rataa. Vaikka romaanin henkilöt eivät koskaan tutustuisi toisiinsa, he saattavat ohittaa toisensa kadulla, he kuuluvat samaan yhteiskuntaan. Tämä on Andersonin mukaan tyypillistä kansakunnille kuviteltuina yhteisöinä: kansalainen ei elämänsä aika tutustu suurimpaan osaan maanmiehistään, mutta kuuluu kuitenkin samaan yhteisöön heidän kanssaan. (Emt., 61-63.) Sanomalehden sisältö sen sijaan muodostuu useimmiten toisiinsa liittymättömistä tapahtumista, joita yhdistää ainoastaan päivämäärä. Andersonin mukaan sanomalehden lukeminen on kuin lukisi romaania, jossa ei ole pyrkimystä yhtenäiseen juoneen. Anderson vertaa sanomalehteä muutenkin kirjaan pitäen sitä eräänlaisena ”kirjan äärimmäisenä muotona”, valtavasti myytynä mutta päivässä vanhentuvana yhden päivän merkkiteoksena. Sanomalehtien nopea vanhentuminen aiheuttaa ”merkillisen joukkoseremonian”: tuhannet tai miljoonat ihmiset kuluttavat saman painotuotteen hiljaa päänsä sisällä, mutta tietävät kuitenkin

saman seremonian toteutuvan samaan aikaan tuhansien muiden toimesta, joiden henkilöllisyydestä lukijalla ei ole tietoa, mutta joiden olemassaoloon hän silti luottaa. Tämä seremonia toistuu ympäri vuoden päivittäin. (Anderson 2007, 71-74.)

Anderson analysoi lisäksi kapitalismin kehitystä ja latinan aseman menetystä Euroopan valtakielenä tekijöinä, jotka mahdollistivat nationalismin nousun. Nämä molemmat liittyvät vahvasti ”kirjapainokapitalismin” syntymiseen, jolla Anderson siis viittaa muun muassa ”kansankielisten” sanomalehtien yleistymiseen. Anderson painottaa nimenomaan kielten merkitystä 1800-luvun eurooppalaisessa nationalismissa. Vertaileva kielten tutkimus sai alkunsa 1700-luvun lopulla, joka vahvasti vanhojen pyhien kielten, latinan, kreikan ja heprean, joutumista samalle tasolle muiden kielten kanssa. 1800-luvulla tehtiin sanakirjoja ja kielioppeja, ja yhtenäiset kirjapainokielet muodostuivat monille kielille. Samoihin aikoihin valtioiden virkakoneistot kasvoivat ja uudet koulujärjestelmät kehittyivät, ja ne käyttivät latinan sijaan kansallisia kieliä. Herderin ajatukset siitä, kuinka kansakunnalla tulee olla oma kieli, vaikuttivat tietenkin merkittävästi nationalismin kehitykseen. 1800-luvun kansalliset liikkeet aiheuttivat sen, että valtakuntia hallinneet hallitsijasuvut joutuivat ongelmiin, sillä niiden legitimitetillä ei ollut useimmiten mitään tekemistä kansallisuuden kanssa. Hallitsijasuvut pyrkivät ”kansallistamaan” itsensä, ja syntyi nationalismeja joita Anderson nimittää Steton-Watsonia lainaten ”virallisiksi nationalismeiksi”. Lopulta kolonialismin myötä nationalismi levisi myös Aasiaan ja Afrikkaan, jota Anderson nimittää nationalismin ”viimeiseksi aalloksi”. (Eml., 77-88.)

Useimmista muista nationalismitutkijoista poiketen Anderson ei sijoita nationalismin syntyä kuitenkaan Eurooppaan, vaan Amerikkojen kreolivaltioihin. Kreoli tarkoittaa henkilöä jolla on eurooppalainen perimä, mutta joka on syntynyt Amerikoissa. Kreolivaltioiden nationalismi poikkesi Andersonin mukaan kahdella tavalla eurooppalaisesta vastaavasta: ensinnäkin kielellä ei ollut siinä suurta merkitystä, koska itsenäisyyttä tavoitelleet nationalistit puhuivat samaa kieltä imperialististen isäntiensä kanssa, ja toiseksi näitä itsenäisyystaisteluita ei johtanut keskiluokkainen älymystö vaan suurmaanomistajat ja kauppiat. (Anderson 2007, 89-90.) Andersonin väitettä nationalismin Amerikkalaisista juurista on kyseenalaistettu ja moitittu todisteiden vastaiseksi (Özkirimli, 153-154).

Ernest Gellnerin teoriaa nationalismista pidetään yhtenä tärkeimmistä ja omaperäisimmistä aiheesta esitetyistä teorioista. Özkirimlin mukaan Gellnerin teoria on ymmärrettävä jatkumona Weberin ja Durkheimin aloittamalle sosiologiselle perinteelle (2000, 129). Pohjana Gellnerin teorialle on traditionaalisten ja modernien yhteiskuntien erottelu. Nationalismi on modernin maailman

perustavanlaatuinen ominaisuus, sillä ihmiskunnan historian valtaosan ajan poliittisten yksiköiden rajat eivät ole olleet järjestetty nationalististen periaatteiden mukaan. Vasta modernissa maailmassa nationalismista tuli sosiologinen välttämättömyys. Gellnerin mukaan nationalismin teorian tehtävänä on selittää miksi ja miten näin kävi (1983, 6). Gellnerin oman määritelmän mukaan nationalismi on ensisijaisesti poliittinen periaate, jonka mukaan poliittisen ja kansallisen yksikön tulee olla kongruentteja eli yhdenmukaisia (Emt., 1). Tämän periaatteen mukaan etniset rajojen tulisi olla yhtenäisiä poliittisten rajojen kanssa. Samaan kansakuntaan kuulumisen kriteereinä Gellner pitää sitä, että kansan jäsenet jakavat saman kulttuurin, ja tuntevat kuuluvansa keskenään samaan kansakuntaan. Kulttuurilla hän täsmentää tarkoittavansa ideoiden, merkkien ja assosiaatioiden systeemiä sekä käyttäytymisen ja kommunikaation tapoja. Jostain tietystä kategoriasta ihmisiä, esimerkiksi tietyn alueen asukkaista tai saman kielen puhujista, tulee kansakunta jos sen jäsenet tunnustavat itselleen ja toisilleen tiettyjä keskinäisiä etuja ja velvollisuuksia tämän kategorian jäsenyyden johdosta. (Gellner 1983, 7.)

Gellner jakaa ihmiskunnan historian metsästäjä-keräilijävaiheeseen, agraarivaiheeseen ja teolliseen vaiheeseen. Metsästäjä-keräilijävaiheessa ei ole valtioita, joten Gellner ei käytä sen analysoimiseen juurikaan aikaa. Agraarivaiheen poliittiset yksiköt eroavat toisistaan suuresti. Yhteistä niille on kuitenkin se, etteivät ne ole kulttuurisesti homogeenisiä, eikä tällaisten yhteiskuntien eliittiryhmillä ole tarvetta pyrkiä kulttuuriseen homogenisaatioon, sillä he päinvastoin hyötyvät kulttuurisista eroista. Agraariyhteiskuntien eliittiryhmiä ovat esimerkiksi papisto, virkamiehet, sotilaallinen eliitti ja kauppiat. Nämä kaikki hyötyvät omasta erityisasemastaan. Suurin osa ihmisistä taas harjoittaa maanviljelyä, ja talonpoikaisväestön yhteisöt ovat jakautuneet paikallisesti ja ovat yleisesti ottaen hyvin sisäänpäin kääntyneitä. Gellnerin mukaan nationalismin synty vaatii politiikan ja kulttuurin fuusiota, ja kansallisvaltion poliittinen legitimitetti nojaa kulttuuriseen samankaltaisuuteen. Agraariyhteiskunnissa ei synny nationalismia koska niissä ei ole pyrkimystä kulttuuriseen homogeenisyyteen. (Emt., 8-18.)

Agraariyhteiskunnassa yksilön asema yhteiskunnassa oli useimmiten peritty. Teollinen yhteiskunta taas pyrkii jatkuvaan kasvuun, jonka vuoksi sen täytyy pystyä rationaaliseen työnjaon optimointiin. Tällöin staattiset, ennaltamäärätyt roolit eivät ole optimaalisia, sen sijaan suuri sosiaalinen liikkuvuus ja ihmisten vaihdettavuus keskenään ovat. Gellnerin mukaan suuri sosiaalinen liikkuvuus ei ole seurausta tasa-arvosta, vaan tasa-arvo on seurausta suuresta sosiaalisesta liikkuvuudesta. Jotta yksilöt voivat olla vaihdettavissa keskenään, kulttuurierot eivät saa olla liian suuria. Yksilön täytyy olla melko nopeasti koulutettavissa uuteen työtehtävään. Gellner painottaa tässä koulutuksen merkitystä. Teollisessa yhteiskunnassa koulutuksesta tulee yksilön tärkein

sijoitus. Vaikka teollisessa yhteiskunnassa erikoistumisen aste on korkea, erilaisten asiantuntijaroolien erot ovat verrattain pieniä, ja niissä kaikissa tarvitaan tiettyjä perustaitoja, jotka pitkä, kaikille yhteinen peruskoulutus tarjoaa: lukutaito, laskutaito ja sosiaaliset taidot. Teollisen yhteiskunnan työtehtävissä myös kommunikoinnista ja asioiden merkityksen ymmärtämisestä tulee entistä tärkeämpää, joten kieltä ja kommunikointia on myös standardisoitava. Tarvitaan kansallista koulutusjärjestelmää, jonka pohjana ovat peruskoulut ja huipulla yliopistot. Paikallisyhteisöillä tai sukulaisten verkostoilla ei ole riittäviä resursseja tällaisen peruskoulutuksen järjestämiseen, joten sen järjestämisestä tulee keskusvaltaisesti johdetun valtion tehtävä. Tämän takia valtion ja kulttuurin täytyy olla yhteydessä toisiinsa, se on teollisen yhteiskunnan välttämättömyys. Tästä nationalismissa on Gellnerin mukaan kyse. Moderni ihminen ei ole lojaali monarkille, maalle tai uskolle, huolimatta siitä mitä hän itse sanoo, vaan kulttuurille. Gellnerin mukaan tämä määrittää myös poliittisen yksikön minimikoon: toimivan poliittisen yksikön tulee olla riittävän suuri kyetäkseen pitämään yllä tämänkaltaista kansallista koulutusjärjestelmää. Legitiimin koulutuksen monopolista tulee näin jopa tärkeämpi kuin legitiimin väkivallan monopoli. Gellner määrittelee teollisen yhteiskunnan universaalien korkeakulttuurin ajaksi. Kulttuurin täytyy olla jaettava ja sen täytyy olla korkeakulttuuria, eli kirjallista ja koulutuksellista. (Gellner 1983, 19-38.)

Gellnerin mukaan nationalismi on siis teollisen yhteiskunnan sosiaalisen järjestäytymisen tuote. Siinä piilee sekä sen heikkous että vahvuus. Gellner esittää, että maailmassa on ainakin 8000 eri kieltä, ja noin 200 valtiota. Vaikka kieli ei tietenkään ole sama asia kuin kulttuuri, hän ottaa sen esimerkiksi yhtenä kulttuurisena ominaisuutena, ja huomioi, että aktiivisia nationalismeja on huomattavan paljon vähemmän kuin potentiaalisia. Maailmassa ei ole tilaa läheskään kaikille kulttuureille tai potentiaalisille nationalismeille muuttua valtioiksi, joten suurimman osan niistä täytyy epäonnistua. Gellnerin mukaan suurin osa potentiaalisista nationalismeista ei edes yritä muuttua poliittiseksi yksiköksi. Suurin osa potentiaalisista nationalismeista katoaa ja sulautuu osaksi jotain toista kansallisvaltiota yhteiskunnan muuttuessa teolliseksi. Gellner esittää, että jos nationalismia tarkastelee sen ”omien termien” mukaan, eli jok’ikisen ”kansallisuuden” tunnustamisena valtioksi, nationalismi näyttäytyy heikkona. Suurin osa kulttuureista tai yhteisöistä, joilla on samat ominaisuudet kuin jollain jo olemassa olevalla valtioilla, ei koskaan saavuta valtion statusta, ja suurin osa näistä ei edes koskaan yritä saavuttaa sitä. Nationalismissa ei siis ole kyse kulttuurien kansallisesta heräämisestä, vaan enemmänkin nationalismille otollisten olosuhteiden synnystä. (Emt., 39-50.) Toisaalta Gellnerin mukaan nationalismin vahvuus piilee siinä, että se määrittelee normin legitiimille poliittiselle yksikölle modernissa maailmassa. Gellner vertaa teollisen ajan ihmistä keinotekoisesti luotuun lajiin, joka ei voi enää hengittää luonnollisessa ympäristössä, vaan elää uudenaikaisessa rakennetussa ympäristössä, jota Gellner vertaa akvaarioon tai

happikammioon. Tällaisessa tilassa hapen tai elämää ylläpitävän nesteen saanti ei tapahdu automaattisesti, vaan sitä toimittaa kansallinen koulutus- ja kommunikaatiojärjestelmä. Teollisen ajan maailma on jakautunut tällaisiin tiloihin eli kansallisvaltioihin. Periaatteessa koko maapallo voisi olla yhtä tällaista keinotekoista tilaa, ja niin saattaa joskus tulevaisuudessa ollakin, mutta tämänkaltaisen kehityksen estivät esimerkiksi se, että agrariivaiheen kulttuurit ja poliittiset yksiköt periytyivät teolliseen aikaan, ja teollisen vallankumouksen eriaikaisuus, joka jakoi ihmiskunnan uudenlaisiin kilpaileviin ryhmiin. (Gellner 1983, 51-52.)

Gellnerin mukaan kansallisvaltio voidaan määritellä ainoastaan nationalismin ajan termein. Kansallisvaltiot voivat syntyä siellä, missä yleiset sosiaaliset olosuhteet ovat sopivat standardisoidulle, homogeeniselle, keskusvaltaiselle korkeakulttuurille, joka läpäisee koko populaation eikä ainoastaan eliittejä. Tällaisessa tilanteessa tarkasti määritellyistä, koulutuksellisesti sanktioiduista ja yhtenäisistä kulttuureista tulee melkein ainoita yksiköjä, joihin yksilöt omasta halustaan ja usein kiihkeästi identifioituvat. Näin nationalismi luo valtiot, eikä toisinpäin. Tällaisissa, mutta ainoastaan tällaisissa olosuhteissa, voidaan kansallisvaltio määritellä sekä tahdon että yhtenäisen kulttuurin perusteella, ja niiden yhteydellä poliittiseen yksikköön. Nationalismi kyllä käyttää olemassa olevia, historiallisesti perittyjä kulttuureja ja perinteitä, vaikka se käyttää niitä hyvin valikoivasti ja niitä muokaten. Mutta vaikka jotkut traditiot ovat täysin keksittyjä ja monet vahvasti muokattuja, se ei tee nationalismista itsestään keksittyä ja keinotekoista ilmiötä, joka olisi voinut jäädä tapahtumatta jos eurooppalaiset poliittiset ajattelijat eivät olisi syöttäneet sitä muuten toimivien poliittisten yksikköjen verenkiertoon. Vaikka nationalismi väittää puolustavansa kulttuureja, jotka ovat joko täysin keksittyjä tai tunnistamattomiksi muokattuja, sillä on syvät juuret meidän yhteisesti jakamissamme olosuhteissa, eikä sitä helposti tulla kieltämään. Nationalismi on Gellnerin mukaan pohjimmiltaan sitä, että homogeeninen korkeakulttuuri ottaa haltuunsa yhteisön, joka ennen oli alemman kulttuurin hallitsema. Se on anonyymi, persoonaton yhteisö, keskenään vaihdettavissa olevine atomisoituine yksilöineen, joita pitää yhdessä tämänkaltaisen jaettu kulttuuri, siinä missä sen tilalla ennen oli paikallisten ryhmien monimutkainen rakenne, jota piti yllä paikallisesti ja idiosynkraattisesti pienryhmien itsensä toimesta uusinnettu kulttuuri. (Gellner 1983, 55-57).

Oman teoriansa lisäksi Gellner esittää myös listauksen teorioista, jotka hänen mielestään ovat vääriä tulkintoja nationalismista:

1. Nationalismi on luonnollista, itsestään selvää ja itseään luovaa. Jos nationalismia ei ole, sen täytyy johtua voimakkaasta sorrosta.
2. Nationalismi on keinotekoinen seuraamus ideoista, joiden ei koskaan tarvinnut syntyä, ja se

syntyi ikävän onnettomuuden johdosta.

3. Marxisin suosima ”väärä osoite”-teoria: heräämisviestin oli tarkoitus mennä luokille, mutta jostain hirveästä syystä se päätyi kansakunnille. Vallankumousaktivistien tehtävä on nyt toimittaa viesti sen oikealle kohteelle. Se, että sekä oikea että väärä kohde vastustavat tätä uudelleenjärjestelyä, ärsyttää aktivisteja suuresti.
4. Nationalismi on alkukantaisten vereen ja alueeseen liittyvien voimien uudelleenilmentymä. Tämän mielipiteen jakavat sekä nationalismin kannattajat että vastustajat. Kannattajien mielestä nämä voimat ovat elämää synnyttäviä, vastustajien mielestä barbaarisia.

(Gellner 1983, 129-130.)

3.3 Etnosymbolismi

Nationalismin tutkimuksen kolmas koulukunta, etnosymbolismi, pyrkii esittämään jonkinlaisen välimuodon primordialismin ja modernismin välille. Etnosymbolistit kiinnittävät huomiota jo ennen nykyisenkaltaisia valtioita esiintyneisiin etnisiin tuntemuksiin ja sitoumuksiin sekä erilaisten myyttien, symbolien, arvojen ja muistojen pysyvyyteen. Etnosymbolistien mukaan kansakuntien syntyä olisi tarkasteltava useamman vuosisadan mittaisena prosessina, siinä missä modernistit ovat heidän mukaansa tutkineet sitä kiinnittäen huomiota vain noin viimeisen kahdensadan vuoden tapahtumiin, ja lisäksi liioitelleet katkosta traditionaalisten ja modernien yhteiskuntien välillä. Etnosymbolistit yleisesti esittävät, että etniset identiteetit ovat pysyvämpiä ja hitaammin muuttuvia ilmiöitä kuin yleisesti luullaan. Termiä ”etnosymbolismi” käyttävät paljon tutkijat, jotka itse katsovat edustavansa tätä tutkimussuuntausta. Tärkein heistä on epäilemättä Anthony D. Smith, joka on myös omalta osaltaan määritellyt telmin sisältöä. (Özkirimli 2000, 167-170.)

Smith esittää, että etnosymbolismi on kolmella tavalla parempi lähestymistapa nationalismiin kuin sen vaihtoehdot. Ensinnäkin, se auttaa selittämään sitä, millaiset populaatiot todennäköisesti aloittavat nationalistisen liikkeen, millaisissa olosuhteissa ne sen tekevät, ja millainen sisältö tällä liikkeellä on. Toiseksi, etnosymbolismi auttaa ymmärtämään muistojen, arvojen, symbolien ja myyttien tärkeän roolin. Smithin mukaan nationalismi tähtää suurimmaksi osaksi symbolisten tavoitteiden saavuttamiseen, joita voivat olla esimerkiksi tietynkielisen koulutuksen mahdollistaminen, omankielisen tv-kanavan olemassaolo tai vanhojen pyhien paikkojen suojeleminen. Smithin mukaan modernistiset ja materialistiset teoriat aliarvioivat kollektiivisten muistojen voiman. Kolmanneksi, etnosymbolinen lähestymistapa selittää, miksi ja miten nationalismi kykenee saavuttamaan niin laaja-alaista suosiota. (Eml., 170-171.)

Smithin määritelmän mukaan kansakunta on ”nimetty ihmispopulaatio, joka jakaa historiallisen alueen, yhteiset myytit ja historialliset muistot, yhteisen kulttuurin, yhteisen talouden ja yhteiset lailliset oikeudet ja velvollisuudet sen kaikkien jäsenten kesken”. Tämä määrittely paljastaa kansallisen identiteetin monimutkaisen ja abstraktin luonteen. Kansallinen identiteetti on perustavanlaatuisesti moniulotteinen, eikä sitä voi pelkistää ainoastaan yhteen ulottuvuuteen, eikä kansallisen identiteetin tunnetta voi keinotekoisesti aiheuttaa jossain tietyssä ihmisryhmässä. (Smith 1991, 14.)

Kansakuntien alkuperä on yhtä monimutkainen kuin niiden luonne. Smith esittää, että monet nykyaikaiset valtiot perustuvat esimodernien identiteettien ja aikaisempien etnisten yhteisöjen pohjalle. Näillä yhteisöillä on kuusi merkittävää ominaisuutta: kollektiivinen nimi, myytti yhteisestä alkuperästä, jaettuja historiallisia muistoja, yksi tai useampia erottavia ominaisuuksia valtakulttuurista, yhteys tiettyyn kotimaahan ja solidaarisuuden tuntu merkittävien väestönosien kesken. (Emt., 21.) Smith ei siis esitä vanhojen etnisten yhteisöjen olevan primordiaalisia, vaan ne voivat syntyä joko yhdistymisen tai jakautumisen kautta. Kerran muodostuttuaan niillä on kuitenkin tapana olla hyvin pitkäikäisiä (Smith 1986, 16). Ne eivät kuitenkaan säily läpi historian läpikäymättä muutoksia kulttuurisessa sisällössään ja demografisessa koostumuksessaan. Smithin mukaan esimerkiksi sota ja valloitetuksi tuleminen, maanpako ja orjuutus, maahanmuuttajien tulva tai uskonnollinen kääntymys voivat aiheuttaa syvällisiä muutoksia etnisten identiteettien kulttuurisissa sisällöissä. Kuitenkaan radikaaleimmatkaan muutokset eivät voi tuhota kulttuurisen jatkuvuuden ja yhteisen etnisyyden tunnetta, joka sitoo sukupolvet toisiinsa. Tämä johtuu osittain tietyistä ulkoisista voimista, joista tärkeimmät ovat valtio, armeija ja järjestäytynyt uskonto. Ne auttavat kiteyttämään etnistä identiteettiä ja varmistamaan sen jatkuvuuden pitkällä aikavälillä. (Smith 1991, 26).

Smith määrittelee neljä mekanismia, jotka ovat olennaisia etnisen yhteisön uusiutumisen kannalta. Ensimmäinen on uskonnollinen reformi, josta Smith ottaa esimerkiksi juutalaiset. Etniset yhteisöt, jotka ovat epäonnistuneet uskonnollisissa reformissa ovat monesti etsineet muita tapoja etniseen uusiutumiseen. Toinen mekanismi on kulttuurinen lainaaminen, joka tarkoittaa hallittua kontaktia ja selektiivistä kulttuurivaihtoa eri yhteisöjen välillä. Kolmas mekanismi on kansan yleinen osallistuminen poliittiseen systeemiin. Pyrkimykset kohti suurempia oikeuksia osallistua politiikkaan ovat Smithin mukaan pelastaneet monia etnisiä yhteisöjä kuihtumasta. Neljäntenä mekanismina toimivat myytit etnisestä valinnasta. Smithin mukaan yhteisöt joilla ei ole tällaisia myyttejä, sulautuvat monesti muihin yhteisöihin menetettyään itsenäisyytensä. (Emt., 35-37.)

Nämä mekanismit yhdessä ovat varmistaneet etnisten yhteisöjen selviytymisen läpi vuosisatojen riippumatta niissä tapahtuneista demografisista ja kulttuurisista muutoksista. Ne ovat myös johtaneet ”etnisten ydinten” asteittaiseen muodostumiseen. Nämä kiinteät ja itsetietoiset etniset yhteisöt ovat muodostaneet myöhempien aikojen kuningaskuntien ja valtioiden perustat. Smithin mukaan useimmat myöhempien aikojen kansakunnat ovat rakentuneet hallitsevan etnisen ryhmän ympärille, joka on liittänyt tai houkutelut muita etnisiä yhteisöjä liittymään valtioon, jolle se on antanut nimen ja kulttuurisen luonteen. Näin suoraviivainen selitys modernien valtioiden synnystä on kuitenkin ongelmallinen, ja Smith listaakin vielä kolme tekijää jotka tukevat ja tarkentavat hänen teoriaansa. Ensimmäiset kansakunnat syntyivät etnisten ydinten ympärille. Koska nämä olivat voimakkaita ja kulttuurisesti vaikutusvaltaisia, ne muodostivat kansakunnan muodostamisen mallin muille. Toiseksi tämä malli sopi hyvin esimoderneihin yhteisöihin, jotka olivat tyypiltään vertikaalisia (ks. alla). Kolmanneksi, koherentista mytologiasta ja symbolismista tuli tärkein keino varmistaa kansakunnan selviytyminen ja yhtenäisyys, joten jopa tapauksissa joissa etnisiä mytologioita ja symboleita ei ollut, ne koettiin tarpeelliseksi synnyttää keinotekoisesti. (Smith 1991, 38-39.)

Vastatakseen kysymykseen siitä, miten ja miksi esimoderneista etnisistä yhteisöistä tulee kansakuntia, Smith jakaa ensiksi etniset yhteisöt kahteen kategoriaan: lateraaliin ja vertikaaliin etnisiin yhteisöihin. Lateraaliset yhteisöt koostuivat useimmiten aristokraateista ja papistosta, ne olivat siis keskittyneet yhteiskunnan yläluokkaan ja olivat läheisissä suhteissa ympäröivien etnisten yhteisöjen yläluokan kanssa. Niistä puuttui sosiaalista syvyyttä, ja niiden yhteisen etnisyyden tuntu oli usein yhteydessä niiden edustajien yhteiskunnallisesti korkeaan asemaan. Vertikaalisissa etnisissä ryhmissä sen sijaan yhteinen kulttuuri oli levinnyt myös muihin yhteiskunnallisiin luokkiin, ja eri luokat jakoivat yhteisiä perinteitä ja tapoja, ja myös puolustivat niitä yhdessä ulkopuolisia uhkia vastaan. (Emt., 53.)

Näistä kahdentyyppisistä etnisistä yhteisöistä tuli kansakuntia eri tavoin. Lateraalisten etnisten yhteisöjen oli selvitäkseen kyettävä liittämään yhteiskunnan muut kerrokset kulttuurinsa piiriin. Smith kutsuu tätä kansakunnanmuodostuksen tapaa ”byrokraattiseksi yhteenliittämiseksi”. Tämä toteutui onnistuneimmin läntisessä Euroopassa. Smith ottaa Englannin, Ranskan, Espanjan ja Ruotsin esimerkiksi kansakunnista, joissa hallitseva etninen ryhmä onnistui liittämään keskiluokan ja periferiset alueet eliittin kulttuuriin. Pääasiallinen väline tässä prosessissa oli äskettäin syntynyt byrokraattinen valtio. Hallinnollisissa, taloudellisissa ja kulttuurisissa piireissä tapahtuneiden ”vallankumousten” sarjojen avulla valtio onnistui levittämään hallitsevan kulttuurin alempien

luokkien keskuuteen. Hallinnolliseen vallankumoukseen kuuluivat muun muassa kansalaisoikeuksien laajeneminen, asevelvollisuus, verotus ja infrastruktuurin rakentaminen, jonka avulla valtakunnan eri osat yhdistyivät toisiinsa. Taloudellisia ja kulttuurisia kumouksia taas olivat muun muassa siirtyminen markkinatalouteen ja kirkollisen auktoriteetin vallan väheneminen. Myöhempi oli erityisen tärkeä, koska se mahdollisti maallisen koulutuksen ja yliopistojen kehittymisen. Tämä taas johti populaarien kommunikaatiomuotojen, kuten romaanien, näytelmien ja sanomalehtien määrän nopeaan kasvuun. Intellektuellit ja ammatinhaltijat näyttelivät näissä prosesseissa tärkeää osaa. (Smith 1991, 59-60.)

Vertikaalisten etnisten yhteisöjen tapaa kehittyä kansakunniksi Smith taas kutsuu ”kansankieliseksi mobilisaatioksi”. Näissä tapauksissa byrokraattisen valtion vaikutus oli epäsuorempi, paljolti sen takia koska nämä yhteisöt olivat usein alemmassa asemassa olevia yhteisöjä. Näissä yhteisöissä etnisen säilyvyyden avain oli järjestäytynyt uskonto, ja yhteisölliset perinteet säilyivät valituksi tulemisen myyttien, pyhien tekstien ja papiston vallan avulla. Näillä yhteisöillä oli omat ongelmansa kansakunnanmuodostuksessa. Ensinnäkin, etninen kulttuuri oli usein päällekkäistä laajemman uskonnollisen kulttuurin ja lojaliteetin kanssa. Yhteisön jäsenet myös olettivat, että he jo nyt muodostivat kansakunnan, tosin ilman poliittista järjestelmää. Maallisen älymystön tehtävänä oli erotella uskovien yhteisö ja yhteisöllinen historiallinen kulttuuri toisistaan. Smithin mukaan tähän oli kolme eri tapaa: tietoinen paluu traditioihin, messiaaninen halu sulautua läntiseen modernismiin, tai yritys yhdistää perinteisiä elementtejä läntiseen modernismiin, herättää yhteisö henkiin uudessa ajassa jonkun tietyn ”kulta-ajan” mallin mukaisesti. Minkä tahansa näistä ratkaisuista älymystö valitsikaan, heidän oli saatava ennen passiivinen yhteisö muodostamaan kansakunta uuden tai uudelleenlöydetyn kansankielisen kulttuurin ympärille. Heidän täytyi tarjota yhteisölle uusia itsemäärittelyjä ja tavoitteita, ja rakentaa etnisestä menneisyydestä moraalिसääntöjä ja toimintatapoja. Tähän oli kaksi tapaa: joko korostaa luontoa, joka muodosti kansan historiallisen kodin, tai korostaa jotain tiettyä kansakunnan mennyttä kulta-aikaa. (Smith 1991, 63-64). Myöhemmässä tuotannossaan Smith esittää myös kolmannen kansakunnanmuodostuksen tavan, joka on tyypillinen maahanmuuttajista ja muiden etnisten yhteisöjen osista rakentuneissa kansakunnissa, kuten Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa. Näissä kolonialistiset maahanmuuttajat ovat muodostaneet ensimmäisen nationalismiin, ja kun myöhemmin suuria määriä kulttuurisesti erilaisia ihmisiä on muuttanut maahan, kansakunnasta on tullut pluralistinen, joka hyväksyy ja jopa ylistää etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta hallitsevan poliittisen, laillisen ja kielellisen kansallisen identiteetin sisällä. (Smith 1998, 194; 1995, 4.)

Nationalismi ei pysty määrittelemään, mitkä yhteisöt ovat kelvollisia muodostamaan kansakunnan, tai miksi ne tekevät niin, mutta nationalismilla on tärkeä rooli sen määrittelemässä, koska ja minne kansakuntia syntyy (Smith 1991, 99). Arvioidakseen nationalismin poliittista vaikutusta Smith määrittelee ensin viisi tapaa, joilla termiä ”nationalismi” on käytetty:

1. Kansakuntien syntyminen ja säilymisen koko prosessi
2. Tietoisuus kuulumisesta kansakuntaan
3. Kansakunnan kieli ja symbolismi
4. Ideologia
5. Yhteiskunnallinen ja poliittinen liike, joka pyrkii saavuttamaan kansakunnan tavoitteet ja toteuttamaan kansakunnan tahdon. (Emt., 72)

Omassa määritelmässään Smith korostaa neljättä ja viidettä kohtaa. Määritelmän mukaan nationalismi on ideologinen liike, joka pyrkii saavuttamaan ja säilyttämään autonomian, yhtenäisyyden ja identiteetin sellaiselle ryhmälle, jonka jotkut jäsenet katsovat sen muodostavan todellisen tai potentiaalisen kansakunnan (Emt., 73). Tässä määrittelyssä olennaisia termejä ovat autonomia, yhtenäisyys ja identiteetti. Autonomia viittaa itsehallinnon ideaan ja kollektiiviseen pyrkimykseen realisoida autenttinen, todellinen kansakunnan tahto. Yhtenäisyys merkitsee kansallisen alueen yhdistämistä ja kaikkien kotimaan kansalaisten keräämistä yhteen. Identiteetti merkitsee ”samankaltaisuutta”, sitä että ryhmän jäsenet eroavat samalla tavoin ei-jäsenistä, mutta se merkitsee myös ”kollektiivisen sielun” tai ”kansakunnan hengen” uudelleenlöytämistä. (Emt., 74-77.)

Smithin mukaan nationalismin ydinajatus koostuu neljästä kohdasta:

1. Maapallo on jaettu kansakuntiin, joilla kaikilla on oma erityinen luonne, historia ja kohtalo.
2. Kansakunta on kaiken poliittisen ja sosiaalisen vallan lähde, ja uskollisuus kansakuntaa kohtaan ylittää kaikki muut velvollisuudet.
3. Ihmisten tulee identifioitua johonkin kansakuntaan jos he haluavat olla vapaita.
4. Kansakuntien tulee olla vapaita ja turvattuja että rauha maailmassa toteutuisi. (Smith 1991, 74.)

Smith erottelee kaksi nationalismin päätyyppiä, alueellisen ja etnisen nationalismin, ja rakentaa näiden pohjalta nationalismin typologian koskien sitä, missä tilassa nämä liikkeet ovat ennen itsenäisyyden saavuttamista ja sen jälkeen. Alueelliset nationalismit pyrkivät ennen itsenäisyyttä ensin syrjäyttämään ulkomaalaiset hallitsijat, sitten perustamaan uuden kansallisvaltion vanhalle siirtomaa-alueelle: nämä ovat antikolonialistisia nationalismeja. Itsenäistymisen jälkeiset liikkeet

yrittävät yhdistää usein toisistaan eroavia etnisiä ryhmiä ja integroimaan heidät uuteen poliittiseen yhteisöön: nämä ovat integraatioon tähtääviä nationalismeja. Etniset nationalismit taas pyrkivät ennen itsenäistymistä eroamaan laajemmasta poliittisesta yksiköstä ja perustamaan uuden ”etno-kansakunnan” sen tilalle: nämä ovat irtautumiseen tähtääviä tai diasporanationalismeja. Itsenäisyyden saavuttamisen jälkeiset etniset nationalismit pyrkivät laajenemaan sisällyttämällä nykyisten rajojen ulkopuolisia heimolaisia ja perustamaan nykyistä paljon laajemman ”etno-kansakunnan” muodostamalla unionin kulttuurisesti ja etnisesti samankaltaisten valtioiden kanssa: nämä ovat irredentistisiä nationalismeja. (Smith 1991, 82-83.)

Smith myöntää, että tämä jaottelu ei ole tyhjentävä, mutta väittää että kyseinen jaottelu auttaa vertailemaan eri kategorioihin kuuluvia nationalismeja. Özkirimli tiivistää Smithin teorian kahdesta erilaisesta kansakunnanmuodostamisen tavasta seuraavaan kaavioon: 1. Lateraaliset (aristokraattiset) etniset ryhmät → byrokraattinen yhdistäminen → alueelliset kansakunnat → alueelliset nationalismit (yleensä eliittien ylhäältäpäin johtamia). 2. Vertikaaliset (demoottiset) etniset ryhmät → kansankielinen mobilisaatio → etnis-genealogiset kansakunnat → etniset nationalismit (yleensä alhaalta päin älymystön johtamia). (Özkirimli 2000, 182-183.)

4. RETORIIKAN KEHITYSVAIHEITA

Perinteisesti retoriikan on nähty käsittävän ne tilanteet, joissa on mahdollisuus erilaisiin perusteltuihin kantoihin samasta asiasta. Retoriikan kohteeksi nähdään ”se mikä voisi olla toisin” sekä ne keinot, joilla tietty yleisö saadaan hyväksymään argumentit. (Kuusisto 1998, 22.) Retoriikasta on esitetty paljon erilaisia tulkintoja, jotka eroavat toisistaan paljonkin. Retoriikan tutkimuksessa ei siis ole kysymys mistään yhdestä oppirakennelmasta tai metodista. (Palonen & Summa 1996, 7.) Retoriikka taitona ja oppina nousi kukoistukseensa antiikissa, ja 1950-luvulta lähtien retoriikka on herättänyt uutta kiinnostusta yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa käsitteenä ja näkökulmana.

4.1 *Antiikin retoriikka*

Retoriikka, eli vakuuttavasti ja suostuttelevasti puhumisen taito, nousi erittäin arvostetuksi taidoksi antiikin Ateenassa. Retoriikkaa tutkivat ja opettivat muun muassa Platon ja Aristoteles sekä myöhemmin antiikin Roomassa Cicero. Antiikin käsityksen mukaan oikeanlaisen retoriikan ja puheen tuli olla kaunista, sillä antiikin estetiikalle oli ominaista ajatus kauniin ja hyödyllisen yhteen kuulumisesta. (Haapanen 1996, 23.) Antiikin Ateenassa ja Roomassa vallinnut tasavaltalainen politikointi loi puitteet puhetaidon kukoistukselle. Silloinen demokraattinen järjestelmä perustui kansankokouksiin, joissa keskusteltiin ja tehtiin sitovia yhteisiä päätöksiä. Kansankokouksen olivat sopivia areenoita puhetaidon ja manipulaation harjoittamiselle, ja oikeusnormien suhteellinen kehittymättömyys korosti puhetaidon merkitystä tuomareihin vaikuttaessa. (Haapanen 1996, 24-25.)

Kun antiikin kaupunkivaltioiden politiikassa sekä oikeusprosesseissa puhetaidolla oli näin merkittävä rooli, onkin ymmärrettävää että antiikissa muodostui retoriikan opettajien ammattikunta. Puheopettajat keskittyivät erityisesti opettamaan kauniiden puheiden pitämistä, kun taas sofistit eli viisauden opettajat keskittyivät esitys- ja väittelytaitojen kehittämiseen. (Knuuttila 1999, 10-11.) Sofistit ansaitsivatkin suuria summia rahaa retoristen tekniikoiden opettamisella, ja antiikissa julkaistiin myös oppikirjoja retoriikan opiskeluun (Tindale 2004, 30). Platon kritisoi erityisesti sofistiteja, sillä Platonin filosofia tavoitteli totta, oikeaa ja hyvää, kun taas sofistit väittivät pystyvänsä puhumaan heikomman asian paremmaksi ja huonomman vahvemmaksi. Platonin mukaan sofistien opetukset olivat esimerkki Ateenan poliittisen kulttuurin mädännäisyydestä, vallan ja menestyksen tavoittelusta totuuden ja hyvän etsimisen sijaan. Platonin kritiikki on kuitenkin

sikäli ristiriitaista, että hän itse pyrki teoksissaan voimakkaaseen retoriseen vaikuttavuuteen, ja Platonilaisessa dialektiikassa nähdään nykyään yhä enemmän retoristen keinojen käyttöä. (Haapanen 1996, 25; Knuutila 1999, 11.)

Platon hahmotteli filosofiassaan valtiota, jonka hallintomuoto olisi poikennut kaikista tuolloin olemassa olleista valtioista. Aristoteles oli poliittisesti maltillisempi, eikä hän myöskään ollut yhtä kriittinen vallitsevaa puheinstituutiota kohtaan, vaan hänen pyrkimyksensä oli kehittää sitä. Aristoteles ajatteli retoriikkaa käytettävän lähinnä julkisissa väittelyissä yleisen politiikan piiriin kuuluvista asioista. Hänen mukaansa retoriikka on lähtökohtaisesti sellaisiin kuulijoihin sovellettavaa taitoa, jotka eivät kykene näkemään monia asioita samanaikaisesti tai mieltämään pitkää päättelyä. Hänen mukaansa retoriikan tehtävänä on käsitellä kysymyksiä, joita harkitaan ilman että niihin olisi olemassa tieteellinen vastaus. (Ret 1.2, 1357a.) Aristoteleen mielestä retoriikka erosi filosofisesta dialektiikasta siinä, että retoriikan avulla voidaan saavuttaa vain todelta näyttävä tai todennäköinen maailma, kun taas filosofisen dialektiikan avulla voidaan saavuttaa varmaa tietoa (Haapanen 1996, 27). Aristoteles jakaa Retoriikka -teoksessaan puheen vakuuttavuuden kolmeen osatekijään: logokseen eli järkeen perustuvaan loogiseen argumentaatioon, ethokseen eli puhujan itsestään antamaan kuvaan luottamuksen arvoisena, ja pathokseen eli puheen aiheuttamiin tunnereaktioihin. Aristoteleen mukaan aiemmat puhetaidon oppikirjat olivat keskittyneet liikaa ethokseen ja varsinkin pathokseen, kun taas hän itse pyrki keskittymään logokseen, joka hänen mielestään oli retoriikan tärkein osatekijä. (Knuutila 1999, 11.) Huolimatta loogisen argumentaation korostamisesta Aristoteleen retoriikassa oli myös tunteisiin vetoavan suostuttelun piirteitä (Haapanen 1996, 27.) Aristoteles jakoi puheet poliittisiin, oikeudellisiin sekä epidektisiin eli henkilöiden ylistämiseksi tai moittimiseksi pidettyihin puheisiin, ja kirjasi kullekin puheen lajille ominaisia topoksia eli niitä yleisiä uskomuksia, jotka voivat toimia argumenttien muodostamisen lähtökohtina. Toposluetteloissa otettiin myös huomioon erilaisia argumentaatiotilanteita, mutta monille uudemmmille argumentaatioteorioille ominaisesti niissä ei erityisesti pyritty vetoamaan tietyn yleisön arvoihin, vaan arvot olivat samantyyppisiä, joihin Aristoteleen myöhemmät filosofiset teokset perustuivat.

Antiikin Roomassa vaikuttanutta Marcus Tullius Ciceroa pidettiin yleisesti antiikin parhaana puhujana. Cicero nousi uudelleen arvostukseen keskiajalla ja renessanssissa, kun kiinnostus antiikin retoriikkaa kohtaan kasvoi uudelleen. Argumentaatioon ja päättelyyn keskittyneen Aristoteleen sijaan Cicero halusi korostaa puhetaitoa kokonaisvaltaisena suorituksena. Ciceron retoriikka keskittyy Aristotelesta enemmän tunteiden herättämiseen. Cicero myös arvosteli Sokrateen tekemää jakoa viisauden ja kaunopuheisuuden välille. Ciceron mukaan retoriikka on lähellä

moraalifilosofiaa, oikeusoppia, runoutta sekä historiankirjoitusta. Historiankirjoitus eroaa kuitenkin retoriikasta siinä, että retoriikalle asetettava normi on lievempi, vain todelta näyttävä. Tässä suhteessa Ciceron ajattelu muistuttaa Aristoteleen vastaavaa. Roomassa puheet oli myös tapana jakaa oikeutta, hyötyä ja kannattavaa sekä kunniaa koskeviin puheisiin, joka oli myös perustaltaan sama kuin Aristoteleen esittämä kolmijako. (Haapanen 1996, 28.)

4.2 Uusi retoriikka

1900-luvun alun tienoilla retoriikka oli menettänyt akateemisen statuksensa ja käytännöllisesti katsoen hävinnyt tieteellisenä suuntauksena ja akateemisena koulutusalanana. Hilka Summa nimeää Chaïm Perelmanin, Kenneth Burken ja Stephen Toulminin tärkeimpinä retoriikan tutkimuksen rehabilitoijina ja kunnian palauttajina. He kaikki julkaisivat retoriikkaa käsittelevät pääteoksensa 1950-luvulla, aikana jolloin yhteiskuntatieteissä ei tunnettu suurta mielenkiintoa retoriikan tutkimusta kohtaan, ja retoriikan tutkimiseen suhtauduttiin vähättelevästi. (Summa 1996, 51-52.) Perelmanin, Burken ja Toulminin teoriat eroavat toisistaan paljonkin, mutta he kaikki ovat vaikuttaneet siihen, että niin sanotusta uudesta retoriikasta syntyi keskustelua 1900-luvun puolivälissä. Retoriikan tutkimus on yleistynyt viime vuosikymmeninä, ja on puhuttu jopa ”retorisesta käänteestä” yhteiskuntatieteissä. Erityisesti politiikan tutkimuksessa retoriikkaa on käytetty paljon, ja Palosen & Summan mukaan politiikkaa onkin vaikea ajatella ilman retorista ulottuvuutta. (1996, 7.)

Burke eroaa Perelmanista ja Toulminista, joiden tavoitteena oli luoda kattava teoria argumentoivan puheen tai tekstin analysoimiseksi. Burke sen sijaan oli kiinnostuneempi retoristen ilmiöiden yleisemmästä merkityksestä osana inhimillistä toimintaa, eikä ollut niinkään kiinnostunut argumentointitekniikoista tietoisesti vaikuttamisen keinona. Retoriikalla oli myös Burken tuotannossa vain rajallinen, joskin tärkeä rooli. Burken mukaan kaikki inhimillinen toiminta on luonteeltaan symbolien käyttöä, oli toiminta sitten kielellistä tai ei- kielellistä. (Summa 1996, 54-55.) Burken retoriikan teorian keskeinen käsite on identifikaatio, samaistaminen, joka on Burken mukaan se keskeinen prosessi, jonka avulla puhuja tai kirjailija pyrkii vakuuttamaan yleisönsä. Yksinkertaisena esimerkkinä identifikaatiosta Summa mainitsee tilanteen, jossa maanviljelijöille puhuva poliitikko mainitsee itsekin olevansa maatalon poika. Identifikaation skaala ulottuu kuitenkin laajemmalle ja monimutkaisempiin symbolijärjestelmiin. Identifikaatio kompensoi ihmisten erillisyyttä. Burken projektissa retoriikka on ihmisten tai ihmisryhmien välisiin ristiriitatilanteisiin liittyvä ilmiö, ja siinä on aina vähintäänkin vaihkeista puolueellisuutta tai

valtapyrkimyksiä. Identifikaation avulla Burke myös määrittelee retoriikan käsitettä. Retoriikka esiintyy siellä, missä identifioituminen ja erottautuminen esiintyvät yhdessä. Puhdas samaistuminen ei tarvitse retoriikkaa, ja puhdas erillisuus taas ei tarjoa edellytyksiä retoriikalle. Burke on kiinnostunut myös retoristen identifikaatioiden salakavaluudesta, piilevästä retorisuudesta. Retorista tehoa vahvistavat sellaiset tekijät kuten toisto ja viestintävälineiden tekninen tehokkuus, jotka usein merkitsevät enemmän kuin taidokas argumentointi. Retoriset identifikaatiot eivät ole aina tietoisia, ja Burken esimerkin mukaan esimerkiksi tieteen edistämisen tarpeellisuutta ylistävät identifioituvat imperialistisen militarismien tukijoihin, koska 1940-1950 lukujen vaihteen Yhdysvalloissa kasvava osuus tieteen edistämisestä kohdistui sotilaallisten tarkoitusprien tukemiseen. (Summa 1996, 59.)

Toulmin tarkastelee argumentointia päättelynä ja päättelyn pätevytenä, eikä hän keskity retoriikan tutkimiselle yleensä tyypilliseen suostuttelevuuden aspektiin. Hän ei myöskään käytä käsitettä retoriikka, ja hänen teoksensa kytkeytyykin enemmän brittiläiseen analyttiseen filosofiaan kuin retoriikkaan. Toulminin mukaan argumentoinnin käytäntöjä tulisi tutkia empiirisesti eri tieteenaloilla ja elämän osa-alueilla, ja tältä pohjalta osoittaa kullekin alalle ominaisia pätevän argumentoinnin muotoja. Toulminin argumentaatioteorian tunnetuin osa on malli, jossa hän erittelee argumentin rakenneosat sekä niiden väliset suhteet. Toulmin muodostaa argumentin ”anatomian”, johon kuuluvat lähtötiedot (data), johtopäätös (claim), peruste (warrant), varaukset (rebuttals), tarkennus (qualifier), ja taustatuki (backing) (Toulmin 2003 89-100). Summa nostaa näistä mielenkiintoisimmaksi osaksi taustatuen, sillä sille ei löydy vastinetta Perelmanin teoriasta. Toulmin erottaa taustatuen perusteesta, jotka molemmat ovat argumentin julkilausumattomia osia. Juuri taustatuki on kuitenkin se argumentin osa, jotka ovat erilaisia eri tieteenaloilla tai erilaisista asioista argumentoitaessa. (Summa 1996, 79-80.) Taustatuki tarkoittaa sellaista tosiasiaa tai arvostelmaa, johon peruste nojautuu. Taustatuen muoto voi vaihdella sen mukaan, onko kyseessä esimerkiksi moraalinen, matemaattinen vai psykologian alaan kuuluva argumentti. Taustatuen muotoja voivat olla esimerkiksi erilaiset normit, luokitukset tai tilastolliset tosiasiat. (Toulmin 2003, 95-100.)

Perelman pyrki esittämään teorian siitä, miten arvopäätelmien uskottavuus rakennetaan vakuuttavan kielenkäytön avulla. Hänen tavoitteenaan oli nostaa retoriikka rappiotilasta, jossa se oli 1900-luvun alusta lähtien ollut. Hän palauttikin retoriikan klassiseen yhteyteensä päättelyn ja vakuuttamisen tutkimukseksi ja kumosi sen pelkkään kaunopuheisuuden rajoittuvan merkityksen. (Summa 1996, 64). Perelman tarkastelee sitä, millaisista tekijöistä argumentoivan tekstin vakuuttavuus koostuu. Hänen tarkastelunsa jakautuu kahteen osaan, argumentoinnin lähtökohtiin ja argumentaatiotekniikoihin.

Argumentoinnin lähtökohdissa Perelman korostaa yleisölähtöisyyttä. Yleisöksi Perelman katsoo kaikki ne, joihin puhuja haluaa argumentoinnillaan vaikuttaa. Usein voi olla hankalaa tietää, kenelle argumentoija sanansa suuntaa. Perelmanin esimerkin mukaisesti esimerkiksi Britannian parlamentissa puhujan ajatellaan osoittavan puheensa ylä- tai alahuoneen puheenjohtajalle, vaikka hän voi puhua pelkästään oman puolueensa jäsenille tai pyrkiä vaikuttamaan koko kansainväliseen yhteisöön ja sen mielipiteeseen. Yleisöistä puhuessaan Perelman erottelee erityisyleisön ja universaaliyleisön. Erityisyleisö on ennalta tiedetty joukko, jonka odotuksiin tai intresseihin puhuja pyrkii vetoamaan. Universaaliyleisö taas tarkoittaa määrittelemätöntä yleisöä, johon voi kuulua kuka tahansa arvostelukykyinen ihminen. Perelmanin mukaan universaaliyleisölle puhuttaessa puhuja vetoaa yleensä ”terveeseen järkeen” tai yleiseen mielipiteeseen. Erityisyleisölle puhuttaessa käytetään yleensä, kun taas universaaliyleisölle puhuttaessa vakuuttamista. Tärkein argumentoinnin lähtökohta on se, että puhuja sovittaa argumenttinsa yleisön mukaan. Sovittaminen tapahtuu ennen kaikkea niin, että puhuja perustaa päättelynsä sellaisille lähtökohdille, joilla olettaa olevan riittävän hyväksynnän yleisön keskuudessa. Jos hyväksyntä ei ole riittävää, puhujan on yritettävä vahvistaa sitä. Perelman nimittää esisopimuksiksi sellaisia oletettuja yhteisymmärryksen alueita, joita pidetään itsestään selvinä, ja joita ei tarvitse erikseen perustella. Puhujan on otettava huomioon, mitä yleisö pitää toisaalta totuudellisena ja toisaalta suotavana. Suotavuutta koskeviin tekijöihin kuuluvat muun muassa arvot, hierarkiat ja päättelysäännöt. Suotavuutta koskeviin tekijöihin vedotaan yleensä erityisyleisölle puhuttaessa, kun taas universaaliyleisölle puhuttaessa vedotaan useammin totuudellisuuteen. (Perelman 1996, 20-40.) Perelman jakoi argumentaatioteoriassaan argumentaatiotekniikat neljään eri osaan, joista kolme oli assosiatiivisia tekniikoita ja neljäs dissosiatiivinen. Assosiatiivisten tekniikoiden tarkoitus oli yhdistää asioita keskenään, ja dissosiatiivisen tekniikan tarkoitus taas erottaa asioita kuulijoiden mielessä. Esittelen Perelmanin teoriaa tarkemmin analyysini yhteydessä, jossa myös sovellan sitä aineistooni.

4.3 Aiempaa sotaretoriikan tutkimusta

Tärkein aikaisempi tutkimus tutkielmani kannalta on Riikka Kuusiston *Oikeutettu sota ja julma teurastus* (1998), jossa hän tarkastelee läntisten suur maiden (USA, Iso-Britannia ja Ranska) johtajien käyttämää sotaretoriikkaa Persianlahden sekä Bosnian sodissa. Kuusisto tarkastelee niitä retorisia keinoja, joita länsijohtajat käyttivät perustellakseen sotatoimet Persianlahdella ja toisaalta taas sen, miksi länsivallat eivät ryhtyneet aseelliseen väliintuloon Bosniassa. Kuusisto kuvailee, kuinka länsivallat määrittelivät konfliktit eri tavalla. Länsivaltajien sotatoimet Persianlahdella

esitettiin ennen kaikkea oikeutettuna ja sankarillisena taisteluna viattoman uhrin pelastamiseksi ja pahan diktaattorin pysäyttämiseksi. Saddam Hussein kuvattiin pahan ruumiillistumaksi, jonka hyökkäys viattoman ja ainutlaatuisen Kuwaitin kimppuun oli pysäytettävä. Bosniaa taas kuvattiin ikiaikaisen etnisen vihanpidon alueena, jossa sankareita oli vähän ja uhreja paljon. Konflikti esitettiin tarkoituksettomana teurastuksena, johon ulkopuoliset eivät voineet vaikuttaa. (Kuusisto 1998, 41-81.)

Myöhemmässä artikkelissaan (2003) Kuusisto tarkastelee myös länsivaltojen Kosovon operaation sekä New Yorkin terrori-iskujen jälkeen alkaneen niin sanotun terrorismin vastaisen sodan yhteydessä käyttämää retoriikkaa, sekä Bosnian sotaan ja Ruandan sisällissotaan liittyviä lausuntoja ja perusteluja sille, miksi länsivallat eivät näissä konflikteissa suorittaneet aseellista väliintuloa. Kuusisto kuvaa, kuinka kiistoja, joihin länsivallat haluavat puuttua, verrattiin usein toiseen maailmansotaan. Tällä kertaa uusi Hitler tuli pysäyttää ajoissa tarttumalla aseisiin, eikä toistaa Münchenin kokouksen virheitä. Kaikissa näissä kiistoissa länsivalloilla oli klassisen sankaritarinan sankarin rooli, vastustaja oli epäinhimillinen pahuuden perikuva, ja pelastettavat olivat viattomia ja passiivisia uhreja. Sankaritarinoiden kertojat eli länsimaiset poliitikot uskoivat tuntevansa lopullisen totuuden ja olevansa absoluuttisen oikeassa. Barbaarisen vihollisen kanssa ei voitu edes neuvotella. Oikeutettuun sotaan osallistuminen oli paitsi länsimaiden oikeus, myös velvollisuus. Bosnian ja Ruandan sisällissotia taas verrataan usein Vietnamin sotaan, joka oli pitkä, kallis ja nöyryyttävä operaatio. Näissä konflikteissa kyse oli sankaritarinan sijaan tragediasta, jossa sivulliset olivat avuttomia vieraiden ongelmien kanssa. Kaaos ja viattomien uhrien kärsimykset eivät olleet estettävissä. Näihin konflikteihin liittyvissä lausunnoissa korostettiin niiden outoutta ja monimutkaisuutta. Ruandan konfliktissa länsimaat esittivät Afrikan villinä ja väkivaltaisena maanosana, jossa sivistyneen maailman säännöt eivät päde, ja Ruandan sisällissota oli kuin luonnonkatastrofi tai painajainen, jota ei voinut hallita tai lopettaa. Läntiset johtajat tyytyivät lähinnä ilmaisemaan empatiaansa ja kannustamaan osapuolia neuvotteluihin. (Kuusisto 2003, 136-142.)

Kiinnostava kotimainen teos on myös Heikki Luostarisen *Mielen kersantit* (1994). Teoksessa Luostarinen analysoi julkisuuden hallinnan keinoja ja vaikutuksia käyttäen esimerkkinä armeijoiden tiedotustoimintaa. Hän tarkastelee neljän erilaisen brittiläisen sanomalehden uutisointia Persianlahden sodan ensimmäisen viikon aikana. Hän vertailee esimerkiksi sitä, kuinka läheisissä suhteissa lehdet työskentelevät lähdeorganisaatioiden kanssa ja kuinka vahvasti lehdet pyrkivät osoittamaan itsenäisyytensä lähdeorganisaatioista ja sotajohdon päämääristä. Luostarinen tutkii myös lehtien sotauutisoinnissa esiintyviä teemoja päätyen siihen tulokseen, että lehdet toimivat

pääasiassa sotapropagandan välineinä. Lehtien kirjoittelussa esiintyi paljon perinteistä sotaretoriikkaa kuten omien johtajien ylistystä, vastustajan johtajien demonisointia, omien aseiden ylistystä ja vihollisen depersonalisaatiota. Kritiikkiä sotaa ja sen päämääriä kohtaan esitettiin lähinnä lehtien mielipideosioissa, voimakkaimmin vasemmistoälymystön lehdeksi mielletyssä *Guardianissa*. (Luostarinen 1994, 237-244)

Ulkomailla sotaretoriikan tutkimusta on tehty enemmänkin. Tutkimukset keskittyvät paljolti länsimaiden ja varsinkin Yhdysvaltojen sotaretoriikan tutkimukseen. Erityisesti New Yorkissa 11.9.2001 sattuneiden terrori-iskujen jälkeen alkaneen ”terrorismin vastaisen sodan” sekä sitä seuranneen Irakin sodan retoriikkaa on tutkittu viime aikoina paljon. Presidentti George W. Bushin ja hänen hallintonsa Irakin sotaa edeltänyttä retoriikkaa ovat tutkineet Nikolaev ja Porpora (2006). Bushin hallinnon pyrkimys oli saada yleisö tukemaan Yhdysvaltojen sotaa Irakissa ja Bushin hallintoa yleensä, sekä säilyttämään Bushin hallinnon poliittinen kannatus. Tähän Bushin hallinto pyrki Nikolaevin ja Porporan mukaan erilaisin retorisin keinoin, muun muassa käyttämällä ns. vainoharhaista tyyliä retoriikassaan. Tällä retoriikalla Yhdysvallat määriteltiin rauhan takaajaksi ja vapauden suojelijaksi, ja vastustajat taas epäluotettaviksi ja uhaksi Yhdysvaltain ja koko maailman turvallisuudelle. Bush käytti retoriikkaa, jonka mukaan hänellä oli varmuus siitä, ettei vastapuoleen voinut luottaa, ja niistä ikävistä seuraamuksista jotka toteutuisivat, ellei vastustajaa kohtaan hyökättäisi. Bushin hallinto onnistuikin saamaan yleisön tuen Irakin sodalle ja säilyttämään poliittisen kannatuksena, tosin tämä oli suureksi osaksi seurausta New Yorkin terrori-iskuista. (Nikolaev & Porpora 2006, 246-260).

Myös Johnson (2002) on tutkinut Bushin antiterroristista retoriikkaa. Hän ottaa mukaan tarkasteluun myös Iso-Britannian pääministeri Tony Blairin käyttämän retoriikan. Artikkelissaan hän analysoi sitä, kuinka Bush ja Blair näkevät terroristien hyökkäykset uhkana valtioidensa edustamalle elämäntavalle, ja kuinka erityisesti Bush näkee välttämättömäksi tuhota terroristit, koska näiden aiheuttama epäjärjestys ja vaara uhkaavat muuttaa amerikkalaista elämäntapaa. Sekä Bush että Blair kannustavat ihmisiä jatkamaan elämäänsä normaalisti, jotta terroristit eivät onnistuisi tehtävässään. Elämän jatkaminen normaalisti näyttää johtajien puheessa tarkoittavan erityisesti tuottamista ja kuluttamista, töissä käymistä ja ostamista, ja Bushin retoriikassa hyvin keskeisesti myös baseball-otteluissa käymistä. Elämäntapa on molemmissa maissa potentiaalinen uhri, joka kuitenkin näyttää voimansa. Se ei siis ole haavoittumaton, vaan erityisesti Bushin retoriikassa uhri, josta tulee sankari. Bushin retoriikassa on havaittavissa myös yhtymäkohtia kylmän sodan retoriikkaan, terroristien ottaessa nyt kommunistien paikan Amerikkaa ja vapautta vihaavina vastustajina. Blairin retoriikassa terroristeja vastassa on koko maailma, eivät pelkästään

ne, jotka rakastavat vapautta. Terroristit esitetään täysin ulkoisina toisina, joilla ei ole menneisyyttä eikä yhteyttä historiaan. He ovat pahoja ja epäinhimillisiä, heillä ei ole maata eikä ideologiaa. Heidän kanssaan on myös täysin mahdotonta neuvotella. (Johnson 2002, 211-223.)

Ennaltaehkäisevän sodan strategian retoriikkaa ovat tutkineet Winkler (2007) ja Ferrari (2007). Winkler tarkastelee artikkelissaan edustiko Bushin käyttämä ennaltaehkäisevän sodan retoriikka selkeää muutosta Yhdysvaltain presidenttien sotaretoriikan käytössä, ja vertaa Bushin Irakin sodan retoriikkaa Ronald Reaganin Libyan pommitusten yhteydessä käyttämään retoriikkaan. Winklerin mukaan näissä tapauksissa on paljon samankaltaisuuksia. Molemmissa tapauksissa Yhdysvallat oli kärsinyt tuhoisasta terrori-iskusta, joiden jälkeen presidentit kiinnittivät yleisön huomion uhkien ennaltaehkäisyyn. Molemmat sotilasoperaatiot olivat nimenomaan terroristeja ja heidän tukijoitaan vastaan suunnattuja. Ennaltaehkäisevän sodan retoriikka eroaa normaalista Yhdysvaltain käyttämästä sotaretoriikasta siinä, että tässä tapauksessa Yhdysvallat on itse vaarassa tulla nähdyksi aggression aloittajana. Saadakseen yleisön tuen, valtion johdon onkin onnistuttava vakuuttamaan yleisö siitä, että valtion johto pystyy uskottavasti ennustamaan vastustajan suunnittelevan laajamittaista iskuja Yhdysvaltoja vastaan. Myös vastustajan identiteetti on määriteltävä. Reaganin ja Bushin hallinnot toteuttivat tämän määrittelemällä vihollisvaltion johtajan terroristiksi hallituksen johtajan sijaan. Tämän määrittelyn he toteuttivat esimerkiksi käyttämällä henkilöä vastaan suunnattuja argumentteja, ja määrittelemällä Gaddafi ja Hussein barbaarisiksi, sivistymättömiksi henkilöiksi. (Winkler 2007, 303-310.) Ferrari johtaa ennaltaehkäisevän sodan retoriikan sen ideologisiin lähtökohtiin, joita edustaa konfliktin viitekehys. Sen standardissa muodossa vastakkain ovat ”me” ja ”ne”, hyvä ja paha. Ferrarin mukaan Bushin ennaltaehkäisevään sotaan tähtäävä retoriikka pohjaa tähän ideologiseen vastakkainasetteluun, ja perustuu pelkojen herättämiseen yleisössä. (Ferrari 2007, 620.) Myös Ivie ja Giner tarkastelevat Bushin retoriikkaa, jossa hän määritteli terroristit absoluuttisen pahuuden edustajiksi, ja terrorismin vastaisen sodan hyvän ja pahan väliseksi taisteluksi (Ivie & Giner 2007, 585-586).

Mor (2007) on tutkinut retorielta kannalta Irakin sotaa edeltänyttä keskustelua YK:n turvallisuusneuvostossa. Hänen mukaansa New Yorkin terrori-isku ja seuranneen kriisin jälkeen neuvoteltiin uudesta ”järjestyksestä”, eli pyrittiin löytämään yhteisesti sovittuja normeja, jotka määrittelisivät sitä, miten tämänkaltaisiin uhkiin tulevaisuudessa tulnaisiin reagoimaan. Tässä debatissa käytiin keskustelua globaaln hallinnon perustavanlaatuisista säännöistä, suverenien valtioiden velvollisuuksista kansainvälistä yhteisöä kohtaan, sekä siitä, millaisissa instituutioissa kyseisen kaltaisia uhkia tulevaisuudessa pyrittäisiin käsittelemään. Eri osapuolet pyrkivät retorieln keinoin määrittelemään sen, mistä tilanteessa oli kyse, tilanteen toimijoiden identiteetit, sekä

tilannetta ohjaavat normit. Jokaisen kohdan määrittelystä käytiin retorista keskustelua, Euroopan valtioiden pääsääntöisesti kannattaessa YK:n vahvaa roolia tulevassa maailmanjärjestyksessä, ja Yhdysvaltain verratessa Irakin tilannetta 1900-luvun suurin taisteluihin, joissa diktaattorien kukistamiseksi oli tarvittu voimankäyttöä. Yhdysvaltain määritelmän mukaan kansinvälisen yhteisön vastuullisena jäsenenä oleminen vaati halukkuutta kohdata uuden maailmanjärjestyksen ongelmat, joista Irak toimi esimerkkinä. (Mor 2007, 245-246.)

Wagnsson (2000) on tarkastellut tutkimuksessaan Venäjän johdon käyttämää retoriikkaa muun muassa Tšetšenian konfliktin yhteydessä vuosina 1992-1997. Hän käyttää tutkimusmateriaalina myös mielipidemittauksia venäläisten mielipiteistä, ja toteaa ettei Venäjän johto onnistunut vakuuttamaan kansalaisia Tšetšenian sodan tarpeellisuudesta. (Wagnsson 2000, 180-183.) Myös kylmän sodan retoriikkaa on tarkasteltu, esimerkiksi Hinds & Windt (1991). Kylmä sota oli retoriikan kannalta siksi erityisen mielenkiintoinen, että se oli nimenomaan ideologinen sota jossa sanoja ja retoriikkaa käytettiin aseina. Kylmä sota ei ollut perinteisessä mielessä ollenkaan sota, vaan kuvaus asioiden tilasta, joka rakennettiin retoriikkaa käyttämällä niin, että tuota kuvausta alettiin pitää asioiden todellisena tilana. Hinds & Windt tutkivat sitä, miten ja millaisella retoriikalla tuo todellisuutena pidetty kuvaus rakennettiin. (Hinds & Windt 1991, 1-5.) Mielenkiintoinen artikkeli on myös Ben-Porathin *Rhetoric of Atrocities: The Place of Horrific Human Rights Abuses in Presidential Persuasion efforts* (2007). Ben-Porath tarkastelee artikkelissaan hirmuteoista kertomisen osuutta yhdysvaltalaisten presidenttien sotien perustelemisen retoriikassa. Hän toteaa, että perustellakseen sotilaallista väliintuloa presidentit ovat kertoneet vihollisen suorittamista hirmuteoista yksityiskohtaisesti ja narratiivisessa muodossa. Kun Yhdysvaltain presidentit eivät ole halunneet maansa osallistuvan sotaan, he ovat esittäneet lähinnä persoonattomia tilastoja ihmisoikeusrikkomuksista välttämällä yksityiskohtiin menemistä. (Ben-Porath 2007, 181.)

5. GEORGIAN KONFLIKTI

5.1 Georgian varhaishistoria ja ensimmäinen itsenäistyminen

Svante E. Cornellin mukaan Kaukasian alueella historialla on syvempi merkitys kuin monilla muilla maailman alueilla. Georgian ja Armenian kouluissa opetuksessa painotetaan kansallista historiaa ja kirjallisuutta. Tähän on osasyynä näiden kansakuntien kiistämätön pitkä ikä ja kulttuurin rikkaus, mutta historiallisten muistojen roolia näiden ryhmien kansallisessa identiteetissä on korostanut myös se, että nämä kansakunnat ovat joutuneet olemaan pitkään ilman omaa valtiota. (Cornell 2001, 129.)

Georgia on etnisesti hyvin monimuotoinen maa. Neuvostoliiton vuoden 1989 väestönlaskennan mukaan Georgiassa oli etnisiä georgialaisia 70,1 %, armenialaisia 8,1 %, venäläisiä 6,3 %, azereita 5,7 %, ossetialaisia 3,0 %, kreikkalaisia 1,9 %, abhasialaisia 1,8 %, ukrainalaisia 0,9 %, ja muihin etnisiin vähemmistöihin kuuluvia 2,2 %. Tuon ajanjakson jälkeen erityisesti etniset venäläiset ovat muuttaneet joukoittain pois Georgiasta. Lisäksi alueelta on yleisesti muuttanut pois paljon ihmisiä huonon taloudellisen tilanteen ja poliittisen epävakauden vuoksi. Etniset georgialaisetkin jakautuvat alaryhmiin, joita ovat esimerkiksi ajarialaiset, mingrelialaiset ja svanit, jotka puhuvat erilaista kieltä kuin Tbilisin georgialaiset. Georgialainen identiteetti määritellään vahvasti kielellisin termein uskonnon ollessa seuraavaksi tärkeimmässä osassa. Georgia (kartuli) on tämän kartveliaanisen kieliryhmän ainoa kirjakieli. Kartveliaaninen kieliryhmä eroaa muista Etelä-Kaukasian kieliryhmistä. Georgian kielellä on omat aakkoset, jotka luotiin 500-luvulla. Georgian valtion edeltäjänä voidaan pitää Kolkhetin kuningaskuntaa, joka sijaitsi nykyisen Georgian alueen länsiosissa 600-luvulla eaa. Idässä Kartlin kuningaskunta perustettiin 400-luvulla eaa., ja se vaikutti myös läntisiin alueisiin. Valtaosa georgialaisista kääntyi kristinuskoon 400-luvulla, ja uskonnolla oli suuri rooli Georgian kansakunnan muodostumisessa. Kristinuskosta tuli Kartlin kuningaskunnan valtionuskonto. Kun Georgia kansallisena ja maantieteellisenä käsitteenä syntyi 900-luvulla, se käsitti alueen jolla kirkonmenot pidettiin georgian kielellä. (Emt., 129-130.)

Georgialla on koko sen pitkän historian ajan ollut ongelmia sekä sisäisen koheesion että vihamielisen lähiympäristön kanssa. Cornellin mukaan jako itäisiin ja läntisiin alueisiin on vallinnut Georgiassa muistintakaisista ajoista lähtien, ja nykyään se ilmenee regionalismina ja erilaisina identiteetteinä Georgian eri alueilla. Kolkhetin kuningaskunnan alueelle muodostui 800-luvulla Abhasian kuningaskunta, jossa tosin ei puhuttu abhasian kieltä (apsny) vaan kartulia. Vuonna 978

luotiin ensimmäistä kertaa suunnilleen nykyistä Georgiaa vastaava valtio, kun Abhasian ja Georgian kuningaskunnat yhdistyivät. Merkittävää oli myös että valtiota kutsuttiin nimellä Sakartvelo, joka on Georgian valtion nimi edelleen sen omalla kielellä. (Cornell 2001, 130-131.)

1000-luvulla seljukien hyökkäykset lamauttivat Georgian väliaikaisesti, kunnes David Aghmashbeneli ("David jälleenrakentaja") yhdisti Georgian uudelleen 1120-luvulla. Tämän jälkeen koitti laajenemisen vaihe joka saavutti huippunsa kuningatar Tamarin aikakaudella (1184-1213), ja 1200-luvun alussa Georgia oli noin kaksi kertaa nykyisen alueensa kokoinen. Vuonna 1220 alkanet mongolien hyökkäykset jakoivat valtion jälleen itäiseen ja läntiseen osaan ja useisiin autonomisiin ruhtinaskuntiin. 1300-luvulla mongolien imperiumi heikentyi, ja georgialaisten onnistui vapautua mongolien vallasta Giorgi V:n aikakaudella vuonna 1327. Mongolit kuitenkin palasivat ja tekivät ryöstöretken Tbilisiin 1386. 1400-luvun alussa Georgiaa yritettiin jälleen yhdistää, mutta idän ja lännen välinen jako jäi voimaan. 1400-luvun lopussa Georgian alue oli jakautunut kolmeen kuningaskuntaan (Kakheti, Kartli ja Imereti) ja useisiin ruhtinaskuntiin. Georgia säilyi jakautuneena venäläisten valloitukseen vuonna 1801 asti. (Emt., 131-132.)

Seuraavat vuosisadat Georgia oli Ottomaanien ja Persian imperiumien puristuksessa. Imperiumien välinen konflikti 1500-luvun alussa tapahtui suurimmaksi osaksi Georgiassa, ja osapuolten välinen rauhansopimus vuonna 1555 jakoi Georgian kahteen eri vaikutuspiiriin, jotka olivat yhteneviä jo olemassa olevan itä-länsi jaon kanssa. 1578 ottomaanit valloittivat koko Etelä-Kaukasian. 1602 Persia julisti sodan ottomaaneja vastaan, ja pakotti georgialaisetkin kuninkaat osallistumaan sotaan. 1600-luvulla keisarillinen Venäjä alkoi laajentaa vaikutuspiiriään Georgiaan, ja jotkut georgialaiset kuninkaat ja prinssit vanhoivatkin uskollisuuttaan Tsaarille. Venäjä ei kuitenkaan pitänyt lupauksiaan Georgian tukemisesta, ja Persia valloitti takaisin alueet jotka olivat kuuluneet sille vuoden 1555 sopimuksessa. 1600-luvun alussa abhasialaiset prinssit alkoivat kääntyä islaminuskoon, joka korosti idän ja lännen välisiä korkeakulttuurieroja. Jatkuvalle sodankäynnillä oli tuhoisat vaikutukset Georgian taloudelle ja yhteiskunnalle. Yli satatuhatta ihmistä karkotettiin Persiaan, orjakauppa ja sota olivat köyhdyttäneet ihmiset, ja suurten kaupunkien väkiluku oli vain muutamia tuhansia. Ottomaanit hallitsivat Etelä-Kaukasiaa jälleen vuosina 1723-1735. Nadir Shahin noustessa valtaan Persiassa georgialaiset tukivat Persian sotaretkeä Kakhetiin ja Kartliin päästäkseen eroon Ottomaaneista. Vuonna 1747 Nadir Shah murhattiin, jonka jälkeen Kakhetin ja Kartlin kuningaskunnat olivat käytännössä itsenäisiä. Nämä kuningaskunnat yhdistyivät vuonna 1762. Sen aikainen kuningas Erekle II oli varma että läheisemmät suhteet Venäjään olivat tärkeitä Georgian selviytymisen kannalta. Kartli-Kakhetin kuningaskunnasta tehtiin Venäjän protektoraatti vuonna 1783. Kun Venäjän ja Ottomaanien välinen sota vuonna 1787 syttyi, venäläiset joukot

kuitenkin siirrettiin pois Georgiasta. Persialaiset polttivat Tbilisin 1795 ilman Venäläisten vastustusta. Vuonna 1800 kuitenkin Kartli-Kakheti liitettiin muodollisesti Venäjän imperiumiin, ja seuraavana vuonna kuningaskunta lakkautettiin. (Cornell 2001, 132-133.)

1100-luvulta 1800-luvun alkuun saakka suurin osa Georgian alueen asukkaista, erityisesti etnisistä georgialaisista, oli asunut maaseudulla. Sodot, valloitukset ja verotus olivat pitäneet kaupunkien väkiluvun pienenä. Venäjän valta tarjosi vakautta, sekä yhdisti georgialaisten asuttamat alueet yhden poliittisen katon alle. Abhasia säilytti itsehallintonsa vuoteen 1864, ja Ajaria vuoteen 1878. Yhtenäistä Georgian valtiota ei kuitenkaan muodostunut. Venäläiset eivät onnistuneet venäläistämään Georgiaa, joten he pyrkivät sen sijaan ylläpitämään hajaannusta säilyttääkseen valtansa. Vuoden 1897 väestönlaskennassa mainittiin 11 erilaista kartveliaanista etnistä ryhmää. Abhasian menettäessä itsehallintonsa myös suuri osa abhasialaisista pakotettiin maanpakoon. Erityisesti ylängöillä asuvat islaminuskoiset abhasialaiset joutuivat lähtemään, kun taas kristityillä abhasialaisilla oli paremmat mahdollisuudet jäädä. Tämän johdosta väestön tasapaino muuttui niin, että suurin osa Abhasian asukkaista oli tämän jälkeen kristittyjä. Raskaskätinen venäläisvalta johti aateliston johtamiin kansannousuihin venäläisten valtaa vastaan 1800-luvun alussa. Georgialainen älymystö muodostui 1800-luvun ensimmäisen neljänneksen aikana. Vuonna 1829 muodostettiin salaliitto, jonka tavoitteena oli murhata korkearvoiset venäläisupseerit Georgiassa, mutta yritys epäonnistui. Viimeisin talonpoikaiskapina oli vuonna 1841. Maaorjuus lakkautettiin Georgiassa 1860- ja 1870-luvuilla, vaikka osia siitä oli olemassa vuoteen 1912 asti. (Emt., 134.)

Kansallinen älymystö Georgiassa alkoi syntyä 1800-luvun alussa romantiikan aikakaudella, jolloin kirjailijat ja runoilijat keräsivät ja kokosivat uudelleen Georgian kulttuuriperintöä. Georgian ”kansallinen herääminen” oli ensisijaisesti aateliston projekti, koska georgialaista porvaristoa ei ollut. Etniset georgialaiset asuivat pääosin maaseudulla, ja Georgian kaupunkeja asuttivat etupäässä armenialaiset ja myöhemmin venäläiset. Georgian voittopuolinen kristillisyyksi aiheutti sen että se kuului, paljolti Venäjän kautta, eurooppalaiseen kulttuuripiiriin. Runoilijat herättivät muistot Georgian kulta-ajasta vuosisatoja sitten, ja pieni ryhmä aristokraatteja alkoi kirjoittaa tieteellisiä teoksia Georgian historiasta ja maantieteestä. Ryhmä aristokraatteja matkusti myös Venäjälle kouluttautumaan 1850- ja 1860-luvuilla. Heitä innostivat Euroopassa tuohon aikaan vaikuttaneet radikaalit liikkeet ja ajattelijat, muun muassa Garibaldi Italiassa. Tuohon aikaan georgialaisen älymystön kiinnostus alkoi suuntautua Venäjän sijasta Eurooppaan. Palattuaan Georgiaan aristokraatit kiinnittivät huomiota siihen, että hyvin harvoissa kouluissa annettiin opetusta georgian kielellä. He alkoivat julkaista lehtiä georgian kielellä, mutta havaitsivat tarpeelliseksi reformoida georgian kirjakieltä tuoden sitä lähemmäksi kansan puhumaa kieltä. Venäjällä opiskelleet

intellektuellit harjoittivat julkaisutoimintaa kansankielellä ja levittivät ”edistyksellisiä” ideoita Etelä-Kaukasiaan. Syntyi erilaisia liikkeitä liberaaleista anarkisteihin, joka johti myös älymystön jakautumiseen ryhmiin. Aateliston johtamalla kansallisella liikkeellä ei ollut merkittävää sidettä kansaan, mutta sen lisäksi myös sosialistiset ideat levisivät kansan keskuuteen, huolimatta proletaarin osittaisesta puuttumisesta Georgiassa. Nationalistiset ja luokkatuntemukset yhdistyivät, sillä etniset rajat ja luokkarajat olivat yhteneviä. Etniset georgialaiset olivat jakautuneet aatelistoon ja talonpoikiin armenialaisten muodostaessa pienen porvariston, joka hallitsi kaupunkien taloudellista elämää ja alkoi myös pikkuhiljaa vallata maita aatelistolta. Venäläiset taas hallitsivat suurta osaa infrastruktuurista. Venäläisiä ja armenialaisia alettiin pitää muukalaisia jotka hyväksikäyttivät Georgiaa taloudellisesti. Sosialismi vahvistui Georgiassa 1800-luvun lopulle tultaessa, ja siitä tuli Georgian poliittisissa piireissä hallitseva aate, kun taas nationalistiset liikkeet jäivät poliittisessa spektrissä periferiaan. (Cornell 2001, 134-136.)

Venäjän sosiaalidemokraattisen puoleen aluejaoston perustama Tiflisiin neuvosto sai puolihallituksellisen aseman ensimmäisen maailmansodan aikana. Menševikit hallitsivat Georgian sosialistisia piirejä, kun taas Bolševikit olivat alakynnessä. Sotaa vastustavat Bolševikit saivat kuitenkin sotilaiden tuen, jotka olivat enimmäkseen etnisiä venäläisiä. Georgian menševikit saivat kuitenkin kukistettua bolševikkien kapinan ja ottivat haltuunsa Georgian ja suuren osan Etelä-Kaukasian. Bolševikkien kapina kuitenkin johti välien katkeamiseen Moskovan kanssa. Vuonna 1918 armeija oli anarkian vallassa ja kieltäytyi jatkamasta sotaa. Venäläiset sotilaat jättivät rintaman ja ottomaanit alkoivat tunkeutua Kaukasiaan. Georgialaiset ja armenialaiset yrittivät taistella vastaan, mutta olivat suurissa vaikeuksissa venäläisten hylättyä armeijan. (Emt., 137.)

Vuonna 1918 kansojen väliset jännitteet sekä Kaukasian alueen yleiset olosuhteet johtivat Georgian ilmeiseen tarpeeseen erota Venäjästä. Myös tarve luoda omia puolustusyksiköitä ja hallinnollisia instituutioita paikallisille kansoille oli ilmeinen. Transkaukasian komissariaatti luotiin marraskuussa 1917, ja sen lainsäädännöllinen elin Seim luotiin 23.2.1918. Transkaukasian poliitikot eivät olleet varmoja siitä, olivatko he osa Venäjää vai itsenäinen valtio, mutta loivat hallintojärjestelmän joka veti vertoja itsenäisten valtioiden vastaaville. Seim neuvotteli ottomaanien kanssa rauhasta. Ottomaanit käyttivät hyväkseen Transkaukasian sekavaa tilannetta ja saivat haltuunsa mm. Ardahanin ja Karsin kaupungit. Seim julisti sodan ottomaaneille 14.4.1918, vaikka tiesi olevansa tuomittu epäonnistumaan. Batumi menetettiin turkkilaisille päivässä. Transkaukasian liittovaltio julistautui itsenäiseksi 22.4. Ottomaanit tunnustivat sen itsenäisyyden, mutta käyttivät hyväkseen sen heikkoutta ja vaativat lisää alueita itselleen. Georgialaiset ja armenialaiset vastustivat luovutuksia suuresti, kun taas Azerbaidžanilaisilla ei ollut niissä mitään hävittävää. Georgialaiset ja

armenialaiset eivät kuitenkaan voineet tehdä mitään vastustaakseen ottomaanien joukkoja. (Cornell 2001, 137-138.)

Tässä vaiheessa georgialaiset näkivät hyödyttömänä kuulumisen Transkaukasian liittovaltioon. Georgia tarvitsi ulkomaisen suojelijan ottomaanien uhkaa varten, ja vedotakseen ulkomaiseen valtioon Georgian piti olla kansainvälisen lain hyväksymä subjekti. Transkaukasian liittovaltion ristiriitaisuuksien takia Seim hajotti itsensä vain kolme kuukautta perustamisensa jälkeen 26.5.1918. Samana päivänä Georgia julistautui itsenäiseksi. Tämä otettiin vastaan vastahakoisuuden ja innostuksen sekaisin tuntein. Itsenäisyysjulistuksen kirjoittajat ottivat huomioon sen faktan, että Georgian valtio tulisi olemaan etnisesti moninainen: itsenäisyysjulistuksessa taattiin kaikille alueen kansoille laajamittainen vapaus kehittyä. Tämä ei kuitenkaan estänyt etnisten kysymysten nousemista esiin. (Emt., 138.)

Mikään ympärystävöistä ei ollut kovin kiinnostunut saamaan jalansijaa Kaukasiassa, vaikka siihen olisi nyt tarjoutunut mahdollisuus. Ne eivät myöskään olleet halukkaita tunnustamaan Kaukasian valtioita kansainvälisen yhteisön täysimääräisiksi jäseniksi, vaikka ne kovasti pyrkivät Kansainliiton jäseniksi. Lopulta Georgia, Armenia ja Azerbaidžan tunnustettiin tammikuussa 1920, mutta mikään suurista valloista ei ollut halukas puolustamaan niitä bolševikkien hyökkäystä vastaan. Bolševikit valtasivat Bakun huhtikuussa samana vuonna ja liikkuiivat länteen päin kohti Georgiaa. Georgian armeija pystyi kuitenkin tarjoamaan riittävästi vastarintaa, että Georgian menševikit pääsivät sopimukseen bolševikkien kanssa. Bolševikkien suunnitelmiin ei kuitenkaan selvästikään kuulunut sallia Georgian itsenäisyyttä pitkään, ja he painostivat Georgiaa hyväksymään maan liittämisen Neuvostoliittoon ilman vastarintaa. Georgian hallitus ei tähän suostunut, ja nousikin ankaraan vastarintaan puna-armeijan hyökätessä viimein alkuvuodesta 1921. Myöhään helmikuussa Bolševikit murtautuivat Georgian puolustuksen läpi, ja hallitus pakeni Tbilisistä Batumiin 25.2.1921. (Emt., 140-141.)

Lyhyen virkakautensa aikana menševikihallituksella oli vaikeuksia maansa etnisten vähemmistöjen kanssa. Abhasialaisten, ossetialaisten ja aarialaisten vähemmistöjen kanssa oli suuria ongelmia, ja maa joutui myös konfliktiin Armenian kanssa armenialaisten asuttamien alueiden vuoksi. Talvella 1918 Etelä-Ossetialaiset nousivat kapinaan, jonka menševikkien hallituksen kansalliskaarti taltutti. Tämä johti siihen, että ossetialaiset alkoivat vastustaa menševikihallitusta, ja toi bolševikeille jalansijaa Ossetiassa. Ideologia ja etnisyys kohtasivat taas, kun ossetialaiset samaistivat menševikit georgialaisiin. 1920 tapahtui paljon suurempi ossetialaisten kansannousu, jota tuki bolševikkien aluekomitea, joka oli koonnut aseellisia voimia nykyisen

Pohjois-Ossetian pääkaupunkiin Vladikavkaziin. Näiden ossetialaisten joukkojen liikkua etelään päin ne karkottivat georgialaiset joukot Ossetiasta ja integroivat Ossetian Neuvostoliittoon. Ossetialaisissa lähteissä tätä pidetään georgialaisen sorron aikakautena, ja ne kertovat 5000 ihmisen menettäneen henkensä ja monien muiden loukkaantuneen georgialaisten väkivaltaisuuksissa. Georgialaiset taas pitävät episodina ensimmäisenä Venäjän tunkeutumisenä Georgiaan, käyttäen maan vähemmistöjä hyväkseen heikentääkseen maata, joka nähdään Venäjän politiikkana Georgiaa vastaan yhä tänäkin päivänä. Samana keväänä myös Abhasiassa ja Mingreliassa oli talonpoikaiskapinoita, jota kansalliskaarti tukahdutti. Abhasian ja menševikkien suhde oli kuitenkin monimutkaisempi. Pyrkinessään luomaan yhtenäistä Georgiaa menševikkien hallitus oli taannut Abhasialle ja Ajarialle tietyn verran itsehallintoa, mutta Ossetialle ei. (Cornell 2001, 141-142.)

5.2 Georgia osana Neuvostoliittoa

Neuvostoliittoon kuulunutta Georgiaa nimitetään ”toiseksi Georgian tasavallaksi”. Georgia oli ainoita alueita Neuvostoliitossa, joita Moskova ei koskaan täysin hallinnut. 1920-luvulta 1980-luvulle asti Georgia pystyi säilyttämään syvän itsenäisyyden tunteen Neuvostoliiton sisällä, jolle se ei kuitenkaan löytänyt ilmaisukanavia. Georgiassa oli Neuvostoliiton yleiseen tasoon verrattuna korkea koulutus- ja elintaso. Ei ollut sattumaa että Baltian maat ja Georgia olivat ne alueet, joilta aikaisimmat ja voimakkaimmat irtautumisliikkeet nousivat 1970- ja 1980-luvuilla. Neuvosto-Georgiassa eliitin ja vähemmistöjen suhde kuitenkin muuttui. Abhasian ja Ossetian kommunistiset johdot olivat lähemmässä yhteydessä Moskovaan kuin Tbilisiin. Ossetialaisia pidettiin Moskovan liittolaisina koko 1800-luvun, ja Georgian kolonisaatio tapahtui nimenomaan Ossetian kautta. Abhasia oli alun perin itsenäinen neuvostotasavalta, mutta liitettiin Georgian tasavaltaan 1931. Abhasialla, Ossetailla ja Ajarialla oli kaikilla autonominen asema Neuvosto-Georgiassa. (Emt., 143.)

Georgia itse oli osa Neuvostoliittoa ensin Transkaukasian liittovaltion osana, huolimatta siitä että Georgian johtajat olisivat halunneet liittyä Neuvostoliittoon omana yksikkönään. Georgia oli osa Leninin ja Stalinin välistä kiistaa. Lenin halusi luoda tasavertaisten Neuvostotasavaltojen liiton kun taas Stalin halusi yhdistää kaikki alueet Venäjän neuvostotasavallan alle. Tämä huolimatta siitä että Stalin oli itse georgialainen. Stalinin valtaannousu johti sentralisaatiota vastustavien bolševikkien sekä menševikkien joutumiseen poliittiseen periferiaan Georgiassa. Maanpaossa olevat menševikit järjestivät bolševikkien vastaisen kapinan vuonna 1924. Georgian länsiosassa syntynyt kapina ei saanut suurta suosiota kansan keskuudessa eikä levinnyt suuriin kaupunkeihin. Neuvostoliitto

tukahdutti sen tappaen noin 4000 ihmistä ja lähettäen suuria määriä ihmisiä Pohjois-Venäjän vankileireille. (Cornell 2001, 144.)

Neuvostoliiton hallitus murskasi Georgian opposition armotta, mutta toisaalta se myös toi alueelle huomattavia taloudellisia ja poliittisia hyötyjä. Teollinen ja maataloudellinen jälleenrakennus eteni Georgiassa nopeasti, ja Georgia hyötyi Neuvostoliiton panostuksesta teollisuuteen. 1920-luvulla monet georgialaiset myös nousivat Neuvostoliiton instituutioissa korkeisiin asemiin. Tbilisistä tuli voittopuolisesti georgialainen kaupunki, mutta Tshkinvalista toisaalta ossetialainen, jota se ei ollut aiemmin ollut. 1920-luvun loppuun mennessä georgialaisille oli tarjolla huomattavasti enemmän koulutusta omalla äidinkielellään kuin tsaarin aikoina, ja myös georgiankielistä julkaisutoimintaa tuettiin, joka osaltaan johti kommunistihallintoa vastustavan opposition syntyyn. Peruskoulutuksesta tuli pakollista vuonna 1930, joka johti siihen että suurimmasta osasta väestöä tuli lukutaitoisia. 1929 alkoi maatalouden pakkokollektivointi, jota paikalliset vastustivat suuresti. Georgian kollektivointi eteni hitaammin kuin naapurimaissa, paljolti muun muassa Neuvostoliiton salaisen poliisin johtajana toimineen, itsekin georgialaissyntyisen Lavrenti Berijan suojelesta suhtautumisesta georgialaisiin johtuen. (Emt., 144-145.)

Berijan toiminta määritteli paljolti 1930-lukua Georgiassa. Hän hallitsi tasavaltaa, mutta myös suojele sen autonomiaa Moskovalta. Georgia kärsi vähemmän kirkon ja aateliston alasajosta ja maatalouden kollektivoinnista kuin monet muut alueet Neuvostoliitossa. Vuonna 1936 kolmesta Kaukasian tasavallasta tuli itsenäisiä Neuvostoliiton jäseniä. Berijan alkuperäinen tarkoitus oli välttää puhdistuksia Kaukasiassa, mutta kun hänen asemansa vaarantui Georgiassa, hän teloitutti 4000 ihmistä puoluehallinnosta ja eliminoi koko vanhan Georgian kommunistisen puolueen johdon. Georgia kärsi suuresti toisen maailmansodan aikana. Alueella oli 3,5 miljoonaa asukasta ja se lähetti sotaan noin 500 000 sotilasta. Sen väkiluku pieneni noin 300 000 asukkaalla sodan aikana. Berijan valta säilyi vuoteen 1951, jolloin hän menetti Stalinin suosion. Berija teloitettiin 1953. (Emt., 145-146.)

Stalinin kuolema vuonna 1953 johti suuriin muutoksiin Georgiassa. Toisin kuin muualla Neuvostoliitossa, Stalinin kuolema ei johtanut positiivisiin seurauksiin. Suurin osa georgialaisista tulkitsi Berijan ja Stalinin vallastapoistumisen uhaksi heitä vastaan. Georgialaiset eivät tunteneet Stalinin rikoksia, ja tunsivat ja jossain määrin edelleen tuntevat ylpeyttä siitä, että kommunistisen maailman johtaja ja ylipäänsä yksi maailman tärkeimmistä miehistä oli georgialainen. Stalinin kuoleman kolmantena vuosipäivänä vuonna 1956 ei vietetty kansallista muistopäivää niin kuin kahtena aikaisempana vuotena. Tämä johti Georgiassa mielenosoituksiin, joissa vaadittiin Stalinin

kunnian palautusta. Tämä oli yksi harvoista tuon aikakauden kansallisista levottomuuksista Neuvostoliitossa. Nämä mielenosoitukset myös todistivat Georgian halusta vastustaa Neuvostoliittoa. Monet tulevat johtajat, kuten Zviad Gamsakhurdia, osallistuivat levottomuuksiin. Georgia oli suuremmissa määrin kuin muut alueet Neuvostoliiton vastahakoinen jäsen. Muualla Neuvostoliitossa esiintyi todisteita integraatiosta, kun taas Georgiassa tämä ei pitänyt paikkaansa, vaan kansallistunto päinvastoin kasvoi. Yksi indikaattori tästä oli lojaalius georgian kielelle. 98 % kansalaisista ilmoitti äidinkielekseen georgian väestönlaskennoissa vuodesta 1956 vuoteen 1989. Georgialaisten maantieteellinen liikkuvuus oli myös hyvin pientä, 95 % Neuvostoliiton georgialaisista asui kotitasavallassaan vuonna 1989. Georgialaiset eivät myöskään harrastaneet seka-avioliittoja ja vastustivat sulautumista Neuvostoliiton talousjärjestelmään. (Cornell 2001, 146-147.)

Etniset georgialaiset olivat ylliedustettuina Georgian poliittisessa hallinnossa. Tämä ei kuitenkaan ollut poikkeuksellista, ja sama päti myös Georgian autonomisilla alueilla. Abhasialaiset muodostivat vain 17 % Abhasian väestöstä vuonna 1984, mutta 50 % puoleen paikallisista sihteereistä oli abhasialaisia. Vähemmistöt, joilla ei ollut autonomiaa, menestyivät huonommin. Armenialaiset esimerkiksi muodostivat 10 % Georgian väestöstä, mutta vain 3,6 % yliopisto-opiskelijoista 1970-luvulla. Toisaalta tätä selittää myös armenialaisten halu opiskella mieluummin Jerevanissa armenian kielellä. Myös azerbaizanalaiset pysyivät suurimmaksi osaksi korkeakoulutuksen ulkopuolella. He asuivat pääosin maaseudulla. Vuonna 1979 92 % yliopisto-opiskelijoista oli etnisiä georgialaisia. Suuri osa opetuksesta järjestettiin georgian kielellä, ja vähemmistöt eivät yleensä osanneet georgiata venäjän ollessa heidän toinen kielensä. Cornellin mukaan tämä ei todista siitä ettei syrjintää olisi ollut olemassa, mutta tarkoittaa sitä että syrjintää on vaikea todistaa pelkkien tilastojen avulla. (Emt., 148.)

Vuoden 1956 mellakat merkitsivät lojaliteetin loppumista kommunistihallinnolle Georgiassa, ja ensimmäiset nationalistiset liikkeet saivat alkunsa. Kuuluisinta niistä, Gorgasliania, johtivat Merab Kostava ja Gamsakhurdia. Johtajat pidätettiin KGB:n toimesta, mutta vapautettiin pian. 1960-luvulla nationalistiset liikkeet järjestäytyivät uudelleen, ja nousivat vastustamaan Georgian arkkitehtuuristen monumenttien ja uskonnollisten aarteiden tuhoamista. Muodostumassa oleva nationalistinen georgialainen älymystö oli voimakkaasti Venäjän vastaista ja voimakkaasti uskonnollisesti vaikuttanutta. Tällaiset organisoidut dissidenttiryhmit olivat harvinaisia tuon ajan Neuvostoliitossa. Vuonna 1977 KGB yritti tuhota nationalistiset ryhmät, ja muun muassa Gamsakhurdia pidätettiin. Liikettä ei kuitenkaan onnistuttu tukahduttamaan, ja maanalaisia samizdat-julkaisuja syntyi. Georgian neuvostohallinto yritti 70-luvun lopussa muuttaa Georgian

perustuslain kohtaa, jossa määriteltiin georgia maan ainoaksi viralliseksi kieleksi, ja antaa venäjän kielelle ja muille alueen kielillä tasavertaisen statuksen. Tätä vastustettiin laajasti, ja ehdotus johti mielenosoituksiin vuonna 1978, jolloin noin viisituhatta ihmistä lähti kaduille osoittamaan mieltään. Heistä suurin osa oli yliopisto-opiskelijoita. Eduard Ševardnadzen hallitus perääntyi muutoksista. Nationalistinen liike jatkoi toimintaansa ja tuntui vahvistuvan aina kun joku sen johtajista pidätettiin. Vuonna 1983 Georgiassa oli suuria mielenosoituksia Georgian Venäjän imperiumiin liittäneen Giorgievskin sopimuksen vuosipäivänä. (Cornell 2001, 150-151)

Tähän asti etnisten ryhmien väliset asiat eivät näytelleet suurta osaa nationalistisen liikkeen toiminnassa tai retoriikassa. Neuvostoliiton johto vastusti kaikenlaista nationalismia. Sen sijaan kansan tasolla jännitteitä oli olemassa, Abhasian ollessa merkittävin alue tässä jännitteisyydessä. Vuoden 1978 perustuslakimuutokset antoivat Abhasian johdolle mahdollisuuden yrittää korjata vääryydet joita he tunsivat kokeneensa vuonna 1921, kun Abhasia pakotettiin ensin liittovaltiosopimukseen Georgian kanssa, ja vuonna 1931 kun Abhasiasta tehtiin Georgiaan kuuluva autonominen tasavalta. Abhasialaisten historioitsijoiden mukaan Abhasia oli ollut itsenäinen Georgiasta vuoden 1917 jälkeen. Abhasialaiset kokivat, että heidän statuksensa itsenäisenä Neuvostoliiton tasavaltana oli viety heiltä Stalinin ja Berijan suosiessa omaa etnistä ryhmäänsä, ja että heidän alisteinen asemansa Georgiaan nähden johtui bolševikkien ja georgialaisten politiikasta. Georgialaisten mukaan taas Abhasia oli aina ollut osa Georgiaa, myös ensimmäisen itsenäisen Georgian tasavallan aikana 1918-1921. Abhasialaiset syyttivät myös georgialaisia muuttamisesta Abhasiaan, jonka he katsoivat muuttaneen heidän mielestään keinotekoisesti alueen väestötasapainoa. Vuonna 1886 42 % alueen väestöstä oli ollut abhasialaisia. Vuoden 1959 väestönlaskennassa abhasialaisia oli 15 %, ja jopa armenialaisia oli alueella enemmän kuin abhasialaisia. Abhasialaisten väkiluku kasvoi vain 10 % vuosien 1926 ja 1959 välillä, mikä viittaa siihen että abhasialaiset kärsivät suuresti puhdistusten aikakaudesta. Abhasialaisen historiankirjoituksen mukaan abhasian kieleen pakotettiin georgialainen aakkosto, abhasiankielisiä kouluja suljettiin ja georgiankielisiä kouluja perustettiin, ja etniset georgialaiset ottivat paikat hallinnossa. Vasta Stalinin ja Berijan kuolemien jälkeen valta palasi abhasialaisille, abhasiankieliset koulut avattiin uudestaan ja kyrillistä aakkostoa sai taas käyttää abhasian kielessä. Cornellin mukaan ei ole syytä epäillä, että näillä väitteillä on tietty totuuspohja. Aakkoston muuttaminen ja muutokset hallinnossa ovat faktoja, jotka antavat uskottavuutta anti-abhasialaisen politiikan olemassaololle Stalinin aikana. Toisaalta myös georgialaisten väitteillä, joiden mukaan he suojelivat abhasialaisia puhdistusten aikana, on tiettyä totuuspohjaa, jos verrataan abhasialaisten kohtaloa Pohjois-Kaukasian kansojen kohtaloon, joka oli täydellinen karkoitus. (Cornell 2001, 152; Coppieters 2000, 23-24.)

Tilastot myös kertovat, että Abhasia on aina ollut etnisesti moninainen alue. Ainoastaan Pohjois-Abhasian alueet olivat homogeenisesti abhasialaisten asuttamia. Perustuslakimuutosten jälkeen Abhasiaan perustettiin muun muassa yliopisto, ja abhasialaisten määrää hallinnollisissa tehtävissä lisättiin. Tämä johti protesteihin georgialaisen enemmistön taholta, joka tunsu että abhasialaisia suosittiin heidän kustannuksellaan. Cornellin mukaan on selvää, että abhasialaisten ja georgialaisten välillä on ollut jännitteitä koko Stalinin jälkeisen ajan, kun taas muiden vähemmistöjen suhteen yhtä suuria jännitteitä ei ole ollut. Tämä koskee myös Etelä-Ossetiaa, jossa ensimmäiset väkivaltaisuudet puhkesivat vuonna 1989. (Cornell 2001, 153.)

Gorbatšovin valtaannousu ja perestroika johtivat nationalististen liikkeiden voimistumiseen Georgiassa, vaikka tuon ajan Georgian konservatiivinen johto yrittikin vastustaa niitä. Georgian nationalismiliikkeen nostaessa suosiotaan 1989 vähemmistöt alkoivat reagoida. Heihin vaikutti jossain määrin yleinen vapauden tuuli ja nationalistinen agitaatio jotka virtasivat Neuvostoliitossa. Mutta he myös pelkäsivät Georgian nationalistien vaikutuksia, ja jotkut georgialaiset äärinationalistit uhkasivat vähemmistöjä suoraan. Tuolloin Georgian itsenäisyys vaikutti edelleen utopistiselta, koska Neuvostoliiton romahdusta ei osattu ennustaa. Georgian nationalistien aiheutti vähemmistöjen keskuudessa tyytymättömyydestä aina sotaan asti ulottuvia seurauksia. (Emt., 156.)

Vuonna 1989 Tbilisissä järjestettiin mielenosoitus, joka vastusti Abhasian vaatimuksia tulemisesta autonomiseksi neuvostotasavallaksi. Armeija hajotti mielenosoituksen huhtikuun 9. päivänä. Väkivaltaisuuksissa kuoli 19 ihmistä. Tämän jälkeen kommunistisen puolueen legitimizeetti Georgiassa väheni entisestään ja nationalistiset liikkeet voimistuivat. Puolueen johto vaihtui ja uusi johto siirtyi lähemmäksi nationalisteja, omaksuen muun muassa nationalistista retoriikkaa. Tämän jälkeen jotkut opposition edustajat osallistuivat myös virallisen politiikan piiriin, mutta radikaalimmat ryhmät kieltäytyivät tekemästä niin. Kommunistinen puolue yritti estää uusia vaaleja, mutta nälkälakkojen, rautatielakon ja opposition protestien jälkeen vaalit järjestettiin lokakuussa 1990. Gamsakhurdian puolue voitti vaalit, ja lukuun ottamatta kommunistista puoluetta kaikki parlamentin puolueet kannattivat Georgian valtiollista itsenäisyyttä, georgian kielen aseman vahvistamista, ja maahanmuuttokieltoja Georgiaan. Gamsakhurdiasta tuli parlamentin puhemies, ja hän alkoi purkaa Neuvostoliittolaisia rakenteita ja johtaa Georgiaa lähemmäksi itsenäisyyttä. Tasavaltaa kutsuttiin nyt vain Georgian tasavallaksi, ilman viittauksia sosialismiin tai neuvostoon. Maassa olevia venäläissotilaita alettiin kutsua miehitysjoukoiksi ja Georgia esti kansalaisiaan ottamasta osaa vuoden 1991 kansanäänestykseen uudesta liittosopimuksesta. (Emt., 157-8.)

Gamsakhurdian hallituksen tultua johtoon uutta nationalistista politiikkaa vastustettiin vähemmistöjen keskuudessa, erityisen voimakkaasti Etelä-Ossetiassa. Väkivaltaisuudet yltivät siellä keväällä ja kesällä 1989. Uusi kielilaki olisi tehnyt Georgiasta maan ainoan virallisen kielen, jota Etelä-Ossetiassa vastustettiin kiivaasti. Etelä-Ossetian johto otti yhteyttä Moskovaan ja toivoi tulla liitetyksi Pohjois-Ossetiaan. Sekä Abhasia että Etelä-Ossetia boikotoivat Georgian vaaleja lokakuussa 1990. Tämä vahvisti Georgiassa tunnetta, että vähemmistöt olivat Moskovan palveluksessa ja yrittivät kaikin tavoin heikentää Georgian suvereniteettia. Etelä-Ossetiassa pidettiin vaalit joulukuussa 1990, joiden jälkeen Etelä-Ossetia julistautui yksipuolisesti itsenäiseksi osaksi Neuvostoliittoa. Gamsakhurdian retoriikka voimistui. Hän nimitti ossetialaisia uusiksi tulokkaiksi Georgiaan kotimaastaan Pohjois-Ossetiasta, ja puhui jopa ossetialaisten täydellisestä karkottamisesta Georgiasta. Tshkinvali saarrettiin georgialaisten joukkojen toimesta, Etelä- ja Pohjois-Ossetian yhdistävä tie katkottiin ja sähkö- ja kaasulinjat räjäytettiin. Keväällä ja kesällä 1991 tilanne paheni, ja georgialaiset ampuivat Tshkinvalia tykistöllä. Tilanne rauhoittui välillä georgialaisten keskittyessä Tbilisin tilanteeseen, mutta 1992 huhtikuussa Tshkinvalia ammuttiin taas tykistötulella, ja bussilastillinen ossetialaisia pakolaisia murhattiin toukokuussa. Pohjois-Ossetiaan kokoontui Pohjois-Kaukasiasta kerättyjä vapaaehtoisia jotka tukivat Etelä-Ossetian joukkoja, Venäjän hallitus tuki kasvavasti Tshkinvalia ja venäläisiä joukkoja keskittyi Pohjois-Ossetiaan. Lopullinen tulitauko solmittiin 22. kesäkuuta 1992. Konflikti jähmettyi tilanteeseen, jossa georgialaiset ja ossetialaiset hallitsivat molemmat noin puolta Etelä-Ossetian alueesta. Ossetialaisten hallitsemat alueet eivät olleet alueellisesti yhtenäisiä. Venäjän armeijan johtamat mutta georgialaisia ja ossetialaisia joukkoja sisältävät rauhanturvajoukot aloittivat toimintansa heinäkuussa 1992. (Cornell 2001, 167.) Ronald D. Asmuksen mukaan sota aiheutti useita tuhansia kuolonuhreja ja noin 10 000 pakolaista, jotka pakenivat Venäjälle ja muualla Georgiaan (2010, 61).

Georgialaiset nationalistit ahdistelivat myös azereita, joiden määrä oli kasvanut nopeasti vuosien 1979 ja 1989 väestönlaskentojen välillä erityisesti Kvemo Kartlin alueella, josta oli tulossa täysin azerien asuttama. Azerilähteet arvioivat kahdentuhannen perheen paenneen Georgiasta Azerbaidžaniin vuosina 1989-1991. Myös Ajariassa oli mielenosoituksia vuonna 1991 Ajarian autonomian säilyttämisen puolesta. Ajaria on tuon ajan jälkeen välttynyt levottomuuksilta. Huhtikuun 1989 väkivaltaisuudet Tbilisissä olivat osaltaan seurausta Abhasian tapahtumista. Väkivaltaisuuksien jälkeen tilanne Abhasiassa paheni. Etniset jännitteet levisivät Sukhumin yliopistoon asti, ja Tbilisi päätti jakaa yliopiston etnisten rajojen mukaan, perustaen Tbilisin yliopiston sivuhaaran Sukhumiin georgialaisia opiskelijoita varten. Tämä johti kapinointiin Sukhumissa, jossa kuoli 18 ihmistä. Abhasiassa järjestettiin elokuussa 1989 Kaukasian vuoristokansojen konfederaation perustamiskokous, jolla oli suuri merkitys vuosien 1992-1993

sodan kannalta. (Cornell 2001, 160-161.)

Georgian itsenäisyyden saavuttamista katalysoi maaliskuun 1991 kansanäänestys Neuvostoliiton säilyttämisestä. Gamsakhurdian hallitus oli yksi kuudesta neuvostotasavallasta jotka kieltäytyivät ottamasta osaa äänestykseen. Abhasiassa ja Etelä-Ossetiassa 99 % äänestäjistä kannatti Neuvostoliiton säilyttämistä. Sen sijaan Gamsakhurdia järjesti äänestyksen Georgian itsenäisyyden palauttamisesta sellaisena kuin se oli julistettu vuonna 1918. Abhasiassa ja Etelä-Ossetiassa äänestystä boikotoitiin, mutta muualla Georgiassa 98 % äänestäjistä kannatti Georgian itsenäistymistä. Kannattajat eivät olleet pelkästään etnisiä georgialaisia. Armenialaisrikkaille alueilla Georgian itsenäisyyteen suhtauduttiin negatiivisemmin kuin azerialueilla. (Emt., 163-164.)

5.3 Itsenäistyminen ja 1990-luvun sodat

Georgia julisti itsenäisyytensä ja irtautumisensa Neuvostoliitosta huhtikuussa 1991. Toukokuussa Georgiassa järjestettiin vapaat presidentinvaalit, jotka Gamsakhurdia voitti saaden yli 86 % äänistä. Georgian itsenäisyys säilyi tunnustamatta aina kesään 1992 asti, jolloin Gamsakhurdia luopui vallasta. Tunnustamisen viipymiseen olivat syynä muun muassa Gamsakhurdian äärinationalistiset mielipiteet ja epävakaa luonne. Hän antoi kyseenalaisia lausuntoja paitsi vähemmistöistä, mutta myös vieraista maista. Hänen lausuntonsa katkaisivat välit Yhdysvaltoihin ja Azerbaizaniin, joka toimitti Georgiaan öljyä. Hänen autoritaarisuutensa ja kyvyttömyytensä kompromisseihin vähensivät hänen kannatustaan myös kotimaassa. Hän kielsi kommunistisen puolueen elokuun 1991 jälkeen, ja hajotti opposition mielenosoituksen poliisin avulla syyskuussa. (Cornell 2001, 165; Coppieters 2000, 21.) Gamsakhurdian nationalistista retoriikkaa edustaa esimerkiksi hänen vaatimuksensa ”Georgia georgialaisille” (Asmus 2010, 60).

Moskovan 1991 vallankaappauksen jälkeen Gamsakhurdian ja opposition polarisaatio syveni. Gamsakhurdia päätti hajottaa kansalliskaartin ja sulauttaa sen sisäministeriöön, jonka päätöksen johdosta suuri osa kansalliskaartista ja sen komentaja lähtivät Tbilisistä. Yli 20 ihmistä loukkaantui hallituksen ja opposition välisissä väkivaltaisissa yhteenotoissa Tbilisin keskustassa 2. syyskuuta. Tilanne paheni, ja lyhyt sota syttyi Tbilisin keskustassa 22. joulukuuta, päättyen tilanteeseen jossa kapinalliset hallitsivat suurinta osaa kaupungista. Gamsakhurdian annettiin paeta Tbilisistä 6. Tammikuuta 1992. Hän sai turvapaikan Tšetšeniasta. Eduard Ševardnadze kutsuttiin muodostamaan uusi hallitus, ja hänet valittiin lopulta presidentiksi vuonna 1995. (Cornell 2001, 166.)

Samaan aikaan kun Tbilisissä taisteltiin, loppui Neuvostoliiton olemassaolo. Tämä hämmensi etnisiä vähemmistöjä. Neuvostoliittoa ei ollut olemassa, mutta ei ollut käytännössä Georgiaakaan, ja Georgian tulevaisuus valtataistelun jälkeen oli hämärän peitossa. Georgiaa johtivat nyt kapinalliset, mikä tarkoitti lain ja järjestyksen pettämistä, epäonnistumista vapautua Moskovan vallasta ja luoda toimiva, itsenäinen ja demokraattinen valtio. Georgiaa ei hyväksytty YK:n jäseneksi, toisin kuin muut entiset neuvostomaat, eivätkä länsimaat tunnustaneet vallan kaapannutta hallitusta. (Cornell 2001, 167.)

Georgian ja Abhasian johtajat pystyivät pitämään yllä toimivan suhteen Gamsakhurdian valtakauden ja Georgian vuoden 1991 levottomuuksien läpi, aina maaliskuussa 1992 alkaneeseen Ševardnadzen valtakauden alkuun. Abhasian tilanne huononi Neuvostoliiton hajoamisen ja Gamsakhurdian hallituksen kaatumisen jälkeen. Abhasian johtoon tuli Vladislav Ardzinba, joka loi Abhasiaan pelkästään etnisistä abhasialaisista koostuvan kansalliskaartin. Myös johtavissa asemissa olevia etnisiä georgialaisia alettiin syrjäyttää. Ardzinba ehdotti kesäkuussa sopimusta, joka olisi turvannut Georgian alueellisen yhtenäisyyden, mutta muuttanut Abhasian ja Georgian suhdetta konfederatiiviseen suuntaan. Georgian valtiokomissio vastusti tätä, ja jännitys lisääntyi. Heinäkuussa Abhasian parlamentti julisti vuoden 1925 perustuslain uudelleen voimaan. Kaksi viikkoa myöhemmin löyhästi organisoidut georgialaisjoukot tunkeutuivat Sukhumiin, ja Abhasian parlamentti pakeni Pohjois-Abhasiaan Gudautaan, jossa oli venäläisten tukikohta. Ševardnadze ei ollut määrännyt joukkoja hyökkäämään, eikä saanut niitä perääntymäänkään. Abhasialaiset suorittivat vastahyökkäyksen. Abhasialaisjoukkojen kanssa liittoutui Kaukasian vuoristokansojen liiton sotilaita, ja myös venäläiset tukivat Abhasian joukkoja vahvasti. Kesäkuuhun 1993 mennessä ainoastaan Sukhumi ja Abhasian lounaisosat olivat georgialaisten käsissä, kun Venäjän neuvottelema tulitauko tuli voimaan. Tässä vaiheessa Gamsakhurdia palasi Georgiaan ja julisti olevansa laillinen presidentti, jolloin noin kolmasosa georgialaisjoukoista pakeni rintamalta tukeakseen häntä. Abhasialaiset käyttivät tilaisuutta hyväkseen ja hyökkäsivät uudelleen. Ševardnadze joutui pakenemaan Sukhumista ilmateitse väistäen täpärästi ohjuksen. Rintama murtui, ja abhasialaisjoukot valloittivat koko Abhasian alueen. Noin 200 000 georgialaista pakeni Abhasian alueelta. Kapina Mingreliassa, jonne Gamsakhurdia oli palannut, kasvoi ja uhkasi syöstä Georgian totaaliseen kaaokseen. Ševardnadze taipui venäläisten vaatimukseen liittyä Itsenäisten valtioiden yhteisöön, ja hyväksyi venäläisjoukkojen läsnäolon Georgian alueella, sekä Georgian ja Turkin välisellä rajalla partioivat venäläispartiot. Vastineeksi venäläisjoukot rauhoittivat Gamsakhurdian johtaman kapinan parissa viikossa. Gamsakhurdia itse kuoli hämärissä olosuhteissa vuoden 1994 uudenvuoden aaton aikaan. (Emt., 165-170.)

1990-luvun sotien loppuvaiheissa tehtiin sopimuksia, jotka valtuuttivat venäläiset joukot valvomaan ja turvaamaan rauhaa separatistialueilla, ja jotka kansainvälinen yhteisö myös hyväksyi. Asmuksen mukaan tämä oli suuri virhe, sillä rauhanturvaamisen ja tehokkaan konfliktinratkaisun perussääntönä voidaan pitää sitä, että rauhanturvajoukoista vastaava taho on neutraali, ja nauttii molempien konfliktin osapuolten luottamusta. Georgian tapauksessa periaate hylättiin, eivätkä länsimaat olleet valmiita sijoittamaan rauhanturvajoukkoja kaukaiseen entisen Neuvostoliiton valtioon. Venäjällä oli mandaatti paitsi tulitauon ylläpitämiseen, myös konfliktien ratkaisemiseen tähtäävästä neuvotteluprosessista vastaamiseen. Asmuksen mukaan Venäjän intresseissä ei kuitenkaan ollut konfliktien ratkaiseminen, ja rauhanturvajoukot liittoutuivat enenevässä määrin separatistijoukkojen kanssa, kun Venäjän asenteet Georgiaa vastaan kovenivat. Tilanne oli Georgian kannalta erittäin epäedullinen ja teki konfliktien ratkaisuun tähtäävistä neuvotteluista erittäin vaikeita. Georgian pyytäessä lisää kansainvälistä valvontaa alueille YK:n tai OSCE:n kautta Venäjä käytti veto-oikeuttaan estääkseen aloitteiden etenemisen. (Asmus 2010, 64-66.)

Vuoteen 1994 mennessä Georgian itsenäisyys oli ollut täysi katastrofi, sisältäen kaksi sisällissotaa ja kaksi etnistä sotaa. Se oli epäonnistunut itsenäisyytensä vakiinnuttamisessa ja vaikutti olevan taas venäläisten käsissä. Se hallitsi vain puolta Etelä-Ossetiasta ja oli kokonaan menettänyt Abhasian hallinnan. Georgian alueella oli paljon pakolaisia jotka olivat otollista ainesta nationalismille. Ševardnadzen asema oli hyvin haavoittuva Abhasian sodan jälkeen. Hänen suosionsa oli äärimmäisen alhaista Länsi-Georgiassa, alueilla jotka olivat lojaaleja Gamsakhurdialle. Georgian kansainvälinen status oli kärsinyt Gamsakhurdian hallinnosta, joulukuun 1991 vallankaappauksesta ja Ševardnadzen oman hallituksen sotapäälliköistä. Georgian talous oli raunioina ja sota oli tuhonnut sen tärkeän turistieliinkeinon, ja sen koko itsenäisyys oli uhattuna Venäjän ilmiselvien imperialististen tavoitteiden johdosta. Ševardnadze toimi kuitenkin nopeasti saadakseen maan takaisin hallintaansa ja houkuttaakseen ulkomaisia investointeja. Hän järjesti parlamentinvaalit ja presidentinvaalit, jotka voitti helposti, ja käytti mainettaan saadakseen sijoituksia ja taloudellista apua Euroopasta ja Yhdysvalloista. Azerbaidžan ja Armenia olivat selvittämättömässä konfliktissa, joten Georgian alue oli ainoa reitti jota pitkin öljyä voitiin kuljettaa Azrbaidžanista länteen päin. Ševardnadze hyödynsi tätä, ja yhdessä Azerbaidžanin presidentin kanssa he promotoivat Etelä-Kaukasian ja omien maidensa tärkeyttä Euraasian geopolitiikassa. Vuoteen 1997 mennessä Ševardnadzen hallitus oli onnistunut palauttamaan normaalitilan Georgiaan. Neuvottelut Abhasian ja Etelä-Ossetian separatistien kanssa eivät olleet menestyksellisiä, mutta muu Georgia stabilisoitui, jonkin verran talouskehitystä tapahtui, kuten myös poliittisia reformeja, ja Georgia hyväksyttiin ensimmäisenä Kaukasian maana Euroopan Komissioon. Ševardnadze pyrki nyt perumaan myönnytykset joita oli tehnyt Venäjälle vuonna 1993. (Cornell 2001, 170.)

1998 viiden vuoden sopimus rajavartioista umpeutui, ja huolimatta raskaasta venäläispainostuksesta Ševardnadze kieltäytyi uusimasta sitä. Marraskuun 1999 OSCE:n kokouksessa Ševardnadze sai voimakkaan länsimaiden tuen vaatimuksilleen siitä, että venäläisjoukot vedettäisiin maasta. Tilanne alkoi kuitenkin huonontua taas 1990-luvun lopussa. Venäjän vuoden 1998 talouskriisi vaikutti Georgiaan pahasti, ja sen oli pakko devalvoida valuuttaansa 20 %. Taloustilanne ei parantunut tämän iskun jälkeen. Korruptiosta tuli suuri ongelma tämän jälkeen, ja se pakotti hallituksen eroamaan 2001. Georgia epäonnistui energiasysteeminsä parantamisessa, ja siitä tuli voimakkaasti riippuvainen venäläisestä kaasusta. Myös turvallisuustilanne alkoi huonontua. Ševardnadzen onnistui täpärästi välttää salamurhayritykset 1995 ja 1998. Regionaaliset asiat olivat myös korkealla Georgian valtion agendalla. Ajarian ja Javakhetin kysymykset olivat olleet koko ajan tärkeitä, ja Pankisin solan ongelma kärjistyi toisen Tšetšenian sodan alettua. Ajarian alue on säilyttänyt stabiiliutensa ja verrattaisen vaurautensa osittain venäläisen sotilastukikohdan ja osittain pääkauppakumppaninsa Turkin avulla. Tšetšenian rajalla sijaitsevan Pankisin solan ongelma on ollut jatkuvasti hiertävä asia Venäjän ja Georgian suhteissa. Useampi tuhat tšetseenipakolaista pakeni sinne 1999 ja 2000. Venäläisväitteiden mukaan osa pakolaisista oli tsetseenisotilaita eli Venäjän mukaan terroristeja. Georgia on kieltänyt syytöksen, mutta sen kontrolli solan suhteen on heikentynyt. Venäjä on useaan otteeseen vaatinut saada lähettää joukkoja solaan, mutta Georgia on kieltäytynyt. OSCE:n tutkimus ei löytänyt tsetseenijoukkoja Pankisin solasta, mutta syksyllä 2001 300 tšetseenisotilaan joukko siirtyi Pankisin solasta Kodorin solaan Abhasiaan. Nolostukseksi Georgian hallitus oli yhtä hämmentynyt kuin muutkin siitä, mitä joukkoja oli ollut missäkin ja miksi. Tapauksen johdosta Venäjä joka tapauksessa pommitti Pankisin ja Kodorin solissa olevia kyliä, siis Georgian aluetta. (Cornell 2001, 171-172.)

Myös Javakhetin armenialaiset ovat olleet vähemmistöongelma. Raportteja jännitteistä ja pienistä yhteenotoista on tullut Javakhetista 1990-luvun mittaan. Alueella on venäläistukikohta joka on paikallisen armenialaisväestön 200 000 pääasiallinen työllistäjä. Armenialaiset diasporaryhmät Venäjällä ja Yhdysvalloissa ovat nostaneet esille Javakhetin kysymystä, tosin ilman Armenian hallituksen merkittävää tukea. (Emt., 171-172.)

Vuoden 2003 marraskuussa Georgiaa pitkään johtanut presidentti Eduard Ševardnadze syrjäytettiin niin sanotussa ruusuvallankumouksessa. Uudeksi presidentiksi valittiin länsivaltojen tukema Mikhail Saakašvili hänen saadessaan 96 % äänistä. Saakašvilin selkeä tavoite oli länsimaistaa Georgia Baltian maiden esimerkin mukaisesti. Saakašvili on ajanut voimakkaasti Georgian liittymistä Euroopan Unioniin ja Natoon sekä pyrkinyt vahvistamaan Georgian armeijaa lisäämällä

armeijan ylläpitoon käytettyjä menoja. Saakašvilin tullessa valtaan Georgia oli konkurssin partaalla, mutta vuosien 2005 ja 2008 välillä sen bruttokansantuote kasvoi 8,5 %. Verotulot kasvoivat 400 %, ja ulkomaisten sijoitusten määrä kahdeksankertaistui. Georgia myös lähetti joukkoja Yhdysvaltojen ja Naton operaatioihin Balkanilla ja Irakissa. Yhdysvallat on tehnyt paljon yhteistyötä Georgian kanssa edistääkseen geopoliittisia intressejään Kaukasuksella. (Asmus 2010, 66-67.)

Georgian pyrkimys kohti länttä ajoittui samaan aikaan kuin Venäjän ulko- ja sisäpolitiikan muutos. Putin hylkäsi Boris Jeltsinin kauden ja oman presidenttikautensa alun pyrkimykset länttä kohti, ja alkoi harjoittaa nationalistisempaa ja autoritaarisempaa politiikkaa. Venäjä ei enää itse pyrkinyt kohti länttä, ja se näki nyt myös naapuriensa pyrkimykset kohti länttä entistä suurempana uhkana. Venäjän on katsottu kääntyneen kohti neo-euraasianistista politiikkaa, joka suhtautuu Neuvostoliittoon nostalgisesti, ei ideologian vuoksi, vaan sen poliittisen vaikutusvallan vuoksi, joka Neuvostoliitolla oli käytössään (Chaudet, Parmentier & Pelopidas 2009, 100-114). Asmuksen mukaan Putin vaati Saakašviliä päättämään, haluaako Georgia olla Venäjän vai lännen liittolainen. Ensimmäisessä tapauksessa Venäjä tarjoaisi apua Georgian sisäisissä konflikteissa, jälkimmäisessä ei. Syksyllä 2006 Venäjän ja Georgian välit olivat niin kireät, että maiden välinen kauppa keskeytyi, ja liikenne- ja tietoliikenneyhteydet katkesivat. (Asmus 2010, 68-72.)

Paras ase Georgian hallitsemiseksi Venäjän kannalta olivat separatistialueet. Käytännössä Georgia ei hallinnut 20 % maa-alueistaan, mutta Venäjä hallitsi. Nämä alueet olivat salakuljetuksen ja järjestäytyneen rikollisuuden pesäpaikkoja, mikä vaikeutti Georgian tietä demokratiaan, lailliseen yhteiskuntaan ja talousreformiin. Epästabilius myös huoletti Euroopan maita ja vähensi niiden halua olla tekemisissä Georgian kanssa. Separatistialueiden konfliktien selvittäminen oli hyvin korkealla niiden georgialaisten intresseissä, joiden tehtävänä oli houkutella ulkomaisia investointeja maahan. Ratkaisemattomat konfliktit olivat myös hyvin suuri este Georgian tiellä Natoon. Avain näiden konfliktien ratkaisemisessa oli pitkälti Venäjän käsissä. (Emt., 72-73.)

Asmuksen mukaan Putinin valtaannousu merkitsi myös Venäjän lisääntyntä valtaa separatistialueilla. Georgia ja Etelä-Ossetia olivat käyneet rauhanneuvotteluita vuonna 2000, ja neuvottelut olivatkin edenneet jonkin verran. Putinin valtaannousun jälkeen Etelä-Ossetian johto kuitenkin vaihtui, ja uusi johto oli haluton jatkamaan rauhanneuvotteluita. Monet Etelä-Ossetian ministerinpaikoista ottivat haltuunsa entiset Venäjän tiedustelupalvelun agentit. Venäjä kiristi otettaan myös Abhasiassa, vaikka se säilyttikin enemmän autonomiaansa kuin Etelä-Ossetia. Venäjä vastasi suurimmaksi osaksi Etelä-Ossetian ja Abhasian separatistihallintojen rahoituksesta. Vuodesta 2002 lähtien Putin alkoi myös myöntää Venäjän passeja Abhasian ja Etelä-Ossetian

asukkaille. Asmuksen mukaan Venäjä loi tällä tavoin keinotekoisen diasporan, ja jakamalla tuhansittain passeja Georgian alueella asuville ihmisille se pystyi myöhemmin väittämään suojelevansa oman maansa kansalaisia. (Asmus 2010, 73.) Georgian ja Venäjän välisen sodan syitä tutkinut selvityskomitea on tuominnut tämän laittomaksi, sillä tämänkaltaisella toiminnalla tulisi olla molempien valtioiden suostumus, ja Georgia ei salli kaksoiskansalaisuutta (IIFFMCG 2009, 18).

Valtaan tullessaan Saakašvili oli luvannut demokratian lisäksi maan uudelleenyhdistämistä. Sen vuoksi separatistialueet olivat erityisen tärkeitä Saakašvilin hallinnolle. Saakašvili oli nostanut Georgian alueellisen koskemattomuuden virkaanastumispuheensa pääteemaksi, eikä ollut valmis hylkäämään tätä tavoitetta. Asmuksen mukaan Saakašvili erosi kuitenkin edeltäjistään siinä, ettei edustanut samanlaista vastuutonta ja romanttista georgialaista nationalismia, eikä hänen kansalaisuuskäsitteensä ollut etninen. Hän oli valmis antamaan Etelä-Ossetialle ja Abhasialle enemmän autonomiaa kuin kukaan itsenäisyyden ajan johtajista, mutta hän myös halusi pitää kiinni Georgian alueellisesta yhtenäisyydestä. Saakašvilin strategiana oli luoda Georgiasta demokraattisempi ja vauraampi yhteiskunta, jonka johdosta separatistialueiden asukkaat näkisivät parempana olla löyhässä yhteydessä Georgiaan kuin tulla liitetyksi Venäjään. Toiseksi Saakašvili halusi tehdä selväksi, että vähemmistöillä oli oikeudet Georgiassa, ja erota näin edeltäjiensä perinteistä. Vaikka hänen vastustajansa yrittivätkin niputtaa hänet yhteen Gamsakhurdian nationalismin kanssa, hän teki tosiasiaa paljon myönnytyksiä vähemmistöjen suhteen. Ainoastaan Georgian alueellinen yhtenäisyys oli pyhä asia. Saakašvili pyrki myös muuttamaan rauhanturvakäytäntöjä separatistialueilla. Hän halusi enemmän yhteistyötä kansainvälisen yhteisön kanssa Venäjän johtamien rauhanturvajoukkojen sijaan. (Asmus 2010, 77.)

Vaikka Saakašvili pyrki selvittämään konfliktit rauhanomaisin keinoin, hän myös vahvisti ja uudisti Georgian armeijaa ja poliisia. Tämän hän teki osaksi Natoa varten sekä lisätäkseen turvallisuutta ja järjestystä maassa, mutta myös välttääkseen sen, ettei Georgian armeija enää häviäisi sekalaisille separatistijoukoille kuten 1990-luvulla. Separatistialueiden johtajat reagoivat tähän etääntymällä yhä enemmän Georgiasta ja lisäämällä yhteistyötä Venäjän kanssa. He olivat tietoisia siitä, että heidän identiteettinsä perustui Venäjän tukeen ja Georgian vastaiseen nationalismiin. Jos Georgian uhka väistyisi, useimmat näistä johtajista eivät selviytyisi. He tarvitsivat mielikuvaa uhkaavasta Georgiasta, ja mustamaalasivat Saakašviliä. (Emt., 78.)

Rauhantunnusteluista huolimatta konfliktit pysyivät ratkaisemattomina. Euroopassa oltiin huolissaan Saakašvilin toimista armeijan ja poliisin vahvistamiseksi, eivätkä eurooppalaiset olleet

halukkaita korvaamaan venäläisiä rauhanturvajoukkoja omillaan. Etelä-Ossetiassa taisteltiin kesällä 2004. Sapelinkalistelusta ja Georgian puolustusministeri Okruashvilin kovasta retoriikasta huolimatta georgialaiset olivat tietoisia siitä, ettei heillä tulisi olemaan riittävästi joukkoja taistelemaan sekä Etelä-Ossetiassa että Abhasiassa, ja että länsi ei tukisi sitä mikäli se aloittaisi sodan. Georgia päätti hylätä sotilaallisen vaihtoehdon Etelä-Ossetiassa, mutta pitää sen auki Abhasiassa. Abhasia oli huomattavasti tärkeämpi alue Georgialle poliittisesti, taloudellisesti ja strategisesti. Taistelut Etelä-Ossetiassa saattaisivat myös provosoida Venäjän sotaan. Vuosina 2005 ja 2006 Georgia päätti yrittää käyttää pehmeitä keinoja Etelä-Ossetian konfliktin ratkaisemiseksi, ja yrittää tehdä selväksi alueen ihmisille, että tulevaisuus osana Georgiaa ei olisi huono vaihtoehto. Georgialaiset perustivat eräänlaisen kilpailevan Etelä-Ossetian hallituksen Kurtan kaupunkiin, jota johti Etelä-Ossetian entinen pääministeri Dmitri Sanakoyev. Georgialaiset tukivat tätä hallintoa vahvasti, ja antoivat rahaa erilaisiin projekteihin, joilla pyrittiin tarjoamaan parempaa elämää Etelä-Ossetian asukkaille. He rakensivat muun muassa diskon, jossa etelä-ossetialaiset ja georgialaiset nuoret voisivat viettää aikaa yhdessä. Disko kuitenkin pysyi tyhjillään paikallisten ihmisten pelon takia, ja Sanakoyev nimettiin petturiksi Tshkinvalin taholta. (Asmus 2010 80-82.)

Vuonna 2007 Georgian ja Venäjän ulkoministerit tapasivat, ja Georgia teki avokätisen rauhaan tähtäävän tarjouksen, joka muun muassa hyväksyisi venäläisjoukot Etelä-Ossetiassa. Georgia ehdotti myös vapaita vaaleja Etelä-Ossetiaan. Tarjous kuitenkin vuosi venäläislehdistöön, jolloin Etelä-Ossetian venäläismielinen presidentti Eduard Koykoti vahvisti välittömästi asemiaan, ja suunnitelma kariutui. Tästä epäonnistumisesta huolimatta Georgia uskoi, että Venäjä olisi valmis sopimukseen Etelä-Ossetiassa. He uskoivat strategiansa toimimiseen Etelä-Ossetiassa, mutta Abhasiassa tilanne oli toinen. Abhasian konflikti oli vaikeampi ja tärkeämpi, ja sen eskaloitumispotentiaali oli suurempi. Georgialla ei ollut enää sotilaallisia suunnitelmia Etelä-Ossetiassa, mutta Abhasiassa oli. Jännite myös kasvoi Abhasiassa keväällä ja kesällä 2008, ja osapuolet päätyivät lähelle sotaan. (Emt., 83.)

Asmus näkee Kosovon itsenäisyyden tunnustamisen ja Naton Bukarestin huippukokouksen osaltaan lisänneen sodan riskiä Georgiassa. Hänen mukaansa läntiset diplomaatit eivät ottaneet riittävästi huomioon niitä seurauksia, joita Kosovon itsenäisyyden tunnustaminen voisi aiheuttaa Georgiassa. Kosovon itsenäisyyden tunnustaminen sinänsä oli ymmärrettävää ja perusteltua, mutta länsimailla ei ollut mitään suunnitelmaa siitä, miten minimoida tunnustamisen aiheuttamat negatiiviset seuraukset Georgiassa. Esimerkiksi kansainvälinen rauhanturvatoiminta separatistialueilla tai selkeämpi kommunikointi Moskovan kanssa olisivat saattaneet estää tulevan sodan. Kosovon tunnustaminen lisäsi jännitteitä Georgian separatistialueilla aikana, jolloin

jännitteet olivat muutenkin korkealla. Lännen argumentti Kosovon tapauksen ainutlaatuisuudesta ja sen itsenäisyyden tunnustaminen vastoin Venäjän tahtoa antoivat Venäjälle perusteen toimia vastaavalla tavalla Georgiassa. Venäjän johto myös avoimesti ilmaisi Georgian johdolle sen joutuvan kärsimään länsimaiden toiminnan seurauksista Kosovon tunnustamisen jälkeen. (Asmus 2010, 87-89.)

Naton Bukarestin huippukokouksessa huhtikuussa 2008 Nato päätti olla ottamatta Ukrainaa ja Georgiaa mukaan jäsenyysvalmennusohjelmaan (Membership Action Plan, MAP), mutta sitoutui tukemaan näiden maiden tulevaa jäsenyyttä. Nato ei ollut saavuttanut konsensusta Ukrainan ja Georgian ottamisesta jäsenyysvalmennusohjelmaan, ja arveli sitoumuksen olevan sopiva kompromissi, joka toisi yhtenäisyyttä erimielisten jäsenvaltioiden kesken, rohkaisisi Georgiaa sen Nato-pyrkimyksissä, eikä aiheuttaisi erimielisyyksiä Venäjän kanssa, joka oli varoittanut Natoa ottamasta Georgiaa ja Ukrainaa mukaan jäsenvalmennusohjelmaan. Asmuksen mukaan sitoutuminen näiden valtioiden tulevaan jäsenyyteen kuitenkin suututti Venäjän ja edisti tilanteen eskaloitumista Georgiassa, sillä Venäjä pelkäsi että sitoumus nopeuttaisi näiden maiden liikettä kohti Natoa. Toisaalta Naton sisäinen erimielisyys asian suhteen tarkoitti sitä, että oli ehkä vielä mahdollista estää näiden maiden jäsenyys, mutta siinä tapauksessa oli toimittava pian. (Emt, 111-112.)

Kosovon itsenäisyysjulistuksen jälkeen Venäjä alkoi suorittaa toimia jotka lopulta johtivat sotaan. Georgiassa reagoitiin heti, koska näytti että Venäjä oli ylittämässä niitä rajoja, joiden ylittämisen jälkeen Georgia olisi valmis jopa sotaan. Näitä olivat muun muassa separatistialueiden itsenäisyyden tunnustamisen valmistelu ja sotilaallisen voiman lisääminen näillä alueilla. Georgia näytti olevan menettämässä Abhasian hallinnan. Diplomaattiset keinot epäonnistuivat, ja tilanne eskaloitui. Sanakoyev yritettiin salamurhata 4. heinäkuuta.

5.4 Elokuun 2008 sota

Useita viikkoja jatkuneet väkivaltaisuuDET Etelä-Ossetiassa johtivat lopulta sotaan elokuun 7 ja 8. päivän välisenä yönä vuonna 2008. Georgia hyökkäsi Etelä-Ossetiaan ja pommitti Tshkinvalia. Pian taisteluissa oli mukana venäläisiä, etelä-ossetialaisia ja abhasialaisia joukkoja. Georgian eteneminen loppui pian, ja venäläisjoukot alkoivat tunkeutua syvälle Georgiaan. (IIFFMCG 2009, 5.) Putin saapui Pohjois-Ossetiassa sijaitsevaan Vladikavkaziin 9. elokuuta ja otti vastuun operatiosta. Georgialaislähteiden mukaan tämä tarkoitti Venäjän otteiden koventumista, kuten ilmapommitusten

tuntuva lisäämistä. Venäläisanalyttikkojen mukaan kyse oli vain siitä, että Venäjän operaation kokoluokka alkoi selvitä georgialaisille. Joka tapauksessa Roki-tunnelin läpi saapuneet Venäjän täydennysjoukot antoivat venäläisille suuren ylivoiman. (Asmus 2010, 179-180).

10. elokuuta venäläiset avasivat toisen rintaman Abhasiassa ja tunkeutuivat Abhasian kautta Georgian länsiosiin. Georgian armeija oli yksinkertaisesti liian pieni kahden rintaman sotaan, ja Venäjän sotilaallinen ylivoima oli murskaava. Venäjä pommitti myös Tbilisiä ja Georgian satamakaupunkeja. Georgian armeija oli nopeasti alakynnessä taisteluissa. (Emt., 180-181). Ironisesti sen Nato-pyrkimykset olivat heikentäneet sen puolustuskykyä Venäjää vastaan, sillä se oli varustanut armeijaansa Naton toiveiden mukaisesti erityyppisillä aseilla kuin mitkä olisivat olleet ideaaleja Venäjää vastaan puolustautumiseen. Lisäksi yksi sen tykistörikaateista oli sodan alkaessa Irakissa. (Emt, 172-174.)

11. elokuuta Georgian joukot alkoivat perääntyä suojaamaan Tbilisiä. Saakašvilin täytyi päättää, yrittäisikö Georgia puolustaa Tbilisiä niillä joukoilla mitä sillä oli jäljellä, vai yrittää saada aikaan rauhansopimus lännen tuella. Saakašvili totesi vaarana olevan Tšetšenian kaltaiseen sissisotaan joutumisen, joka tuhoaisi kaikki suunnitelmat joita hänellä oli maansa tulevaisuudelle ollut. Hän päätti yrittää solmia rauhaa ja saada Venäjän lopettamaan hyökkäyksensä kansainvälisen yhteisön paineen avulla. Venäjän hyökkäyksen kokoluokan tullessa ilmi Pentagonissa oltiin varmoja, että Venäjän tavoite oli syöstä Saakašvilin hallinto vallasta ja valloittaa Georgia. Yhdysvaltojen hallinto päätti että sen oli toimittava välittömästi, jotta se ei menettäisi kaikkia saavutuksiaan Georgiassa. Yhdysvaltojen ulkoministeri Condoleeza Rice soitti Venäjän ulkoministeri Lavroville, joka esitti ehdoksi sodan loppumiselle sen, että Saakašvilin oli luovuttava vallasta. (Emt, 183-184).

Yhdysvallat halusi välttää vaaran joutumisesta välienselvittelyyn Venäjän kanssa, jonka vuoksi se halusi Euroopan Unionin ottavan vastuun rauhanneuvotteluista. EU:n puheenjohtajamaana oli tuolloin Ranska, ja Nicolas Sarkozy ryhtyikin neuvottelemaan rauhasta. Ranska ymmärsi että Georgia oli suuressa vaarassa, mutta myös Saakašvilin olleen itse vastuussa sodan lopullisesta aloittamisesta. Ranskan tavoitteina ei ollut hankkia takaisin sitä, mitä Saakašvili oli menettänyt, vaan lopettaa sota ja estää uuden kylmän sodan syttyminen Venäjän ja lännen välillä. Venäjä julisti tulitauon 12.8.2008, ja Sarkozy saapui Moskovaan neuvottelemaan sopimuksesta Medvedevin ja Putinin kanssa. Kiireellä kasattu tulitaukosopimus sisälsi paljon epäselviä käsitteitä ja epätarkasti ilmaistuja kohtia. Sopimus julkistettiin lehdistötilaisuudessa Moskovassa, ja Saakašvili oli hyvin

pettynyt kuultuaan sopimuksen sisällön. Tärkein puute sopimuksessa oli se, ettei siinä mainittu Georgian alueellista koskemattomuutta. Tulitaukosopimus solmittiin 12. elokuuta ja sopimus sen täytäntöönpanosta 8. syyskuuta. Venäjä ei ole toteuttanut kaikkia tulitaukosopimuksen ehtoja, ja sen joukkojen määrä Georgian alueella on huomattavasti suurempi kuin ennen sotaa. (Asmus 2010, 189-215.) Venäjä tunnusti Etelä-Ossetian ja Abhasian itsenäisyyden 26.8.2008. EU tuomitsi alueiden tunnustamisen. Venäjän lisäksi ainoastaan Nigaraqua, Venezuela, Tuvalu ja Nauru ovat tunnustaneet nämä alueet itsenäisiksi valtioiksi. (HS 29.11.2011.)

Elokuun 7. ja 12. päivän välillä Venäjä lähetti Georgiaan yhteensä 40 000 sotilasta, 20 000 kummallekin konfliktialueelle. Tämä oli yli kolme kertaa Georgian armeijan koko, ja paljon suurempi joukko sotilaita kuin mitä olisi tarvittu venäläisten rauhanturvaajien suojelemiseen ja konfliktialueen rauhoittamiseen. Asmuksen mukaan nämä joukot oli koottu pitkän ajan kuluessa erilasta tarkoitusta varten, jonka puolesta todistavat joukkojen koon lisäksi kuukausia kestäneet valmistelut, joihin kuului konfliktialueiden sotilastukikohtien ja aseistuksen modernisoimista ja joukkojen sijoittelua. Yhtenä osoituksena Venäjän hyökkäyksen huolellisesta valmistelusta oli myös sen harjoittama laajamittainen cyber-hyökkäys, joka suuntautui 39 tärkeälle georgialaiselle internet-sivustolle. Esimerkiksi Georgian presidentin internet-sivusto otettiin haltuun ja korvattiin sen sisältö kuvaesityksellä, joka sisälsi Saakašvilin ja Adolf Hitlerin kuvia. Cyber-hyökkäyksen tarkoituksena oli vaikeuttaa Georgian kommunikointia länsimaailman kanssa, ja lisäksi lamauttaa Georgian talouselämä hyökkäämällä esimerkiksi pankkien sivuille. Asmuksen mukaan cyber-hyökkäysten laajuus ja kurinalaisuus todistavat siitä, että niistä vastaavat henkilöt olivat läheisessä yhteydessä sotilaallisesta hyökkäyksestä vastanneiden kanssa, ja että cyber-hyökkäykset olivat osa tätä hyökkäystä. (Asmus 2010, 165-168.)

Silti Saakašvilin lopullinen hyökkäyspäätös näyttää tulleen pienenä yllätyksenä Venäjän johdolle. Vaikka Venäjä oli pitkään valmistautunut välienselvittelyyn Georgian kanssa, se ei ollut täysin valmis sotaan 7.8. Asmuksen mukaan Venäjän tavoitteet sodassa olivat vahvistaa Abhasian ja Etelä-Ossetian itsenäisyyttä, ja sodan olleen mahdollisesti myös osa strategiaa Georgian johdon vaihtamiseksi. Yllättävää oli lähinnä se, että sota syttyi Etelä-Ossetiassa eikä Abhasiassa, joka oli Georgialle tärkeämpi, ja jonne sekä Venäjä että Georgia olivat keskittäneet enemmän sotavoimia. Toisaalta Etelä-Ossetiassa joukot olivat lähemmässä yhteydessä toisiinsa, joten sotaan johtavat provokaatiot olivat siellä helpompia toteuttaa. Myöskään Georgia ei ollut valmistautunut hyökkäykseen Etelä-Ossetiassa, koska sen huomio oli keskittynyt enemmän Abhasian alueelle. Tämän takia Georgian hyökkäys oli hätäisesti valmisteltu. (Emt., 168-171.)

Euroopan Unioni päätti perustaa itsenäisen selvityskomitean tutkimaan Venäjän ja Georgian välisen sodan syytä. Selvityskomitea eli Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (IIFFMCG) julkaisi raporttinsa lopulta syyskuussa 2009. Raportin mukaan sodassa kuoli Georgian puolelta 170 sotilasta, 14 poliisia ja 228 siviiliä. Lisäksi 1747 henkilöä loukkaantui. Venäjä taas ilmoitti tappioikseen 67 kuollutta ja 283 loukkaantunutta sotilasta. Etelä-Ossetialaiset puolestaan ilmoittivat 365 henkilön kuolleen. Noin 135 000 siviiliä pakeni konfliktin aikana kodeistaan, ja heistä 35 000 ei ollut raportin kirjoittamisen aikaan kyennyt palaamaan takaisin kotiinsa. Sota aiheutti myös paljon aineellista tuhoa, muun muassa Etelä-Ossetian pääkaupunki Tshkinvalin kerrotaan tuhoutuneen täysin.

Selvityskomitea ei löytänyt todisteita Georgian väitteille siitä, että Venäjä olisi aloittanut sodan hyökkäämällä ensin. Venäjä oli tosin toimittanut separatistialueille aseita ja ollut mukana sotaharjoituksissa Georgian rajan tuntumassa elokuun alussa. Joitakin vapaaehtoisia taistelijoita oli myös saapunut Venäjältä Etelä-Ossetiaan elokuun alussa. Tästä huolimatta Georgian hyökkäys oli selvityskomitean mukaan kansainvälisten lakien vastainen. Venäjän vastahyökkäys taas oli täysin ylimitoitettu ja siten myös laiton. Georgian puolustautuminen Venäjän hyökkäystä vastaan oli selvityskomitean mukaan itsepuolustusta YK:n peruskirjan artiklan 51 tarkoittamalla tavalla. Selvityskomitean mukaan Venäjän toimintaa ei voida katsoa humanitaariseksi interventioksi, joksi se itse sitä nimitti. Selvityskomitea ei myöskään löytänyt todisteita Georgian suorittamasta kansanmurhasta, josta Venäjä sitä syytti. Sen sijaan Etelä-Ossetian georgialaisväestöä kohtaan suunnatuista toimituksista voidaan käyttää nimitystä etninen puhdistus. Sekä Etelä-Ossetialaiset, Georgialaiset että Venäläiset joukot syyllistyivät sodan aikana ihmisoikeusrikkomuksiin. (IIFFMCG 2009, 22-27.)

5.5 Sodan jälkeiset tapahtumat

Georgian sodasta on esitetty monenlaisia tulkintoja, joista monet näkevät sodan lännen ja Venäjän välisenä konfliktina. Länsimaat ovat tuominneet Venäjän toiminnan sodassa. Niiden mukaan Venäjän reaktio ja toiminta konfliktissa oli kohtuutonta. Venäjä taas syyttää USA:ta Saakašvilin aseistamisesta ja rohkaisemisesta Natoon liittymiseen. USA on tukenut Georgiaa ja Saakašviliä ja myös sijoittanut rahaa Georgian kautta kulkevaan kaasuputkeen. Georgian sodan jälkeen Medvedev on arvostellut nykyistä yksinapaista maailmanpolitiikan tilannetta, jossa Yhdysvallat toimii johtajana.

Asmus pitää Georgian ja Venäjän välistä viiden päivän sotaa sotana, jossa ei ollut voittajia. Georgia provosoitui hyökkäämään Etelä-Ossetiaan ja kärsi rajusti seurauksista. Georgia menetti asemansa molemmilla separatistialueilla, ja kymmenentuhannet georgialaiset joutuivat jättämään asuinalueensa. Sotilaallisesti Georgia hävisi, poliittisesti se selviytyi juuri ja juuri Saakašvilin hallinnon pysyessä vallassa. Eristäytyneiden separatistialueiden legitimitetti ja elinkelpoisuus tulevaisuudessa on myös kyseenalaista. On epätodennäköistä että kansainvälinen yhteisö tunnustaisi näiden alueiden itsenäisyyden lähitulevaisuudessa. Myös itsensä voittajaksi julistanut Venäjä saattaa joutua kärsimään separatistien tukemisesta, jos näiden alueiden esimerkki antaa pontta Venäjän sisäisille separatistisille liikkeille. Kaukasian alue tuskin tulee olemaan sodan seurauksena vakaampi. Vaikka Venäjä voitti sodan helposti sotilaallisessa mielessä, on epäselvää saavuttiko se poliittisia tavoitteitaan. Saakašvilin hallinto pysyi vallassa Georgiassa. Venäjä kärsi sodasta myös taloudellisesti, sillä se aiheutti länsimaisen pääoman suuntautumista pois Venäjältä. Myös Venäjän maine kärsi sodasta paljon, ja IIFFMCG:n raportti kertoi Venäjän rikkoneen kansainvälistä lakia sekä totesi sen syytteet kansanmurhasta aiheettomiksi ja väitteet humanitaarisesta interventioista katteettomiksi. Asmus myös arvelee, että Venäjän toiminta sodassa saattaa pikemminkin rohkaista sen lähipiirin maita liittymään NATO:n kuin ehkäistä sitä. Myöskään länsimaat eivät Asmuksen mukaan toimineet konfliktin ratkaisemiseksi erityisen hyvin. Ne olivat haluttomia sijoittamaan alueelle puolueettomia rauhanturvaajia, eivätkä ottaneet riittävästi huomioon Kosovon itsenäisyyden tunnustamisen ja NATO:n Bukarestin huippukokouksen vaikutuksia Georgian tilanteeseen. Yhdysvallat ei ottanut vastuulleen tulitaukoneuvotteluita, ja niistä vastannut Ranska neuvotteli epäselvän ja epäoikeudenmukaisen tulitaukosopimuksen. (Asmus 2010, 219-222.)

Irina Papkova (2011) näkee Georgian konfliktin olleen osaltaan seurausta niistä erilaisista käsityksistä, jotka Yhdysvalloissa ja Venäjällä ovat vallinneet näiden valtioiden paikasta kylmän sodan jälkeisessä maailmanjärjestyksessä. Venäjä on 1990-luvun puolivälin jälkeen pyrkinyt saavuttamaan aseman suurvaltana, ja vuoden 2001 jälkeen toiminut suurvalta-aseman mukaisesti. Yhdysvallat sen sijaan on toiminut varsinkin George W. Bushin presidenttikaudella sellaisen käsityksen mukaisesti, jossa se yksin on johtava supervalta, sen sijaan että olisi nähnyt maailmanpoliittisen tilanteen moninapaisena. Papkovan mukaan nämä erilaiset käsitykset ovat johtaneet yhteentörmäyksiin, kun Venäjä on toiminut vallan tasapainon, vaikutuspiirien ja suurvaltojen yhteistoiminnan periaatteiden mukaan, kun taas Bushin kauden Yhdysvalloissa nämä käsitteet eivät ole kuuluneet ulkopoliittikan harjoittamiseen. Papkovan mukaan Yhdysvaltojen negatiiviset muistot kylmän sodan aikaisesta suurvaltojen kamppailusta johtivat osaltaan käsitykseen yhden supervallan maailmanjärjestyksestä ja asenteiden kovenemiseen Venäjää

kohtaan. Erilaiset käsitykset törmäsivät lopulta Georgiassa aseellisen konfliktin muodossa. (Papkova 2011, 58.)

Pertti Joenniemen (2011) mukaan mielikuvat, joiden mukaan sota oli osoitus Venäjän pyrkimyksestä suojella ja ehkä jopa laajentaa vaikutuspiiriään ovat hallinneet sekä julkista keskustelua että akateemista keskustelua sodasta. Kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa sodan on nähty myös merkitsevän ”normalisoitumista”, eli kansainvälisiä suhteita koskevan realististen tulkintojen paluuta, jotka näkevät muun muassa sodan yhtenä kansainvälisen yhteisön instituutiona. Joenniemen mukaan Venäjän esittämät näkemykset sodasta ”humanitaarisena interventiona” ja ”rauhaan pakottamisena” merkitsivät sen pyrkimyksiä tulla tunnustetuksi suurvaltana, joka turvaa kansainvälisen yhteisön arvoja. Se käytti ilmaisia, joita muun muassa Yhdysvallat ja EU olivat muissa konteksteissa aiemmin käyttäneet. Lännessä tämä näkemys hylättiin. Joenniemen mukaan Venäjä kategorisoitiin ”ei-meihin” kuuluvaksi, jolla ei ollut valtaa määrittellä mistä konfliktissa oli kysymys. Georgia nähtiin yksiselitteisesti uhrina. (Joenniemi 2011, 103-105.) Vaikka konfliktin on nähty merkitsevän paluuta kylmän sodan aikaiseen valtopolitiikkaan, Joenniemen mukaan varsinkin Venäjän ja Yhdysvaltojen välillä on sodan jälkeen tapahtunut myös edistymistä ja turvallisuuspoliittisen keskustelun parantumista, jolla on potentiaalia parantaa myös EU:n ja Venäjän välisiä suhteita. Joenniemen mukaan onkin mahdollista, että pitkällä aikavälillä konfliktin jälkiseuraamukset parantavat Venäjän ja lännen välisiä suhteita. (Emt., 113-114).

Georgian sisäiset levottomuudet ovat jatkuneet sodan jälkeen. Saakašvili erotti hallituksen pääministerin 27.10.2008. Myös kritiikki Saakašviliä vastaan on jatkunut. Huhtikuussa 2009 oppositio vaati Saakašvilin eroa ja järjesti mielenosoituksia ja protesteja tätä vastaan. Saakašvilin vastustajien mukaan sota Venäjän kanssa olisi ollut vältettävissä. He syyttävät Saakašviliä myös maan ajamisesta taloudelliseen kriisiin, ihmisoikeuksien rikkomisesta ja median vapauden rajoittamisesta. (Institution for War & Peace Reporting 2008.)

Georgian sodan jälkeistä sisäistä tilannetta hyvin kuvaava tapaus sattui 13.3.2010, kun hallitusta kannattava georgialainen televisiokanava Imedi esitti puolen tunnin fiktiivisen uutisraportin, jossa kerrottiin Venäjän hyökänneen maahan, sen panssarivaunujen tunkeutuneen pääkaupunki Tbilisiin ja presidentti Saakašvilin kuolleen (HS 13.3.2010). Televisionkatsojille raportin fiktiivisyyttä ei kuitenkaan esitetty riittävän selkeästi, ja monet luulivat tapahtumien olevan todellisia, ja lähtivät kauppoihin hamstraamaan tuotteita tai linnoittautuivat koteihinsa. Sairaaloihin tuotiin myös normaalia enemmän sydänkohtauspotilaita. Oppositio nimitti tempausta vastenmieliseksi ja syytti hallitusta sotapaniikin lietsomisesta. Myös Venäjä tuomitsi ohjelman ja syytti siitä Saakašviliä.

Opposition mukaan hallitus esitti raportin tarkoituksella ennen toukokuisia paikallisvaaleja saadakseen opposition huonoon valoon ja uskotellakseen että oppositio tukee sotaista Venäjää. (HS 14.3.2010.) Toukokuussa 2011 kaksi ihmistä kuoli, kun mellakkapoliisit hajottivat mielenosoituksen, jonka oli tarkoitus estää itsenäisyyspäivän sotilasparaati (HS 20.11.2011).

6. TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimuskysymykseni on selvittää, miten Georgian ja Venäjän presidentit määrittelevät konfliktin sekä sen toimijat, millaisia retorisia keinoja he käyttävät, ja miten nationalismi ilmeni heidän lausunnoissaan. Tutkimusaineistoni koostuu Georgian presidentti Mikheil Saakašvilin sekä Venäjän presidentti Dmitri Medvedevin Georgian konfliktin aikana antamista lausunnoista. Aineistoni on kerätty Venäjän ja Georgian presidenttien englanninkielisiltä internet-sivustoilta. Tutkimusmateriaalin keräämiseksi sivustot ovat erinomainen lähde, koska ne sisältävät kaikki tärkeimmät presidenttien antamat julkiset lausunnot aikajärjestyksessä. Presidenttien lausunnot tämän merkittävän ulkopoliittisen konfliktin aikana olivat tarkan kansainvälisen seurannan alla, joten monet näistä kommentteista ovat saaneet huomiota tiedotusvälineissä ympäri maailman ja ovat siten tuttuja esimerkiksi Helsingin Sanomien lukijoille. Tutkimusaineistoksi valitsin nimenomaan presidenttien antamat lausunnot, sillä perinteisesti presidentit johtavat valtioiden ulkopoliittikkaa ja ovat useimmiten myös ne henkilöt, jotka antavat sotatilanteessa eniten kommentteja julkisuuteen ja joiden kommentit myös parhaiten huomioidaan. Näin oli mielestäni myös esimerkiksi Suomen mediassa Georgian konfliktia käsitelleessä julkisuudessa, vaikka esimerkiksi Venäjän politiikassa Vladimir Putinilla arvioidaan olevan suuri rooli ja hänen olleen pääministerikaudellaankin maansa todellinen johtaja (Rytövuori-Apunen 2007, 140-141). Presidenttien lausunnot vaikuttavat erityisesti oman maan kansalaisiin, mutta muokkaavat myös sitä kuvaa, jonka koko maailma saa tapahtumien kulusta ja konfliktin syistä. Varsinkin konfliktin alkuvaiheessa puolueettomien tahojen voi olla vaikeaa saada kokonaiskuvaa tilanteesta esimerkiksi sota-alueelle pääsemisen vaikeuden vuoksi, jolloin käsityksen muodostumista tapahtumista ohjaavat sodan osapuolten lausunnot.

Keräsin presidenttien lausuntoja alun perin marraskuussa 2008. Tuolloin Venäjän presidentin sivustolla oli oma kategoria, johon oli kerätty Georgian konfliktia käsittelevät dokumentit. Kategoriaan kuului dokumentteja, jotka oli julkaistu välillä 7.8.2008–10.10.2008. Keräsin analyysiani varten tuohon kategoriaan kuuluneet dokumentit. Enää tätä erillistä kategoriaa ei Venäjän presidentin sivustolla ole, vaan kategoriaan kuuluneet dokumentit ovat muiden julkaistujen dokumenttien joukossa. Georgian presidentin sivustolla ei tällaista kategorisointia ollut, joten keräsin sivustolta kaikki konfliktia käsitelleet dokumentit samalta aikaväliltä 7.8.2008–10.10.2008. Suurin osa tuona aikana julkaistuista dokumenteista käsitteli jollain tavalla konfliktia, mutta karsin pois joitakin dokumentteja jossa ei viitattu konfliktiin ollenkaan.

Analysoitavien tekstien lukumääräksi tuli yhteensä 78 dokumenttia, joista Saakašvilin lausuntoja on 37 ja Medvedevin lausuntoja 41. Useimmat dokumenteista ovat noin 1-3 liuskan mittaisia, tosin

joukkoon kuuluu myös pidempiä dokumentteja. Analysoitaviin teksteihin kuuluu lehdistötiedotteita ja litteroituja eri yhteyksissä pidetyistä puheista, kokouksista ja haastatteluista. Haastatteluja on annettu sekä kotimaiselle että kansainväliselle medialle. Olen analysoinut ainoastaan Saakašvilin ja Medvedevin kommentteja. Analyysin ulkopuolelle ovat siten jääneet muiden georgialaisten, venäläisten ja ulkomaisten poliitikkojen kommentit, joita aineisto sisälsi jonkin verran muun muassa kokousten ja yhteisten tiedotustilaisuuksien vuoksi. Olen analysoinut tekstejä siinä muodossa kuin ne on julkaistu presidenttien englanninkielisillä internet-sivustoilla, joten en ole vastuussa niiden kääntämisestä englanniksi venäjän ja georgian kielistä. Sisällytän analyysini havainnollistamiseksi tutkielmaani otteita presidenttien lausunnoista. Varsinkin Saakašvilin lausuntojen englanninkielisissä versioissa on paljon kieliopillisia virheitä, mutta en ole lähtenyt korjaamaan niitä koska lausunnot ovat kuitenkin ymmärrettävässä muodossa.

7. PRESIDENTTIEN RETORIikka JA NATIONALISMI GEORGIAN KONFLIKTISSA

7.1 Tarinankertominen ulkopoliittisena toimintana ja konfliktin määrittelyt

Riikka Kuusisto korostaa tutkimuksessaan (1998) tarinankertomista ulkopoliittisena toimintana. Kuusiston mukaan valtion ulkopoliittisen johdon on maailman tapahtumiin kantaa ottaessaan nimettävä ja määriteltävä tapahtumat ja sitten kytkettävä ne laajempaan tarinaan. Myös tarinan toimijat on määriteltävä ja niille annettava roolit. Omat ulkopoliittiset toimet perustellaan osana laajempaa tarinaa, joka antaa niille oikeutuksen ja historiallisen jatkuvuuden. Näin ollen ulkopoliittinen toiminta pyritään aina selittämään osana tiettyä juonellista kertomusta. Kuusisto viittaa tutkimuksessaan Youngiin, joka korostaa, että kertomus syntyy aktiivisten valintojen perusteella. Jotta reaali maailman tapahtumista saadaan muodostettua kertomus jolla on looginen juoni, joutuu kertoja suorittamaan karsintaa, lisäilyä ja yhteensovittamista. Tämä taas johtaa siihen, että samat faktat voivat synnyttää äärettömän määrän erilaisia tarinoita. (Kuusisto 1998, 16.) Käytän Kuusiston näkemystä tarinankertomisesta ulkopoliittisena toimintana analysoidessani sitä, miten Saakašvili ja Medvedev pyrkivät määrittelemään Georgian konfliktin ja sen eri osapuolet sekä liittämään oman toimintansa Georgian konfliktissa osaksi valtioidensa laajempaa ulkopoliittista tarinaa.

Saakašvilin lausunnoissa korostuu Georgian historia aggressiivisen Venäjän naapurina. Venäjä on ollut vaikea naapuri jonka kanssa Georgia on joutunut taistelemaan esimerkiksi vuonna 1921 ja 1992–1993. Saakašvili ottaa useaan otteeseen esille näiden vuosien tapahtumat. Georgian ja Venäjän sotaa hän vertaa Daavidin ja Goljatin taisteluun. Saakašvili korostaa Georgian sodan saamaa huomiota ja Venäjän sotatoimien tuomitsemista tiedotusvälineissä ympäri maailmaa, ja pitää tätä todisteena siitä, ettei Georgia ole yksin, kuten aikaisemmin. Saakašvilin tarinaksi muodostuukin Georgian eurooppalaistuminen ja sen sitä kautta kansainväliseltä yhteisöltä saama turva uhkaavaa naapuria vastaan. Aikaisemmin Venäjän armoilla ollut Georgia on nyt onnistuneesti saanut puolustajia ja tukijoita muista valtioista, erityisesti länsimaista. Mielenkiintoisena huomiona Saakašvilin eurooppalaisuuden korostamisesta on mainittava se, että Saakašvili antoi kaikki tärkeimmät lausuntonsa, myös sodanjulistuksen, Euroopan Unionin lippu taustallaan. Tähän kiinnittivät huomiota myös ulkomaiset toimittajat. Georgia ei ole EU:n jäsen, mutta sama lippu on myös Euroopan komission lippu. Euroopan komissioon Georgia kuuluu.

We had the very similar situation in 1921. Russian 11th Army was on similar distance away from Tbilisi, when Georgian government had to flee from the capital. That time, Georgia was kept in slavery for 70 years. –Saakašvili

My entire presidency was dedicated to preventing staying alone in a situation in which we are now. –Saakašvili

Georgia was totally alone and with no supporters...back in 1992-1993 when Georgia lost control over Abkhazia and South Ossetia. But now Georgia has gained a huge international support and solidarity from all over the world and support towards our territorial integrity and we would have failed to gain such a huge support...if not the mistakes made by Russia. Our intensive efforts of recent years brought results through mutual solidarity and through the mistakes made by Russia. I want you to know that the Russia's decision is being unanimously condemned by EU, the United States, Japan and all the civilized states in the world. –Saakašvili

We all have only one will – to give our children and grandchildren a bright future, to integrate in Europe and this was our dream before. –Saakašvili

Saakašvili määrittelee Georgian konfliktin sivistyksen ja sivistymättömyyden väliseksi taisteluksi. Georgia on tässä konfliktissa sivistyksen, eurooppalaisuuden, vapauden, humanismin ja demokratian puolustaja. Näitä arvoja hän katsoo maansa edustavan ja puolustavan, ja mainitsee ne useaan otteeseen. Eurooppalaisuuden ja demokraattisuuden ohella Saakašvili korostaa oman maansa etnistä rikkautta ja yhtenäisyyttä, ja korostaa että on erittäin tärkeää pysyä yhtenäisenä. Eurooppalaisten arvojen lisäksi hän mainitsee maallaan olevan yhteiset arvot Yhdysvaltojen kanssa. Venäläiset taas ovat barbaareita, jotka käyttävät ongelmien ratkaisuun 1800- ja 1900-lukujen keinoja. Venäjä ei myöskään ole demokraattinen maa. Sodan alkupäivinä Saakašvili mainitsee myös separatistit vihollisina, mutta myöhemmin siirtyy puhumaan lähes pelkästään venäläisistä vihollisina ja korostaa näiden olevan koko sodan syypäitä ja aloittajia. Sotilaallista operaatiota on Saakašvilin mukaan valmisteltu Venäjän toimesta jo pitkään, ja hän syyttää länsimaita siitä, etteivät ne ole reagoineet hänen varoituksiinsa riittävästi. Sodan syypäästä puhuessaan Saakašvili myös painottaa, että hyökätessään muihin maihin Venäjä on aina syyttänyt vastapuolta provosoinnista, kuten se teki myös tässä tapauksessa. Näin Saakašvili tulee myös vetäneeksi yhtäläisyysmerkit Neuvostoliiton ja Venäjän välille. Saakašvili kuvaa tapahtumia Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa myös Venäjän suorittamaksi etniseksi puhdistukseksi. Myöhemmin EU:n asettama selvityskomitea totesikin olevan perusteltua kutsua tapahtumia etniseksi puhdistukseksi. Venäjän hyökkäyksen motiiviksi Saakašvili näkee imperialismin, ja halun rakentaa Neuvostoliiton imperiumi uudelleen.

We are not spited into diverse political groups, we are not divided into the government and the opposition, we are not divided according to our blood groups – one heart beats in all of us, we all have only one will – to give our children and grandchildren a bright future, to integrate in Europe and this was our dream before. –Saakašvili

We always stood beside the United States because we have common values...–Saakašvili

This is no longer a fight between Georgia and Russia... now it is the fight between civilized and not-civilized approaches. –Saakašvili

This unprovoked, long time ago planned invasion and aggression must stop... –Saakašvili

Every time big neighbor, big Russia attacks some neighbor they blame the neighbor; give me one time in history when Russia said their attack was unprovoked; they always said it was provoked; it was provoked by Finland, it was provoked by Czechoslovakia, it was provoked by Hungary, it was provoked by Afghanistan. –Saakašvili

Those people who are bombing us, they want to restore the Soviet Union. –Saakašvili

Medvedev korostaa tarinassaan Venäjän rauhanomaista historiaa. Hänen mukaansa Venäjä ei ole koskaan hyökännyt kenenkään kimppuun, vaan on useissa tapauksissa ollut turvaamassa rauhaa ja ihmishenkiä. Hän myös korostaa Venäjän pitkään jatkuneita pyrkimyksiä säilyttää rauha Kaukasiassa ja estää Georgian valtion hajoaminen. Tämä on jatkunut 17 vuotta, Georgian itsenäistymisestä lähtien. Medvedevin mukaan Georgiassa on nyt tapahtumassa kansanmurha, jonka avulla Georgia yrittää väkisin liittää Etelä-Ossetian itseensä. Kansanmurhan lisäksi hän käyttää termejä etninen puhdistus, massamurha ja humanitaarinen katastrofi. EU:n asettama selvityskomitea totesi myöhemmin Venäjän väitteet etelä-ossetialaisia kohdanneesta kansanmurhasta ja etnisestä puhdistuksesta valheellisiksi. Myös Medvedev nimittää konfliktin vastapuolta barbaareiksi. Georgian johdon toimia hän kuvaa idioottimaisiksi. Georgian toimet ovat nyt tuhonneet mahdollisuudet siihen, että ossetialaiset, abhasialaiset ja georgialaiset voisivat elää yhdessä. Tämä ei ole ensimmäinen kerta kun Georgia yrittää sodan keinoin liittää separatistialueet itseensä, vaan sama tapahtui vuonna 1991. Medvedev samaistaa Saakašvilin toimet Gamsakhurdian toimiin ja hänen nationalistisiin pyrkimyksiinsä.

You know that we have always been a peace-loving country. Practically at no time in its history did Russia, the Soviet Union, or modern Russia ever start hostilities. –Medvedev

We really did try throughout these 17 years to hold together a state that was in effect coming apart, and we encouraged all possible settlement efforts...We prevented large-scale bloodshed in the 1990s. –Medvedev

That was not the first attempt to do this. In 1991, President Gamsahourdia of Georgia, having proclaimed the motto "Georgia for Georgians" – just think about it! – ordered attacks on the cities of Sukhum and Tskhinval. –Medvedev

You know the first time bloodshed occurred was under President Gamsakhurdia at the beginning of the 90s and now, unfortunately, it happened again in 2008 under President Saakašvili. And in doing so he dashed all the hopes that these three peoples: Georgians, Ossetians and the Abkhaz people, could live together in one state. –Medvedev

Georgian lisäksi syyllinen konfliktiin on Yhdysvallat, joka on aseistanut Georgiaa ja rohkaissut tätä sotaisiin toimiin. Medvedev korostaa useaan otteeseen Yhdysvaltojen osallisuutta tapahtumiin. Näin tärkeäksi osaksi tarinaa tulee Yhdysvaltojen vastuuton ja imperialistinen toiminta Venäjän lähialueilla, joista Venäjä ei ole mielissään ja jotka johtivat tähän sotaan. Sodan jälkeen toimittajat esittivät useampaan otteeseen Medvedeville kysymyksen sodan negatiivisista vaikutuksista Venäjän taloudelle. Medvedevin mukaan ulkomaisten investointien väheneminen ei kuitenkaan johtunut sodasta, vaan Yhdysvalloista alkaneesta taluskriisistä, johon oli syynä maan vastuuton taloudellinen toiminta. Venäjän oma toiminta sodassa oli pelkästään vastaus Georgian aloittamaan hyökkäykseen. Medvedev korostaa useaan otteeseen Georgian olleen sodan aloittanut osapuoli. Venäjä ryhtyi sotatoimiin pysäyttääkseen Etelä-Ossetian väkivaltaiset tapahtumat. Venäjän tehtävä on suojella viattomia siviilejä, varsinkin kun osa alueen asukkaista on Venäjän kansalaisia. Georgia oli aloittanut sotatoimet venäläisiä rauhanturvaajia ja siviilejä vastaan, ja Venäjällä oli oikeus itsepuolustukseen ja velvollisuus viattomien ihmisten suojelemiseen. Näin Venäjä laajensi kansainvälisen oikeuden normia itsepuolustuksesta ja omien kansalaisten suojelemisesta koskemaan myös maansa rajojen ulkopuolella sijaitsevia kansalaisia.

The United States actively helped Georgia build up its military machine, pumped in money and arms. Unfortunately, at some point they gave Mr Saakašvili carte-blanche for any action, including military action. This took form in the aggression that began on the night of August 7. –Medvedev

We certainly did not want this tension. It is the result of the not entirely reasonable policy the United States has pursued in Georgia. At some point they gave the Georgian leader the impression that he could do as he pleased with impunity. –Medvedev

Last night, Georgian troops committed what amounts to an act of aggression against Russian peacekeepers and the civilian population in South Ossetia. –Medvedev

In accordance with the Constitution Russia has the right to self defence, and I, as Commander in Chief and guarantor of the Constitution, have a duty to protect the lives and dignity of our citizens. –Medvedev

7.2 Argumentaation lähtökohdat

Perelmanin argumentaatioteorian perustana toimii yleisölähtöisyys, jonka mukaan retorin on ennen kaikkea argumentoinnissaan otettava huomioon yleisö, jolle hän sanomansa suuntaa, ja muodostettava argumenttinsa yleisön mukaan. Aineistoni tekstejä ei ole suunnattu pelkästään tarkasti rajatuille erityisyleisöille, vaikka niissä onkin yleisöstä johtuvia eroja. Universaaliyleisön vakuuttamisesta kertoo jo osittain sekin, että tekstit ovat käännetty englannin kielelle, siis suunnattu kansainvälistä yhteisöä varten. Lisäksi sodan aikana presidenttien lausunnot olivat sellaisen

kansainvälisen seurannan alla, että he ottivat varmasti universaaliyleisön huomioon argumenteissaan, vaikka eivät olisikaan pyrkineet vakuuttamaan koko universaaliyleisöä. Universaaliyleisön lisäksi sekä Saakašvili että Medvedev pyrkivät vakuuttamaan lähinnä liittolaisiaan tai liittolaisiksi havittelemiaan tahoja, ja lisäksi oman maansa kansalaisia tukemaan maansa ponnisteluja sodassa.

Vaikka kaikissa lausunnoissa otetaan universaaliyleisö huomioon, aineistosta on löydettävissä joitakin eroavaisuuksia riippuen siitä, millaiselle yleisölle argumentit on pääasiassa suunnattu. Saakašvili korosti ulkomaisille toimittajille Venäjän ja Neuvostoliiton sotaista historiaa ja käytti tätä perustana argumenteilleen, joiden mukaan Venäjä oli sodan syyllinen. Varsinkin sodan alkupäivinä pääasiassa omille kansalaisilleen puhuessaan hän valoi heihin uskoa siitä, että Georgia selviäisi konfliktista, kehotti kansalaisiaan pysymään rauhallisina ja rohkeina, painotti maansa ainutkertaisuutta sekä Georgian ulkomaisilta tahoilta saamaa tukea, sekä korosti Georgian kansan yhtenäisyyttä etnisestä moninaisuudesta huolimatta. Yhdessä Itä-Euroopan maiden kanssa pitämässään tiedotustilaisuudessa Saakašvili korosti Georgian asemaa ”uuden Euroopan” edustajana, ja korosti näin entiseen Neuvostoliittoon kuuluneiden maiden eurooppalaistumista, demokratisoitumista ja modernisoitumista. YK:n yleiskokouksessa pitämässään puheessa Saakašvili korosti Venäjän hyökkäyksen ja separatistialueiden tunnustamisen rikkovan YK:n peruskirjassa määriteltyjä kansainvälisiä normeja, kuten itsenäisen valtion alueellista koskemattomuutta ja ihmisoikeuksia ja vaati yleiskokoukselta näiden YK:n peruseriaatteiden puolustamista. Hän myös korosti Georgian konfliktin merkitystä koko YK:n kannalta.

We all have to unite in this very important and difficult moment for our homeland, when our future and our freedom are under threat-when others are trying to hijack our future and our liberty. We all have to unite. We should not be afraid. We should not be afraid of their bombs, of their attacks, of their aggression-we are stronger than that. –Saakašvili julistaessaan yleisen liikekannallepanon 7.8.2008

This is the new Europe. This is why Georgia is the real European country. Today, their tanks were drawn in our country, not like in some indefinite Caucasian territory, but in free European country! European country will always defend its rights, its dignity and the territorial integrity . –Saakašvili yhdessä Itä-Euroopan johtajien kanssa pidetyssä tiedotustilaisuudessa 12.8.2008

Will this body stand up for its founding principles, or will it allow them to be crushed under the treads of invading tanks, under the boots of ethnic cleansers, under the immobilizing impact of cyber attacks, and under the pernicious tactics of violent separatism? –Saakašvili YK:n yleiskokouksessa 23.9.2008

Medvedevin lausunnot ovat suunnattu enemmän saamaan omien kansalaisten tuki sotatoimille, vaikka tuki myös Medvedev pyrki oikeuttamaan sotatoimensa myös kansainvälisen yhteisön

silmissä. Tätä eroa selittää luonnollisesti osapuolten erilaiset asemat konfliktissa. Venäjä on suurvalta, jolla on edelleen vahva asema kansainvälisessä politiikassa, ja jota se pyrkii entisestään vahvistamaan ja tulemaan kohdeksi suurvaltana. Georgia taas on pieni valtio, jolle sodan saama huomio oli erittäin tärkeää, mitä Saakašvilikin lausunnoissaan painotti. Lisäksi sotaa käytiin Georgian rajojen sisällä, joten Medvedevillä oli enemmän tarvetta perustella sotatoimia omille kansalaisilleen kuin Saakašvilillä. Medvedev korosti sotatoimien olevan laillisia ja oikeutettuja myös puhuessaan Venäjän armeijan joukoille. Erityisesti puhuessaan Valdai-keskustelukerhossa, jossa tarkoitus on keskustella Venäjän poliittisista tapahtumista ulkomaisten asiantuntijoiden kanssa, Medvedev painotti nykyisen yksinapaisen maailmanjärjestyksen tuottamia ongelmia. Medvedevin mukaan koko nykyinen turvallisuusjärjestelmä oli hajoamisvaarassa. Hänen lausunnoistaan oli havaittavissa esisopimuksia esimerkiksi hänen puhuessaan ensisijaisesti Venäjän kansalle. Näitä olivat Venäjän rauhanomainen historia sekä Venäjän pitkään jatkuneet pyrkimykset säilyttää rauha Kaukasiassa, joiden hän oletti olevan kuulijoiden hyväksymiä faktoja viitaten niihin käyttäen muun muassa sanoja ”kuten tiedätte...”

And let no one try to tell us how to behave: we will act in strict accordance with international agreements and in accordance with directives issued by me as Commander-in-Chief. Any sort of amateurish intervention in these matters is not going to do anyone any good. –Medvedev 18.8.2008 puhuessaan Etelä-Ossetian taisteluihin osallistuneille sotilaille

As you know, Russia has maintained and continues to maintain a presence on Georgian territory on an absolutely lawful basis, carrying out its peacekeeping mission in accordance with the agreements concluded. –Medvedev 8.8.2008 puhuessaan Kremlinissä Etelä-Ossetian tilanteesta

The issue is that the current security system is in a state of serious breakdown, which translates into at best political clashes and the emergence of various political problems and changing borders, and at worst leads to bloodshed. –Medvedev 12.9.2008 Valdai- keskustelukerhon kokouksessa

7.3 Argumentaatiotekniikat

Varsinaiset argumentaatiotekniikat Perelman on jakanut neljään eri osaan. Kolme ensimmäistä ovat assosiativisia tekniikoita, joihin kuuluvat kvasiloogiset argumentit, todellisuuden rakenteeseen nojautuvat argumentit sekä todellisuuden rakennetta määrittelevät argumentit. Neljännen osan taas muodostavat dissosiativiset tekniikat eli vastakkainasettelut ja erottelut. Assosiativisilla tekniikoilla pyritään esittämään sidosmuotoisia argumentteja, eli yhdistämään kaksi erilaista asiaa. Dissosiativisilla argumenteilla taas pyritään erottamaan asioita, esimerkiksi asioita jotka yleensä nähdään yhteenkuuluviksi tai joita puhujaa vastustavat tahot pitävät yhteenkuuluvina. Erittelen ja analysoin seuraavaksi aineistoa Perelmanin argumentaatiotekniikoiden perusteella täydentäen

analyysia Kuusiston tapaan Toulminin taustatuen käsitteellä.

7.3.1 Kvasiloogiset argumentit

Kvasiloogiset argumentit Perelman rinnastaa loogiseen tai matemaattiseen ajatteluun. Toisin kuin matemaattiset merkit, luonnollisen kielen merkit eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Kvasiloogiset argumentit eroavatkin esimerkiksi matematiikasta tai loogisesta päättelystä siinä, että kielelliset termit ovat monimerkityksellisiä ja mahdollistavat useampia tulkintoja. Kvasiloogisten argumenttien teho kuitenkin perustuu siihen, että ne muistuttavat formaalin logiikan täsmällistä päättelyä. Kvasiloogisia argumentteja ovat muun muassa erilaiset vertailut ja samaistukset. Niin ikään kvasiloogiisiin argumentteihin kuuluu vastavuoroisuus- ja oikeudenmukaisuusperiaate. Sen mukaan kahta samanlaista oliota on mielekästä kohdella samalla tavoin. (Perelman 1996, 62-92.)

Kvasiloogiisiin argumentteihin kuuluvia erilaisia vertailuja ja samaistuksia esiintyi Saakašvilin puheessa paljon, ja erityisen paljon historiallisia vertauksia. Hän vertasi Venäjän toimia lähinnä sen edeltäjän Neuvostoliiton aikaisempiin hyökkäyksiin, mutta myös Natsi-Saksan toimintaan sekä Venäjän sotatoimiin Tšetšeniassa. Hän samaisti sodan myös aikaisemmin 1990-luvulla Georgiassa käytyihin sotiin, sekä useaan otteeseen Georgian itsenäisyyden menetykseen johtaneeseen Neuvostoliiton hyökkäykseen vuonna 1921. Hän haluaa kuitenkin samalla myös erottaa tilanteen vuodesta 1921, sillä tällä kertaa Georgia ei tulisi menettämään itsenäisyyttään. Georgian vastarintaa Saakašvili vertasi Suomen toimintaan talvisodassa. Bukarestin Nato-huippukokousta hän vertaa Münchenin sopimukseen ennen toista maailmansotaa, jossa länsimaiden yleisesti katsotaan suhtautuneen Hitlerin aggressiivisiin aikomuksiin liian lepsusti. Bukarestissa Nato ei ottanut Georgiaa mukaan jäsenyysvalmennusohjelmaansa, jonka Saakašvili näkee rohkaisseen Venäjää aggressiivisiin toimiin. Hän myös vertaa Etelä-Ossetian ja Abhasian tilanteita toisen maailmansodan aikaisiin alueluovutuksiin, sekä Yhdysvaltojen presidenttiehdokkaan John McCainin lausahdusta ”today we’re all Georgians” John F. Kennedyn tunnettuun ”Ich bin ein Berliner” –lausahdukseen. Tsekin tasavallan neuvottelemaa apupakettia hän vertaa Yhdysvaltojen Euroopalle toisen maailmansodan jälkeen tarjoamaan Marshall-apuun, ja kutsuu Venäjän toimia myös yritykseksi rakentaa toinen Berliinin muuri. Hän kutsuu Georgian tilannetta jopa suurimmaksi haasteeksi maailmalle sitten toisen maailmansodan. Sodan jälkeen Saakašvili ilmoittaa maassaan tapahtuvan vielä aiempaa laajemman demokratisoitumisen, joita hän kutsuu toiseksi ruusuvallankumoukseksi.

Russia with this outrageous challenge to the international order, something that no one could dare to do with Europe after Stalin and Hitler, will receive a response from the Europe and free world,

which remembers very well very bitter lessons of history. –Saakašvili

In exactly these similar circumstances, in 1921, Russia claimed Georgia attacked one of its minorities, entered Georgia from the east, and occupied Georgia for 70 years. And we were in 70 years of communist, much slavery and humiliation. –Saakašvili

Georgia stood up to and declared war to if not the strongest, but the most ruthless and brutal military force in the world. Last time it was in 1939 when Finland did it. The Russian army practically entered Czechoslovakia, Hungary and Afghanistan without meeting of any resistance. – Saakašvili

...in Bucharest, Georgia was denied Membership Action Plan by some members of NATO, I warned Western media at that stage that it was asking for trouble...I told them Russia perceives this as new Munich. Bucharest was perceived by them as new Munich. –Saakašvili

There are only two examples when US made identification with the other nations. First when President Kennedy said - “Ich bin ein Berliner!” – and now when the Presidency candidate McCain said – “Today we all are Georgians!” –Saakašvili

I promise to you that my government will implement, with all due speed, the new democratic initiatives that constitute the second Rose Revolution. –Saakašvili

Medvedev ei käyttänyt historiallisia vertailuja niin paljon kuin Saakašvili, mutta hänkin käytti vertausta toisesta maailmansodasta ja länsivaltojen liian lepsuista yrityksistä pysäyttää Hitleriä, mainiten saman Münchenin sopimuksen kuin Saakašvilikin. Tässä vertauksessa Saakašvili oli vuorostaan Hitlerin asemassa. Hän myös vertasi Georgian hyökkäystä New Yorkin terrori-iskuihin 11.9.2001. Medvedev käytti myös Perelmanin määrittelyssä niin ikään kvasiloogisiin argumentteihin kuuluvaa vastavuoroisuus- ja oikeudenmukaisuusperiaatetta. Periaatteen mukaan kahta samanlaista oliota on mielekästä kohdella samalla tavoin. Yksi tämän periaatteen sovellutus on ennakkotapausten soveltaminen. Medvedev käytti tätä periaatetta perustellessaan Abhasian ja Etelä-Ossetian alueiden tunnustamista vertaamalla sitä länsivaltojen Kosovon tunnustamiseen. Hän kuitenkin korosti Etelä-Ossetian ja Abhasian erilaisuutta Kosovosta, mistä esimerkki myöhemmin dissosiativisten argumenttien yhteydessä. Medvedev myös totesi, ettei kansainvälisen oikeuden tulisi hyväksyä kaksoisstandardien käyttöä.

I remind you that history has seen numerous examples of attempts to appease aggressors. This was something the Western countries tried 70 years ago, and we know what tragedy this ended in. I am thinking above all of the lessons of the 1938 Munich Agreement. –Medvedev

It occurred to me that for Russia, August 8, 2008 is almost like September 11, 2001, for the United States. A lot of people are making this comparison now. ... I think it is quite accurate, in application to the situation in Russia, at least. –Medvedev

My colleagues said to me on many occasions that Kosovo is a special case, casus sui generis, as lawyers say. OK, if Kosovo is a special case, this is also a special case. –Medvedev

(separatistialueiden tunnustamisesta)

It is a very strange situation when one person who murders thousands of people is called a terrorist and scoundrel, while another is the lawfully elected president of a sovereign state. International law should not permit the use of double standards. –Medvedev

7.3.2 Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit

Todellisuuden rakenteeseen perustuvia argumentteja ovat Perelmanin määrittelyn mukaan muun muassa peräkkäisyysiteisiin ja rinnakkaisuussuhteisiin vetoaminen. Peräkkäisyysuhteisiin vetoamista ovat muun muassa syy-seuraussuhteen tai tavoitteen ja keinojen yhteyden osoittaminen, ja rinnakkaisuussuhteeseen vetoamista on esimerkiksi henkilön luonteen määrittelemine hänen tekojensa perusteella. (Perelman 1996, 92-119.)

Saakašvili ja Medvedev käyttivätkin aineistossa paljon syy-seuraussuhdetta kuvaamaan sodan syytä. Perelmanin mukaan synn toteamiseen seurausten perusteella kuuluu myös tekoihin johtaneen motiivin toteaminen. Sekä Saakašvili että Medvedev arvioivatkin vastapuolen motiiveja paljon syy-seuraussuhteen avulla. Saakašvilin mukaan Venäjän hyökkäyksen syynä oli Georgian kehitys kohti demokratiaa, modernismia ja eurooppalaisuutta, jota venäläiset eivät voi hyväksyä, osaksi koska se antaisi esimerkin myös muille entisen Neuvostoliiton maille. Syynä on myös venäläinen imperialismi ja venäläisten pyrkimykset rakentaa uusi Neuvostoliitto. Saakašvili syyttää sodasta myös Venäjän television sotapropagandaa.

...in upper Abkhazia...we build schools, hospitals...wonderful kindergartens, roads...This is all destroyed by barbarians. In South Ossetia, we build amusement park, we build Dolby system film theater, we build concert hall, we build Olympic size pool, we build schools and hospitals. And they went in and burned and destroyed all of this and shattered all of this. You know, everything that is nice and new makes them sick. You are dealing with the people who despise everything human, everything nice, everything modern, everything European, everything civilized. That's what they are after. –Saakašvili

I think political motive is very clear...this is about killing the freedom and the independence of this country and scaring all the others surrounding us. –Saakašvili

End of revival of the Russia's imperialism has started today in Georgia. –Saakašvili

...what is happening now is a result of a longtime policy of hysteric militarization, constant military rhetoric and an obvious military propaganda carried out by Russian televisions in respect of this tiny region with less than 30 000 population. –Saakašvili

Medvedevin mukaan taas hyökkäys oli Saakašvilin keino saavuttaa poliittiset päämääränsä ja seurausta hänen kyvyttömyydestään ratkaista ongelmia diplomaattisin keinoin. Medvedevin

lausunnoissa Georgian toiminta henkilöityy muutenkin paljolti Saakašviliin, jota Medvedev pitää syyllisinä tapahtumiin. Medvedevin mukaan Saakašvili on arvaamaton ja mieleltään tasapainoton, ja Medvedev esittää jopa melko mielenkiintoisen väitteen, jonka mukaan Saakašvili käyttää huumeita ja on antanut länsimaisille toimittajille haastattelun huumeiden vaikutuksen alaisena.

The world has seen that in our own day political monsters still exist, ready to kill the innocent and the defenceless in pursuit of their own interests, people who, as a result of their own lack of ability to resolve some difficult problems, sought to compensate for it in the most terrible way, by destroying an entire people. –Medvedev

Saakašvili opted for genocide to accomplish his political objectives. By doing so he himself dashed all the hopes for the peaceful coexistence of Ossetians, Abkhazians and Georgians in a single state. –Medvedev

It gives the impression that Mr Saakašvili was simply sick and tired of diplomatic efforts and decided to solve all the problems and remove the obstacle of the Ossetians in one clean blow. –Medvedev

And it wouldn't be so very serious if the head of the Georgian state had a balanced, reasonable policy, even one that was targeted across the Atlantic Ocean, but the situation is altogether different when the head of state is a person with whom we simply will not have any dealings, a totally unpredictable man, a man suffering from a number of pathologies and who is, unfortunately, in a mentally unbalanced state. You will excuse me I hope, but a man who uses drugs, as is well known to western journalists who interviewed him recently. A two-hour interview during which a head of state was under drugs is a little too much, way too much actually. –Medvedev

7.3.3 Todellisuuden rakennetta määrittelevät argumentit

Todellisuuden rakennetta määritteleviä argumentteja ovat Perelmanin määritelmässä esimerkit, havainnollistukset, mallit ja vastamallit, analogiat ja metaforat. Esimerkeillä voidaan konkretisoida tiettyjä oletettuja säännönmukaisuuksia. Malli on ideaalinen, jäljiteltävä erityistapaus ja vastamalli tämän vastakohta. Analogiassa kuvataan kahden eri ”sfääriin” kuuluvan asian samankaltaisuus. Analogioilla voidaan esimerkiksi selittää monimutkaista asiaa vertaamalla sitä yksinkertaisempaan tai tutumpaan. Kaikissa analogioissa korostetaan tiettyjä suhteita muiden kustannuksella. Analogian hyväksyessämme myönnämme tietyt suhteet ja tekijät tärkeiksi ilmiön kuvaamisessa. Metaforaa Perelman pitää analogian tiiveimpänä muotona. (Perelman 1996, 120-141.)

Saakašvili ja Medvedev käyttivät todellisuuden rakennetta määritteleviä argumentteja muun muassa käyttämään yksittäisiä tapauksia esimerkkinä siitä, miten koko maailmantilanne tulisi kehittymään. Selvästi enemmän yleistyksiä käytti Saakašvili, joka tulkitsi Georgian sodan olevan vain alkua Venäjän sotatoimille, joita se tulisi kohdistamaan muihinkin maihin. Medvedev taas piti sotaa

osoituksena siitä, ettei nykyinen yksinapainen maailmanjärjestys ole toimiva, ja kritisoikin sitä useaan otteeseen. Teksteissä esiintyi jonkin verran myös analogioita ja metaforia. Saakašvili käytti jonkin verran sairauksiin viittaavia metaforia, ja hänen käyttämänsä analogia Georgiasta raiskauksen uhrina jota pidetään syyllisenä rikokseen on varsin värikäs. Medvedev käytti metaforaa muun muassa puhuessaan sotilaallisesta hyökkäyksestä ”kirurgisena menetelmänä”. Vertaamalla sotilaallista operaatiota lääketieteelliseen operaatioon hän yhdisti sen parantamiseen ja sairauksien ehkäisyyn, ja sairaiden tai tulehtuneiden asioiden poistoon. Kirurgiset operaatiot ovat myös yleensä tarkkoja ja asiansa osaavan ammattilaisen suorittamia. Medvedev myös vertasi Saakašvilia hirviöön ja kertoi Georgian nykyisen hallinnon olevan Venäjän silmissä konkurssissa, ja Saakašvilin taas olevan ”poliittinen ruumis”.

...today...the independence of Baltic countries is now deciding in Tbilisi, the issue of Poland's freedom is deciding here in Tbilisi, the issue of Ukraine's freedom is deciding here in Tbilisi today, together with the issue of freedom of Georgia today. –Saakašvili

I don't think anybody in Europe...or elsewhere around will be safe from this moment on. Nobody will be safe. –Saakašvili

How many more things can these barbarians do...for the world not to blame the victims? Can you say that...the victim of rape is to be blamed for the rape because she wore a short skirt? Or the victim of...killing be blamed for the killing because he provoked the killer with...some strange look in his eyes? That's exactly what some of the people were trying to do now toward Georgia for the last several days. –Saakašvili

Who is afraid of freedom like cholera, who wants to make slaves out of the nation loving freedom... –Saakašvili

A single-pole world is unacceptable...We cannot accept a world order in which one country makes all the decisions, even as serious and influential a country as the United States of America. Such a world is unstable and threatened by conflict. –Medvedev

...the events of this August have proven the current security architecture's shortcomings. –Medvedev

You have no choice then but to turn to surgical methods. –Medvedev

As for the Georgian authorities, the current regime is bankrupt in our eyes. President Mikhail Saakašvili no longer exists for us. He is a 'political corpse'. –Medvedev

7.3.4 Dissosiativiset argumentit

Dissosiativisilla argumenteilla Perelman tarkoittaa argumentteja jotka pyrkivät erottamaan kaksi asiaa. Tällaisella argumentointitekniikalla pyritään nimenomaan korostamaan, mitä joku asia tai

ilmiö ei ole, erotuksena assosiativisille argumenteille, jossa asiaa pyritään yhdistämään muihin asioihin esimerkiksi vertaamalla tai rinnastamalla. Perelmanin mukaan dissosiativisten argumenttien käyttöön liittyy se vaara, että vaikka puhujan on tarkoitus nimenomaan erottaa kaksi asiaa toisistaan, saattavat ne yhdessä mainittuna kuulijan mielessä kuitenkin liittyä yhteen. (Perelman 1996, 142-154.)

Myös dissosiativisia argumentteja esiintyi aineistossa paljon. Saakašvili haluaa korostaa, että sodassa ei ole kyse separatismista, vaan Venäjän valtapyrkimyksistä ja imperialismista. Lisäksi hän haluaa erottaa tapauksen Kosovon tapauksesta. Myös Medvedev haluaa erottaa tapauksen Kosovon tapauksesta – tosin eri syistä. Medvedev halusi myös korostaa nykyisen Venäjän eroa entiseen Neuvostoliittoon verrattuna. Neuvostoliiton ulkopolitiikka perustui ideologiaan, kun taas nyky-Venäjän politiikka perustuu kansainvälisten lakien noudattamiseen. Medvedev haluaa myös erottaa nykyisen maailmanpoliittisen tilanteen kylmän sodan aikaisesta. Lisäksi Medvedev halusi korostaa, että eräät ”hermostuneet ystävät”, joilla hän viittasi muihin entisen Neuvostoliiton maihin, olivat olleet hermostuneita jo jonkin aikaa, eikä se johtunut tästä konfliktista vaan historiasta. Lisäksi molemmat käyttivät hyvin paljon dissosiativisia argumentteja kuvatessaan vihollista ja sen erilaisuutta sivistyneistä ja normaaleista ihmisistä. Vihollista kuvaillessa käytettiin jatkuvasti barbariaan, sivistymättömyyteen, epänormaaliuteen ja epäinhimillisyyteen liittyviä sanontoja.

This war is not about South Ossetia, it has never been in first place. It is about destroying a small democratic nation inspiring to live in peace, freedom and liberty. –Saakašvili

If intervention in Kosovo was about stopping ethnic cleansing, today's decision by the Russian Federation is about rewarding and legalizing ethnic cleansing. –Saakašvili

In Tskhinvali in the separatist government were mostly Russian officials from Russia, ethnically Russians; so it is not about separatism, it is another kind of separatism; it is not about what was in Balkans; this was another big country coming in... –Saakašvili

This is anniversary of Prague. Russians, are historically, it looks like, doing bad things in August when everybody else - everybody - civilized decision-makers go for vacations. –Saakašvili

In the case of Kosovo we did not see sufficient reason for recognising a new subject of international law, but in this case, in order to prevent the killing of people and a humanitarian catastrophe, in order for justice to triumph and for these peoples to realise their right to self-determination, we have recognised their independence. No two cases are alike in international law. –Medvedev

As for our friends who are nervous, some of them have been nervous for a long time now and I think they are reacting not to this conflict but simply to historical phantoms. –Medvedev

Russia is not the Soviet Union...unfortunately, so far Russia continues to be perceived not only as the legal successor of the Soviet Union, but as its ideological heir as well. And this is not the case. Russia has completely different values. –Medvedev

You know that there are some people who, unlike normal people, once they've smelt blood it is very hard to stop them. –Medvedev

7.4 Taustatuen käyttö

Kuusiston tapaan käytän Toulminin taustatuen käsitettä täydentämään Perelmanin teorian mukaan suoritettua analyysia. Legitiimeinä pidetyt taustatuen muodot vaihtelevat riippuen siitä, millaisessa yhteydessä argumentteja esitetään. Koska Georgian sota kuuluu kansainvälisen politiikan viitekehukseen, Georgian konfliktin yhteydessä tärkeimpänä taustatuen muotona käytettiin kansainvälistä lakia ja oikeusnormeja. Saakašvili korosti Venäjän sotatoimien ja separatististen alueiden tunnustamisen laittomuutta, ja vetosi kansainväliseen ja Georgian lakiin Georgian sotatoimien puolustamiseksi. Saakašvili ottaa myös esille Venäjän ennen sotaa harjoittaman passien jakamisen separatistialueiden asukkaille, jonka EU:n asettama selvityskomitea myös tuomitsi laittomaksi. Venäjän hyökkäyksen Saakašvili näkee vaarantavan koko kansainvälisen järjestelmän turvallisuuden.

In the above mentioned conditions, in respond to the existing threat, the only adequate and accordingly necessary measure is employment of Defense Right, justified by the Constitution of Georgia 98 article, UN Regulation 51 and by the International Case Law. –Saakašvili

I want everyone to understand one thing: Russia's today's step is totally illegal, which will have no legal consequences either for Georgia or rest of the world. –Saakašvili (separatistialueiden tunnustamisesta)

The few civilians who remain in these regions have been given Russian passports en masse, in violation of international law and norms, making a mockery of the principle of "right to protect". –Saakašvili

This is in direct violation of international law and imperils the international security framework that has ensured peace, stability, and order for the past 60 years. –Saakašvili

Medvedev vetosi yhtä lailla useaan otteeseen kansainväliseen lakiin tuomitessaan Georgian sotatoimet laittomiksi ja Venäjän toimet taas lainmukaisiksi. Hän korosti Venäjän noudattavan YK:n peruskirjan itsepuolustusta ja rauhanturvaamista koskevia kohtia, ja maan toimivan kansainväliseltä yhteisöltä saadun mandaatin mukaan. Medvedev omaksui myös aiemmin muun muassa Yhdysvaltojen ja EU:n käyttämän puhettavan, johon kuului sen korostaminen, että Venäjä toimi puolustaakseen kansainvälistä lakia ja viattomia ihmisiä.

What took place is a gross violation of international law and of the mandates that the international community gave Russia as a partner in the peace process. –Medvedev

And the actions we took to halt the extermination of almost an entire people were legitimate, inevitable and absolutely justified, not to mention the fact that the protection of its people, of its citizens, is the direct duty of the Russian state. –Medvedev

I have said that our tactic with regard to the Georgian leadership, which unleashed this aggression, is that of enforcing peace in accordance with the United Nations Charter. –Medvedev

The international agreements that served as the basis for peacekeepers' work were drafted in 1992 and reinforced by subsequent international agreements and they remain in effect today. Our peacekeepers are carrying out their mission and will continue to do so because they are a key factor in ensuring security in the Caucasus. –Medvedev

7.5 Konfliktin retoriikka nationalismin kannalta

Nationalismi oli Georgian konfliktissa läsnä monella tavalla. Kaikki konfliktin kolme tasoa, joita ovat Georgian ja sen etnisten vähemmistöjen ja separatistialueiden väliset selvittämättömät ongelmat, Georgian ja Venäjän ongelmallinen suhde, sekä suurvaltojen intressit Kaukasian alueella, kytkeytyvät jollain tavalla nationalismiin. Nationalismia puhtaimmillaan on Etelä-Ossetian ja Abhasian pyrkimys oman valtion muodostamiseen. Georgian ja Venäjän suhteissa taas taustalla vaikuttavana tekijänä on Georgian historia Neuvostoliiton vastentahtoisena jäsenenä. Georgia pyrki irti Venäjän vaikutusvallan alta puolikolonialistisesta asemasta, ja saavuttaakseen tämän se on valinnut strategiakseen pyrkiä tulemaan osaksi Eurooppaa ja länsimaita, joita edustavat tarkemmin EU ja Nato. Myös Venäjän kehityksessä Putinin ensimmäisestä presidenttikaudesta lähtien on ollut havaittavissa käänne kohti nationalismia ja suurvalta-aseman palauttamista tai vahvistamista. Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi kielteisenä asenteena NATO:n laajenemiseen varsinkin Venäjän perinteisen vaikutuspiirin alueelle entisen Neuvostoliiton maihin. Lisäksi tässäkin sodassa sotilaat taistelivat nimenomaan maansa puolesta, kansallisvaltioiden muodostaman ja nationalistisen ideologian muokkaaman valtiojärjestelmän kontekstissa. Kansallisvaltioiden raja oli se raja, jonka toisella puolella olevat eivät kuuluneet ”meihin”, vaan olivat barbaareja, epäinhimillisiä, sivistymättömiä ja niin edelleen. Saadakseen sotilaat uhraamaan henkensä ja tappamaan, tämä erottelu ”meidän” ja ”niiden” välillä tulee olla riittävän selkeä, ja tätä eroa presidentit pyrkivät myös retoriikassaan korostamaan.

Toisaalta Saakašvili pyrki tekemään eroa esimerkiksi Gamsakhurdian avoimen nationalistisiin käsityksiin, joihin Medvedev taas halusi hänet yhdistää. Saakašvili korosti jatkuvasti Georgian olevan etnisesti moninainen kansakunta. Hänen kansalaiskäsitöksensä ei siis ollut etninen, ja hän

korosti kaikkien etnisten ryhmien olevan yhtäläillä georgialaisia. Georgian kansakunnan voima piili nimenomaan sen moninaisuudessa. Yksi sydän hakkasi kaikissa georgialaisissa, etnisyyteen katsomatta. Saakašvili viittasi myös Georgian pitkään historiaan ja vanhoihin georgialaisiin kansallissankareihin useasti, ja korosti georgialaisten ja Georgian valtion olevan sankarillisia ja ainutlaatuisia. Nämä viittaukset kertovat nationalismiin tyypillisesti kuuluvasta historiallisen jatkuvuuden ja kansakunnan ikaikaisuuden ja ainutlaatuisuuden käsityksistä. Hän käytti myös jonkin verran primordialistiseen nationalismikäsitteeseen kuuluvia sukulaissuhteisiin viittaavia käsitteitä puhuessaan Georgian kansalaisista, ja kiitti sotilaitaan ja muita konfliktissa taistelleita patriotismista. Primordialistisesta nationalismikäsitteestä kertoo myös Saakašvilin näkemys Georgian kansakunnan ainutlaatuisesta luonteesta, sekä siitä, että sen osaksi oli langennut tehtävä sivistyksen, vapauden ja demokratian puolustajana. Hän antoi myös uudelle demokratialle ja vapautta turvaamaan tarkoitettuun laille nimen ”patriot act”. Saakašvili perusti myös uuden kansallisen juhlapäivän, Georgian yhtenäisyyden päivän.

We are multiethnic Georgia, where Ossetians, Georgians and Abkhazs are just the same. – Saakašvili

Today in this long chain not only our citizens the representatives of different ethnicities, but David the Builder, Vakhtang Gorgasali and Sul Khan-Saba Orbeliani stand here with us. All of them wished Georgia not to be left alone. –Saakašvili

We have been praying in church for centuries, we go to Mosque and Synagogue. We speak different languages and dialects for centuries already, but despite this all, the Georgian nation has existed for many millenniums. This nation stands together today, to make the whole world see that it is united; and it asks the world support and sympathy. –Saakašvili

God bless our motherland – god bless Georgia! –Saakašvili

Now it's cluster bombs killing my children and women here...–Saakašvili

Myös Medvedev korosti lausunnoissaan Venäjän pitkää historiaa, ja toteaa maansa, sen kansan ja arvojen ansaitsevan kunnioitusta. Selkeimmin nationalismi tulee ilmi Medvedevin myöntäessä kunniamerkkejä taisteluissa ansioituneille sotilaille. Sotilaat ovat uhranneet henkensä isänmaansa puolesta, kuten Medvedev toteaa. Yksi lausunnoista koskien konfliktia on myös annettu Kurskin taistelun veteraanien tapaamiseksi järjestetyssä tilanteessa. Taisteluissa ansioituneiden sotilaiden ja veteraanien palkitseminen ja muistaminen ovat nationalismia uusittavia käytäntöjä. Myös Medvedevin kommentoissa konfliktin merkityksestä maailmanpoliittiselle tilanteelle on taustalla havaittavissa nationalistista pyrkimystä suurvalta-aseman saavuttamiseksi, ja Medvedev toteaa Venäjän olevan maa, joka tulisi ottaa huomioon. Hän kritisoi useaan otteeseen Naton pyrkimyksiä rakentaa ohjustukikohtia Itä-Euroopan maihin. Hän myös korostaa Venäjällä olevan erityisiä

intressejä lähialueillaan, ja sanoo Venäjän suhteiden naapurimaidensa kanssa olevan hyvin tärkeitä, koska näiden alueiden ihmiset jakavat yhteisen historian, geneettisen yhteyden, ja ”läheisen sielujen sukulaisuuden”. Tässä puhettavassa on havaittavissa neo-auraasianismista kertova ajattelutapa.

Russia is a state with a thousand years of history. –Medvedev

We do not want any escalation in the international situation. We simply want respect, respect for our country, our people and our values. –Medvedev

...as is the case of other countries, there are regions in which Russia has privileged interests. These regions are home to countries with which we share special historical relations and are bound together as friends and good neighbours. –Medvedev

We are so close to each other that it is impossible to come between us... the common history and genetic connectedness of our economies and the very close kinship of our souls. Therefore, of course, our neighbours and good relations with them are our number one priority. –Medvedev

8. YHTEENVETO JA PÄÄTELMÄT

Tutkimukseni päämääränä oli selvittää, millaisia retorisia keinoja Georgian ja Venäjän presidentit käyttivät Georgian sodasta puhuessaan ja miten he määrittelivät konfliktin ja sen osapuolet, sekä miten nationalismi näkyi konfliktissa ja presidenttien retoriikassa. Kuusiston (1998) käyttämä ulkopoliittisen tarinan käsite osoittautui erittäin käyttökelpoiseksi analyysini kannalta. Molempien presidenttien lausunnoista muodostui selkeä tarina, joka kuvasi heidän määritelmäänsä konfliktista ja sen osapuolista.

Saakašvilin tarinana oli Georgian historia aggressiivisen Venäjän vaikutuspiirissä, Neuvostoliiton osana ja myöhemmin Venäjän naapurina, sekä tästä vaikutuspiiristä pois murtautuminen ja Venäjän imperialismin vastustaminen. Nykyinen Georgia oli integroitumassa osaksi länttä, Eurooppaa ja Yhdysvaltoja, jotka edustivat sen arvoja ja puolustivat Georgiaa Venäjän valtaa vastaan. Tällä kertaa Georgia torjui Venäjän hyökkäyksen, eikä joutuisi sen valloittamaksi niin kuin vuonna 1921. Nykyisen Georgian oli myös onnistunut kiinnittää länsimaiden ja muun maailman huomio, eikä se ollut yksin kuten 1990-luvun alun sodissa. Georgia edusti uutta Eurooppaa, eli entisten Neuvostoliiton maiden integroitumista osaksi länttä. Se myös edusti ja puolusti läntisiä arvoja, kuten demokratiaa, vapautta, humanismia ja sivistystä. Venäläiset sen sijaan olivat menneiden vuosisatojen konfliktinratkaisukeinoja käyttäviä barbaareja, jotka vihasivat kaikkea modernia, ja halusivat estää Georgian ja entisten Neuvostoliiton maiden demokratisoitumisen, ja rakentaa uuden imperiumin, uuden Neuvostoliiton.

Medvedevin tarinassa taas Venäjä oli rauhan turvaaja ja kansainvälisen lain ja ihmisoikeuksien puolustaja. Aseellinen hyökkäys Georgiaan perusteltiin viattomien ihmisten suojelemisena ja myös omien kansalaisten ja rauhanturvaajien puolustamisena. Joenniemi (2011) toteaa, että Medvedev omaksui puhettavan, jota esimerkiksi Yhdysvallat ja EU ovat käyttäneet humanitaaristen interventioiden tai rauhanturvaoperaatioiden operaatioiden yhteydessä, ja jota käyttämällä Venäjä halusi antaa itsestään kuvan kansainvälisen yhteisön arvojen puolustajana ja kansainvälisessä politiikassa vakavasti otettavana voimana. Retoriikka muistuttaa Kuusiston tulkinnoista länsivaltojen käyttämästä retoriikasta Persianlahdella, Kosovossa ja terrorismin vastaisessa sodassa. Näissä konflikteja kuvatessaan länsivallat ovat kuvanneet itsensä tarinan sankariksi, vastustajan pahan ruumiillistumaksi ja pelastettavat tahot passiivisiksi ja avuttomiksi. Samaa kaavaa noudattaa Medvedevin tästä konfliktista käyttämä retoriikka. Medvedev myös viittasi toisen maailmansodan kokemuksiin ja samaan Münchenin sopimukseen, jota länsimaat ovat käyttäneet perusteluksi sille,

ettei historian virheitä tulisi toistaa yrittämällä lepyttää aggressiivisesti käyttäytyviä johtajia. (Kuusisto 2003, 136-140.) Georgian hyökkäys henkilöityi Medvedevin lausunnoissa pitkälti Saakašvilin hallintoon ja varsinkin Saakašviliin itseensä, jonka Medvedev kuvasi hulluksi, vastuuttomaksi ja barbaariseksi. Tämä on ymmärrettävää, kun otetaan huomioon Asmuksen (2010) esittämä arvio Venäjän tavoitteista konfliktissa, joista yksi tärkeimmistä oli vallan vaihtuminen Georgiassa. Saakašvilin kuvaileminen barbaariksi muistutti myös niitä tapoja, joilla Winklerin (2007) artikkelin mukaan Reagan ja Bush henkilöivät Gaddafin ja Husseinin barbarian ja pahuuden edustajiksi. Medvedevin tarinassa laajempi konteksti Georgian konfliktille oli maailmanpolitiikan yleinen tilanne, ja Georgian lisäksi suuri syyllinen konfliktiin oli Yhdysvallat, joka oli aseistanut Georgiaa, ja antanut Medvedevin mukaan myös vapaat kädet aseellisen hyökkäyksen suhteen. Konflikti oli Medvedevin tarinassa osoitus siitä, ettei nykyinen, Yhdysvaltain johtama yksinapainen maailmanjärjestys ollut toimiva, ja että kansainvälinen turvallisuusjärjestelmä oli puutteellinen. Medvedevin mukaan Venäjä ei halunnut uutta kylmää sotaa, mutta avaimet sen ehkäisemiseen olivat lännen käsissä. Venäjä reagoisi lännen tuleviin toimiin omien turvallisuustavoitteidensa mukaisesti.

Analysoin presidenttien retoriikkaa myös Perelmanin kehittämän argumentaatioteorian avulla. Assosiatiiivisilla argumenteilla presidentit yhdistivät erilaisia asioita, ja dissosiatiiivisilla erottivat niitä. Saakašvili käytti paljon kvasiloogisiin argumentteihin kuuluvia vertauksia verraten tapahtumia erityisesti historiallisiin tapahtumiin. Venäjän toimia hän vertasi Hitlerin ja Stalinin toimiin, sekä Neuvostoliiton hyökkäykseen vuonna 1921. Georgian saamaa apua konfliktin jälkeen hän vertasi Marshall-apuun. Myös Medvedev esitti vertauksia Georgiasta natsi-Saksana, ja vertasi Georgian hyökkäystä syyskuun 2001 terrori-iskuihin New Yorkissa. Hän vertasi myös separatistialueiden tunnustamista länsivaltojen Kosovon tunnustamiseen. Todellisuuden rakenteeseen perustuvia argumentteja edustivat vastapuolen motiivien toteaminen sen toiminnan perusteella, ja henkilön luonteen määrittelemistä hänen tekojensa perusteella. Tätä käytti erityisesti Medvedev määritellessään Saakašvilin vastuuttomaksi ja vaaralliseksi johtajaksi. Todellisuuden rakennetta määritteleviä argumentteja edustivat esimerkit, mallit, analogiat ja metaforat. Molemmat johtajat käyttivät tapahtumia esimerkkinä siitä, miten maailmanpoliittinen tilanne tulisi kehittymään. Saakašvilin mukaan tapahtumat olivat merkki Venäjän uudesta imperialismista, Medvedevin mukaan taas nykyisen, Yhdysvaltain johtaman maailmanjärjestelmän toimimattomuudesta. Molemmat käyttivät jonkin verran sairauksiin liittyviä metaforia puhuessaan vastustajan toiminnasta. Dissosiatiiivisilla argumenteilla Saakašvili pyrki korostamaan, ettei konfliktissa ollut kyse separatismista, ja ettei separatistialueiden tunnustaminen ollut kansainvälisen lain mukaista,

toisin kuin Kosovon tapauksessa. Myös Medvedev halusi erottaa separatistialueiden tunnustamisen Kosovon tapauksesta, jolloin Venäjä ei ollut nähnyt syytä tunnustaa separatistista aluetta. Medvedev pyrki myös erottamaan nykyisen Venäjän toiminnan Neuvostoliiton kylmän sodan aikaisesta toiminnasta. Täydensin Perelmanin analyysia Toulminin taustatuen käsitteellä. Argumenttien taustatukena toimivat tässä tapauksessa kansainväliset lait ja oikeusnormit.

Nationalismin kannalta aineistossani oli olennaisinta molempien presidenttien tekemä selkeä jako ”meihin” ja ”niihin”. Vastapuoli edusti molempien lausunnoissa toiseutta, sivistymättömyyttä, poikkeavuutta ja barbariaa. Giddens on huomauttanut sanan ”barbaari” kuvaavan usein ”meihin” kuulumattomien epäinhimillisyyttä (1985, 117). Molemmat kuvasivat jonkin verran myös vastapuolen tekemiä ihmisoikeusrikkomuksia siviilejä kohtaan. Havainto on sikäli yhdenmukainen Ben-Porathin artikkelin (2007) kanssa, että molemmat joutuivat perustelemaan sotilaallista hyökkäystä, Georgia hyökkäystään Etelä-Ossetiaan, ja Venäjä sen vastaiskuna suorittamaa tunkeutumista syvälle Georgian alueelle. Molempien lausunnoissa esiintyi myös nationalismille tyypillisiä viittauksia historialliseen jatkuvuuteen ja kansakuntien ikaikaisuuteen. Nationalismi näkyi myös Medvedevin kunniamerkkien myöntämisessä sodassa ansioituneille sotilaille. Saakašvili nosti sankarin asemaan koko Georgian kansakunnan, ja loi myös uuden kansallisen juhlapäivän Georgian yhtenäisyyden kunniaksi. Saakašvili käytti retoriikassaan myös sukulaissuhteisiin viittaavia primordialistisia puhetapoja.

Tutkimukseni toi sotaretoriikan ja nationalismin tutkimukseen sikäli uutta, että useimmiten sotaretoriikkaa tutkittaessa pyritään tarkastelemaan vain yhden osapuolen käyttämää retoriikkaa. Tutkimukseni muodostaakin kuvan siitä, miten vastakkaisten osapuolten näkemys yhdestä konfliktista käytännössä rakentui, ja mitä yhtäläisyyksiä ja eroja heidän retoriikassaan esiintyi. Useasti presidentit vetosivat itse asiassa samaan asiaan, jonka he vain näkivät täysin eri tavalla. Esimerkiksi Venäjän historia oli Saakašvilin mielestä sotaisa, mutta Medvedevin mukaan rauhanomainen. Perelmanin argumentaatioteoria osoittautui myös hyväksi työkaluksi aineiston analyysiin. Nationalistisen ulottuvuuden ottaminen huomioon täydensi analyysia, ja myös asetti sen sosiologiseen kontekstiin. Nationalismi on ollut hyvin tärkeä ellei tärkein nykyistä maailmanjärjestystä muokannut ideologia, johon Georgiankin konflikti vahvasti kytkeytyy. Tutkielmani antaa tietoa siitä, miten nationalismi eräässä 2000-luvun konfliktissa ilmenee. Tutkielmani toi myös tietoa siitä, mistä Georgian konfliktissa on kyse ja mistä sen eri osapuolet sen merkityksen tulkitsevat.

Tutkielmaani voisi täydentää vielä analysoimalla esimerkiksi ottamalla mukaan muidenkin toimijoiden tulkintoja konfliktista, kuten länsimaisen tai Venäläisen median tai länsimaisten poliitikkojen tulkintoja. Suomalaisesta näkökulmasta olisi varmasti mielenkiintoista tarkastella konfliktista esitettyjä tulkintoja Suomen median ja suomalaisten poliitikkojen toimesta. Georgian ja Venäjän taholta analysoin ainoastaan presidenttien lausuntoja, vaikka esimerkiksi tuolloin pääministerinä, nyt jälleen presidenttinä toimivan Vladimir Putinin lausunnot olisivat varmasti kertoneet lisää konfliktin venäläistulkintoista. Lisäksi analyysin aikajanaa olisi voinut laajentaa tarkastelemaan esimerkiksi sitä, ovatko käsitykset konfliktista ja sen toimijoista muuttuneet kun sodasta on kulunut enemmän aikaa. Lisäksi retorinen analyysi muunkin kuin Perelmanin teorian mukaan olisi varmasti mahdollista ja voisi tuottaa erilaisia tuloksia.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Acton, John Emerich Edward Dalberg (1955) *Essays on freedom and power*. Meridian Books, New York.

Anderson, Benedict (2007) *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Vastapaino, Tampere.

Aristoteles (1997) *Retoriikka*. I ja II kirjan suomentanut Paavo Hohti, III kirjan suomentanut Päivi Myllykoski. Gaudeamus, Tampere.

Asmus, Ronald D (2010) *Little war that shook the world*. Palgrave Macmillan, New York.

Ben-Porath, Eran (2007) *Rhetoric of atrocities: The place of horrific human rights abuses in presidential persuasion efforts*. *Presidential Studies Quarterly* 37 (2). 181-201.

Billig, Michael (1995) *Banal nationalism*. Sage publications, London.

Coppieters, Bruno (2000) *Western security policies and the Georgian-Abkhazian conflict*. Teoksessa Coppieters, Bruno, Darchiashvili, David & Akaba, Natella (toim.) *Federal practice. Exploring alternatives for Georgia and Abkhazia*. VUB University Press, Brussels. 21-58.

Cornell, Svante E. (2002) *Autonomy and conflict. Ethnoterritoriality and separatism in the South Caucasus – cases in Georgia*. Elanders Gotab, Stockholm.

Chaudet, Didier, Parmentier, Florent & Pélopidas, Benoît (2007) *When empire meets nationalism. Power politics in the US and Russia*. Ashgate publishing limited, Surrey.

Engels, Friedrich & Marx, Karl (1969/1848) *Manifesto of the communist party*. Teoksessa Feuer, Lewis L. (toim.) *Marx and Engels. Basic writings on politics and philosophy*. William Collins & co. Ltd, Glasgow. 43-82.

Ferrari, Federica (2007) *Metaphor at work in the analysis of political discourse: investigating a 'preventive war' persuasion strategy*. *Discourse & Society* 18 (5). 603-625.

Gellner, Ernest (1983) *Nations and nationalism*. Blackwell publishin, Oxford.

Giddens, Anthony (1985) *The nation-state and violence*. Polity press, Cambridge.

Giner, Oscar & Ivie, Robert L (2007) *Hunting the devil: democracy's rhetorical impulse to war*. *Presidential studies quarterly* 37 (4). 580-598.

Haapanen, Pirkko (1996) *Roomalaisten korkein taito*. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino, Tampere. 23-51.

Hechter, Michael (1978) *Internal colonialism. The Celtic fringe in British national development 1536-1966*. Routledge & Kegan Paul, London and Henley.

Hinds, Lynn & Windt, Theodore (1991) *The Cold War As Rhetoric*. Praeger, New York.

Hobsbawm, Eric (1983a) Introduction: inventing traditions. Teoksessa Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (toim.) The invention of tradition. Cambridge university press, Cambridge. 1-14.

Hobsbawm, Eric (1983b) Mass-producing traditions: Europe, 1870-1914. Teoksessa Hobsbawm, Eric & Ranger, Terence (toim.) The invention of tradition. Cambridge university press, Cambridge. 263-307.

Hobsbawm, Eric (1990) Nations and nationalism since 1780. Programme, myth, reality. Cambridge university press, Cambridge.

Joenniemi, Pertti (2011) The Georgian-Russian conflict: acute, frozen or settled? Teoksessa Astrov, Alexander (toim.) The great power (mis)management. The Russian-Georgian war and its implications for global political order. Ashgate publishing limited, Surrey & Burlington. 103-114.

Johnson, Richard (2002) Defending ways of life. Theory, Culture & Society. 19 (4). 211-231.

Kedourie, Elie (2008) Nationalism. Blackwell publishing, Malden, Oxford & Carlton.

Knuutila, Simo (1999) Mitä puhuja oppii Aristoteleen teoksesta Retoriikka? Teoksessa Vierikko, Esko & Tolonen, Anu (toim.) Retoriikan Polulla. Turun yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos, Turku.

Kohn, Hans (2005/1944) The idea of nationalism: a study in its origins and background. Transaction, New Brunswick.

Kuusisto, Riikka (1998) Oikeutettu sota ja julma teurastus? Läntisten suurvaltajohtajien sotaretoriikkaa Persianlahdella ja Bosniassa. Limes ry, Helsinki.

Kuusisto, Riikka (2003) Läntisten suurvaltain sotaretoriikka. Teoksessa Männistö, Anssi (toim.) Miksi soditaan? Vastapaino, Tampere. 135-145.

Luostarinen, Heikki (1994) Mielen kersantit. Hanki ja jää, Helsinki.

Mor, Ben D. (2007) Power and rhetorical bargaining: The UN security council debate on the Iraq war. Global Society. 21 (2). 229-247.

Nikolaev, Alexander G. & Porpora, Douglas V. (2006) President Bush's pre-war rhetoric on Iraq: Paranoid style in action. Critical inquiry in language studies: An international journal. 3 (4) 245-262.

Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (2004) Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.) Nationalismit. Wsoy, Helsinki.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1996) Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere. 7-19

Papkova, Irina (2011) Great power alignment: The United States and the Russo-Georgian conflict. Teoksessa Astrov, Alexander (toim.) The great power (mis)management. The Russian-Georgian war and its implications for global political order. Ashgate publishing limited, Surrey & Burlington. 43-58

- Perelman, Chaïm (1996) Retoriikan valtakunta. Suomentanut Leevi Lehto. Vastapaino, Tampere.
- Renan, Ernest (1990) What is a nation? Teoksessa Bhabha, Homi K. (toim.) Nation and narration. Routledge, London. 8-22.
- Rytövuori-Apunen, Helena (2007) Unionin ajan idänpolitiikka. Edita, Helsinki.
- Smith, Anthony D. (1986) The ethnic origins of nations. Blackwell publishing, Oxford.
- Smith, Anthony D. (1991) National identity. Penguin books, London.
- Smith, Anthony D. (1995) Nations and nationalism in a global era. Polity press, Cambridge.
- Smith, Anthony D. (1998) Nationalism and modernism. Routledge, London.
- Smith, Anthony D. (2001) Nationalism. Polity press, Cambridge.
- Summa, Hilikka (1996) Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere. 51-83.
- Tindale, Christopher W (2004) Rhetorical Argumentation. Principles of Theory and Practice. Sage publications, London, California & New Delhi.
- Toulmin, Stephen (2003/1958) The uses of argument. Cambridge university press, New York.
- Van De Berghe, Pierre (1981) The ethnic phenomenon. Elsevier North Holland, Inc, New York.
- Wagnsson, Charlotte (2000) Russian political language and public opinion on the west, Nato and Chechnya. Akademitryck AB, Edsbruk.
- Weber, Max (1991) Politics as a vocation. Teoksessa Gerth, H. H. & Wright Mills, C (toim.) From Max Weber: Essays in Sociology. Routledge, London.
- Winkler, Carol (2007) Parallars in preemptive war rhetoric: Reagan on Libya; Bush 43 on Iraq. Rhetoric & Public Affairs 10 (2). 303-334.
- Özkirimli, Umut (2000) Theories of nationalism. A critical introduction. McMillan press, Houndmills, Basingstoke, Hampshire & London.

Sanomalehtiartikkelit

- Georgian oppositio syyttää presidenttiä sotahuhusta. Helsingin Sanomat 14.3.2010
- Keksitty uutinen Venäjän hyökkäyksestä säikäytti Georgian. Helsingin Sanomat 13.3.2010
- Oppositioehdokas voitti – Etelä-Ossetia mitätöi vaalituloksen Helsingin Sanomat 29.11.2011
- Putin yrittää edetä kuin kiskoilla. Helsingin Sanomat 10.5.2012

Sähköiset lähteet

Institute for War & Peace Reporting (2009) Opposition rallies fail to unseat Saakašvili
<http://iwpr.net/ru/report-news/opposition-rallies-fail-unseat-saakashvili> (14.5.2012)

Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (2009) Report volume I
http://www.ceiig.ch/pdf/IIFMCG_Volume_I.pdf (14.5.2012)